

EÖTVÖS KONFERENCIA

2023

Eötvös Konferencia

XXIV.

Főszervező: Blaskovics Ákos

Az absztraktfüzetet készítette: Cziráki Kamilla, Blaskovics Ákos,
Csertán András

Borító- és logóterv: Palasics Bence

Köszönetünket fejezzük ki minden segítőnknek és jelentkezőnknek, továbbá minden meghívott előadónak, szekcióvezetőnek és szekciófelelősnek!

Május 5. (péntek)					
Idő	Szekciók				
9:15	Megnyitó: Dr. Horváth László, Blaskovics Ákos				
9:30	Plenáris előadás				
10:00	Prószéky Gábor: <i>Mesterséges intelligencia és nyelvi kompetencia. Mit tud(hat) és mit nem tud(hat) a ChatGPT?</i>				
10:30	Kávészünet				
11:00	Irodalomtudomány I. – Középkori és kora újkori irodalom	Történelem I. – Közép-Európa a XIX. század második felében	Pszichológia (12:40-ig)	Nyelvtudomány I. – Nyelvváltozatok összehasonlítása	Kémia (12:40-ig)
11:30					
12:00					
12:30					
13:00	Ebédszünet				
13:30					
14:00	Plenáris előadás				
14:30	Kiss László: <i>Hol van mindenki? A Fermi-paradoxontól a Földön kívüli élet kereséséig</i>				
15:00	Kávészünet				
15:20	Filozófia I. – Kontinentális filozófia	Történelem II. – Ókori történelem	Pedagógia – Kommunikáció (17:00-ig)	Klasszika-filológia	Biológia I. – Molekuláris biológia (17:20-ig)
15:50					
16:20					
16:50	Kávészünet				
17:10	Irodalomtudomány II. – Gender és irodalom	Jog	Földrajz – Földtudomány (17:20–18:40)	Gazdaságtudomány I. – Gazdálkodás (18:10-ig)	
17:40					
18:10					
18:40					

Május 6. (szombat)					
Idő	Szekciók				
9:00	Irodalomtudomány III. – Modern és kortárs világirodalom	Történelem III. – Középkori történelem	Társadalomtudomány I. – Multikulturalizmus és integráció	Filozófia II. – Erkölcsefilozófia	Matematika – Fizika (10:20-ig)
9:30					
10:00					
10:30	Kávészünet				
11:00	Irodalomtudomány IV. – A századforduló irodalma	Történelem IV. – Magyar kora újkor	Orientalisztika	Informatika (12:40-ig)	
11:30					
12:00					Biológia II. – Neurobiológia
12:30					
13:00	Ebédészünet				
13:30					
14:00	Plenáris előadás Bernáth László: Matematikai szorongás és mérséklése				
14:30					
15:00	Kávészünet				
15:20	Irodalomtudomány V. – 20. századi magyar irodalom és kritika	Történelem V. – 20. századi történelem	Társadalomtudomány II. – Közösség és környezet	Nyelvtudomány II. – Kísérletes és leíró nyelvészet	Biológia III. – Orvosbiológia (17:00-ig)
15:50					
16:20					
16:50	Kávészünet				
17:10	Irodalomtudomány V. – 20. századi magyar irodalom és kritika	Történelem VI. – Magyar társadalom a XIX. században	Gazdaságtudomány II. – Pénzügy	Nyelvtudomány II. – Kísérletes és leíró nyelvészet	Biológia IV. – Ökológia
17:40					
18:10					
18:40					

Szekciók részletes programjai

Péntek

Plenáris előadások

9:30 – 10:30 **Prószéky Gábor:** Mesterséges intelligencia és nyelvi kompetencia. Mit tud(hat) és mit nem tud(hat) a ChatGPT?

14:00 – 15:00 **Kiss László:** Hol van mindenki? A Fermi-paradoxontól a Földön kívüli élet kereséséig?

Irodalomtudomány I. – Középkori és kora újkori irodalom (11:00 – 12:30)

Szekcióvezető: Seláf Levente

11:00 – 11:30 **Pardi Boglárka:** Idegen lovagok Angliában – Cligès és Havelok

11:30 – 12:00 **Gombos Luca:** A *Novellino* magyar fordításai és fordítási problémái

12:00 – 12:30 **Hajdu Ildikó:** „[...] az bötűtől gyakorta messze járnak” – Fordítási stratégiák a 16. századi protestáns zsoltárparafrázisokban

Történelem I. – Közép-Európa a XIX. század második felében (11:00 – 13:00)

Szekcióvezető: Tóth Kelemen

11:00 – 11:30 **Csepregi Janka Júlia:** Az osztrák–magyar kolonizációs politika kezdetei Bosznia-Hercegovinában

11:30 – 12:00 **Ámik Ákos:** Egy ellenzéki vármegye irányítói. A tipikus főispáni és alispáni életút a dualizmus-kori Szabolcs vármegyében

12:00 – 12:30 **Tóth Luca:** „Ópium, beefsteak és kényszerzubony” – mindennapok a lipótmezei Magyar Királyi Országos Tébolydában 1868 és 1884 között

12:30 – 13:00 **Hosszú Kristóf:** „*Adel verpflichtet*”? – A Deutsche Adelsgenossenschaft nemeseinek fennmaradási törekvései a *Deutsches Adelsblatt* tükrében

Pszichológia (11:00 – 12:40)

11:00 – 11:20 **Mayer Zsolt:** A reflektív funkció, kötődés és életminőség kapcsolata serdülőknél

11:20 – 11:40 **Csordás Eszter, Pongrácz Emese:** Férfiak a nőkért: a nők melletti szövetséges cselekvés motivációi és fékjei férfiak körében

11:40 – 12:00 **Magyar Csilla:** A nem öngyilkossági szándékú önsértés az önkritikus rumináció és a szégyen összefüggésrendszerében, felnőtt mintában

12:00 – 12:20 **Müller Tündér Éva:** Az utcák sorai – Nemzetközi utcai lapok hajléktalanság-reprezentációinak összehasonlítása

12:20 – 12:40 **Ugrin Bálint József:** Kognitív képességek varianciájának változása

Nyelvtudomány I. – Nyelvváltoztatok összehasonlítása (11:00 – 13:00)

Szekcióvezető: Hattyár Helga

11:00 – 11:30 **Prótár Noémi:** Szövegegyszerűsítési stratégiák Petőfi Sándor *János vitéz* című művének egyszerűen érthető változatában

11:30 – 12:00 **Berky Eszter:** A *be* igekötő formai változási tendenciái a kései ómagyar–korai középmagyar korban

12:00 – 12:30 **Bálint A. Csenge:** Japán internetnyelv: a *kaomojik* használati funkciói *vtuber*-közösségek szociálismédia-diskurzusaiban

12:30 – 13:00 **Tóth Zsuzsanna Ingrid:** Magyarországi keresztény közösségek nyelvhasználata. A „kánaáni nyelv” és a „keresztény szleng”

Kémia (11:00 – 12:40)

Szekcióvezető: Kóczán György

11:00 – 11:20 **Bodnár Emma:** Aromás és heteroaromás trifluorpropinil-származékok palládiumkatalizált szintézise

11:20 – 11:40 **Fajka Lilla:** Fotoaktív farmakofór vegyületek előállítása és vizsgálata

11:40 – 12:00 **Németh Dávid Dorián:** Ditienil-arén fotokapcsolók virtuális szűrése, szintézise és beépítése fémorganikus térhálóba

12:00 – 12:20 **Babcsányi István:** A szerves kémia titkos szeglete: a kénorganikus reagensek

12:20 – 12:40 **Lemle Ákos:** Tömegspektrometria alapú fehérjeazonosítás újszerű emésztőenzimmal történő továbbfejlesztése

Klasszika-filológia (15:20 – 16:50)

Szekcióvezető: Mészáros Tamás

15:20 – 15:50 **Szász Keve:** Egy elfeledett Hunyadi-eposz a XVI. századból

15:50 – 16:20 **Török Ábel:** Ófrancia és bizánci görög vitézi énekek

16:20 – 16:50 **Karácsony Dávid:** *Cibariam dat – cibaria mandat: A Tituli ex corpore Ulpiani* szöveghagyománya a római jog rendszerében

Történelem II. – Ókori történelem (15:20 – 16:50)

Szekcióvezető: Góczon Tamás

15:20 – 15:50 **Pásztor Dániel:** Ember fia, város fia, isten fia – Az asszír királyi származás kérdése az i. e. 8–7. században

15:50 – 16:20 **Matolcsi Péter:** Egy triumvir Keleten: Az istenek szerepe M. Antonius propagandájában

16:20 – 16:50 **Besztercei Márk:** „...μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας” – A Filippi 4:22 lehetséges értelmezései a historiográfia tükrében

Pedagógia – kommunikáció (15:20 – 16:40)

Szekcióvezető: Lukács Lilla

15:20 – 15:40 **Tompos Anna:** A matematikai gondolkodás fejlesztése matematikaórán társasjátékozással egy szakiskolában

15:40 – 16:00 **Németh Kristóf Marcell:** Szókincsbővítés videójátékok segítségével

16:00 – 16:30 **Vojtek Lili:** „...*Kréta*por és *sikolyok*...” – A Kárpát-medence szubverzív gyermekkultúrája

16:30 – 17:00 **Dobán Vivien:** A legfőbb univerzális nonverbális jelek megértésének jelentősége

Filozófia I. – Kontinentális filozófia (15:20 – 16:50)

Szekcióvezető: Olay Csaba

15:20 – 15:50 **Enesey Diána Dorisz:** A választás transzcendenciája Kierkegaard filozófiájában

15:50 – 16:20 **Sólyom Sára:** Adorno filozófiája és művészetelmélete között: esszé és montázs

16:20 – 16:50 **Csigó Ábel:** Althusser és Derrida a történelmi esemény fogalmáról

Biológia I. – Molekuláris biológia (15:20 – 17:20)

Szekcióvezető: Tóth Judit

15:20 – 15:40 **Nyiri Márton Péter:** Polisztirol nanoműanyag és amiloidogén fehérjék közötti kölcsönhatások vizsgálata

15:40 – 16:00 **Németh Barnabás:** Az ionizáló sugárzások hatása a tp53-deficiens zebrahalembriókra

16:00 – 16:20 **Ullaga György:** A RECQL4 génhez köthető betegségek modellezése zebrahalon

16:20 – 16:40 **Szabó Kata Sára:** RBD-alapú ELISA diagnosztikai módszer fejlesztése a SARS-CoV-2 vírusvariánsok elleni humorális immunitás vizsgálatára

16:40 – 17:00 **Bukovszki Laura:** Egy érzékeny, UdgX-alapú uracil-DNS detektálás fejlesztése különböző organizmusokból származó, alacsony uraciltartalmú genomi DNS mintákon

17:00 – 17:20 **Emődi Nikolett:** A KRas G12D fehérje és a GAP mutánsok kölcsönhatásának vizsgálata bioréteg interferometriás módszer segítségével

Irodalomtudomány II. – Gender és irodalom (17:10 – 19:10)

Szekcióvezető: Zsadányi Edit

17:10 – 17:40 **Sándor Anna Viola:** Női sorsok és szereplehetőségek Jókai Mór *Az arany ember* című regényében

17:40 – 18:10 **Orendács Petra:** Feminin és maszkulin terek Charlotte Perkins Gilman *A sárga tapéta* című novellájában

18:10 – 18:40 **Tóth Judit:** A női nézőpont és a mentális egészség reprezentációi Anne Sexton és Sylvia Plath műveiben

18:40 – 19:10 **Nyerges Csaba:** „Szótár – hogy értsük egymást” – Vay Blanka *Saját ketrec* című művének recepciójáról

Jog (17:10 – 19:10)

Szekcióvezető: Menyhárd Attila

17:10 – 17:40 **Kiss Dániel:** Meddig ér a takaró? Az önkormányzati jogalkotás és a helyi közügy határai

17:40 – 18:10 **Frisch Bence:** Az alkotmányjogi panasz eljárás szűrési mechanizmusának egyes anomáliái

18:10 – 18:40 **Kenéz Kende:** Gyűlöletbeszéd a közösségi médiában

18:40 – 19:10 **Tóth Noémi Nóra:** A trónfosztott király – IV. Károly

Gazdaságtudomány I. – Gazdálkodás (17:10 – 18:10)

Szekcióvezető: Bedzsula Bálint

17:10 – 17:30 **Vuk Aliz:** A csomagolási hulladék és annak újrahasznosítási aránya az Európai Unióban és Magyarországon

17:30 – 17:50 **Szaller Nikolett:** Az irracionalitás szerepe különböző generációk pénzügyi döntéseiben

17:50 – 18:10 **Barta Zsófia Hanna:** Csendes kilépés (*quiet quitting*) jelenség feltérképezése és elemzése az élelmiszer-kiskereskedelmi szektor dolgozóinak körében a munkával való elégedettség tükrében

Földrajz – Földtudomány (17:20 – 18:40)

Szekcióvezető: Sági Tamás

17:20 – 17:40 **Cziráki Kamilla:** A Hold gravitációs terének ellipszoidi közelítése: a legjobban illeszkedő forgási ellipszoid paramétereinek geofizikai megbecslése

17:40 – 18:00 **Kisvárdai Imre:** A jeges holdak belső szerkezetének vizsgálata numerikus módszerekkel

18:00 – 18:20 **Krasznai Márton János:** Az andornaktályai piroklasztit sorozat – A kitörési folyamatok rekonstrukciója és korreláció más képződményekkel

18:20 – 18:40 **Iván Levente Botond:** Magas-Tátra – Recens természeti veszélyek és outdoor turizmus

Szombat

Plenáris előadások

14:00 – 15:00 **Bernáth László:** Matemaikai szorongás és mérséklése

Irodalomtudomány III. – Modern és kortárs világirodalom (9:00 – 10:30)

9:00 – 9:30 **Glück Péter:** Lehet-e menekülés nélkül élni? – Albert Camus *Sziszüphosz mítoszának* és Ernest Becker *Denial of Death*-ének összehasonlítása, különös figyelemmel a lehetséges emberi szerepekre

9:30 – 10:00 **Rába Tímea:** Sodródás élet és halál között: Tom Stoppard *Rosencrantz és Guildenstern halott* liminális világa

10:00 – 10:30 **Hidi Boglárka:** A nem-emberi megjelenése a kortárs színházban - az állat színrevitelének posztantropocentrikus gyakorlata a Rimini Protokoll előadásában

Történelem III. – Középkori történelem (9:00 – 10:30)

Szekcióvezető: Rudolf Veronika

9:00 – 9:30 **Simon Viktória:** A Dietrich-mondakör a középkori magyar társadalomban

9:30 – 10:00 **Göncz Zsófia:** Királynéi udvar a késő Árpád-korban

10:00 – 10:30 **Csende Dániel:** A reconquista vége, avagy a granadai háború és az utolsó mór királyság bukása az Ibériai-félszigeten és hatása a jelenkori Spanyolországra

Filozófia II. – Erkölcsetilozófia (9:00 – 10:30)

Szekcióvezető: Márton Miklós

9:00 – 9:30 **Héthelyi Máté:** Enkráteia és phronészis

9:30 – 10:00 **Vörös Dániel:** Az igazságos háború tana(i) a legutóbbi pápák tanításában

10:00 – 10:30 **Havadtői Emese:** Cselekvés erkölcsi bizonytalanságban

Társadalomtudomány I. – Multikulturalizmus és integráció (9:00 – 10:30)

Szekcióvezető: Körtvélyesi Zsolt

9:00 – 9:30 **Szalay Sára:** Humanitárius indíttatás vagy politikai elkötelezettség? A menekültekért dolgozó németországi civil társadalom és -szervezetek motivációi

9:30 – 10:00 **Rémai Martin:** A multikulturalizmushoz való hozzáállás változása Kanadában

10:00 – 10:30 **Rácz Bálint:** Honvágy mindhalálíg: Az afrobrazil vallások helyzete a XXI. századi brazil társadalomban

Matematika – Fizika (9:00 – 10:20)

Szekcióvezető: Pintér Gergő

9:00 – 9:20 **Nagy Kartal Dávid:** Kooperatív barkochba

9:20 – 9:40 **Mészáros Botond:** Nemlineáris leképezések diagramjainak kiegészítése és alkalmazása

9:40 – 10:00 **Glick Círel:** Reaktortartályok anyagszerkezeti problémáinak áttekintése

10:00 – 10:20 **Varga Vázsony:** Pontosabb RR Lyrae fotometriai fémességek nyomában a Gaia űrtávcsővel

Irodalomtudomány IV. – A századforduló irodalma (11:00 – 13:00)

Szekcióvezető: Eisemann György

11:00 – 11:30 **Muhari Patrik Krisztián:** Halálábrázolás Gozdu Elek *Tantalus* című kötetének novelláiban

11:30 – 12:00 **Kmetty Klaudia:** Poétikai és ideológiai kontinuitás – Hugo von Hofmannsthal háborús publicisztikájának helye az életműben

12:00 – 12:30 **Andl-Beck Boróka:** A *Drakula* erdélyi cigányai és a korabeli etnográfia: Egy képzelt szövetség nyomában

12:30 – 13:00 **Horváth Levente:** (Meta)irodalmi megközelítések Miguel de Unamuno prózájához

Történelem IV. – Magyar kora újkor (11:00 – 13:00)

Szekcióvezető: Bachusz Dóra

11:00 – 11:30 **Tímár Csenge:** „ni foronno lettere di Ongaria” – Velencei követek jelentései a Magyar Királyságról

11:30 – 12:00 **László István:** Az erdélyi–oszmán diplomáciai kapcsolatok Borsos Tamás 1618–20-as konstantinápolyi követsége tükrében

12:00 – 12:30 **Plangár Sándor Balázs:** Felekezetek Cegléden a 18. századi testamentumok tükrében

12:30 – 13:00 **Éliás János:** Csanády György közjogi témájú olvasmányai

Informatika (11:00 – 12:40)

Szekcióvezető: Lócsi Levente

11:00 – 11:20 **Csimma Viktor:** Radírozás radír nélkül, szuprémumok szuprémumelv nélkül – konstruktív analízis Agdában

11:20 – 11:40 **Szente Péter:** Parametrikus felületek távolságmezőjének generálása és megjelenítése

11:40 – 12:00 **Horcsin Bálint:** Adatbáziskezelés-feladatok automatikus értékelése virtualizáció segítségével

12:00 – 12:20 **Csertán András:** 3D pontfelhők feldolgozása és fogászati alkalmazásai

12:20 – 12:40 **Szabó Barbara Noémi:** Mozgás-előrejelzés

Orientalisztika (11:00 – 13:00)

Szekcióvezető: Mecsí Beatrix

11:00 – 11:30 **Csapó Lili:** Gyermeknevelés Dél-Koreában: A nevelési értékrend változása a történelmi korszakokban

11:30 – 12:00 **Nagy Benedek:** Az iszlám mint diszkurzív tradíció, avagy mennyire iszlám a betűmágia?

12:00 – 12:30 **Kelemen Luca Lilla:** Felfogható-e kamiként a japánciprus Katsushika Hokusai *Mishima-hágó Kai tartományban* nyomatán?

12:30 – 13:00 **Stefán Maja:** A Kasuga-kultusz művészete és kulturális hatásai

Biológia II – Neurobiológia (12:00 – 13:00)

Szekcióvezető: Illés Anett

12:00 – 12:20 **Rácz Dorottya Szilvia:** A kutyaagy szófeldolgozás során mutatott fonetikai érzékenységének vizsgálata éber fMRI segítségével

12:20 – 12:40 **Bakacsi Anna Virág:** A colliculus superior multiszenzoros jelfeldolgozása

12:40 – 13:00 **Gazdik Melinda Erika:** A neuronális serkenthetőség és integratív tulajdonságok vizsgálata a subiculumban

Irodalomtudomány V. – 20. századi magyar irodalom és kritika (15:20 – 18:10)

Szekcióvezető: Káli Anita

15:20 – 15:50 **Maros Márk:** Utópián innen és túl. Szathmári Sándor *Kazohinia* című regénye és a műfajiság

15:50 – 16:20 **Koós Krisztina:** „Megpezsduilt az élet, nyálát freccsentette a hasnyálmirigy” - Határ Győző emigrációt megelőző pályaszakasza és pozíciója (1945-1956)

16:20 – 16:50 **Szabadhegyi Anna:** „olyan az arca, mintha [...] hínárból emelte volna föl.” Mészöly Miklós *Balkon és jegenyék* című elbeszéléséről ökokritikai megközelítésben

17:10 – 17:40 **Varga Borbála Kincső:** A transzcendencia megtalálása Tandori Dezső *Töredék Hamletnek* című kötetében

17:40 – 18:10 **Tarnai Csillag:** A „hátranézés” bűvöletében – Adalékok a korai '60-as évek kritikátörténetéhez

Történelem V – 20. századi történelem (15:20 – 16:50)

Szekcióvezető: Melkovics Tamás

15:20 – 15:50 **Nagy Bertalan:** A spanyolnáthajárvány története Bihar vármegye különböző területein. Esettanulmány a Derecskei és a Cséffai járás összehasonlításának példáján

15:50 – 16:20 **Fenyvesi Balázs:** „Rajta, ezernyelvű, egyszívű brigád!” A „spanyolosok” emlékezete a koalíciós korszak sajtójának tükrében (1945–1948)

16:20 – 16:50 **Kéri Anna Katica:** Giorgio Perlasca emlékezhelyei Magyarországon

Nyelvtudomány II. – Kísérletes és leíró nyelvészet (15:20 – 18:10)

Szekcióvezető: Laczkó Krisztina

15:20 – 15:50 **Hargitai Lili:** Progresszív szerkezetek a hollandban

15:50 – 16:20 **Blaskovics Ákos:** Van-e szerepe a koartikulációnak a szillabikus / harmonikus viselkedésében?

16:20 – 16:50 **Virág Nándor:** Klaszteranalízis alkalmazása az igék szemantikai szelekciójának és tematikus szerep-kiosztásának korpuszalapú vizsgálatára

17:10 – 17:40 **Árvay Kata Emese:** Színnév a *barack*? – Kísérlet a színnév kategória meghatározására

17:40 – 18:10 **Süle Dóra:** Az evészavarok konceptualizálása felgyógyuló anorexiások és bulimiások körében

Társadalomtudomány II. – Közösség és környezet (15:20 – 16:50)

Szekcióvezető: Kőkény Martina

15:20 – 15:50 **Horváth Kata:** Tényellenőrzés itthon és külföldön – A portugál *Polígrafo* és magyar *Lakmusz* működése

15:50 – 16:20 **Glück Krisztina:** A hulladékmegelőzés és újrahasználat intézményes lehetőségei a fővárosban

16:20 – 16:50 **Jánosi Kincső:** Környezet és közösség Gyarmatpusztán

Biológia IV. – Orvosbiológia (15:20 – 17:00)

Szekcióvezető: Illés Anett

15:20 – 15:40 **Hampuch Ádám:** A H₂S gáztranszmitter hatása az öregedés biokémiai folyamataira

15:40 – 16:00 **Tari Enikő:** PACAP1-38 szemcseppkezelés hatása a látóidegre patkány glaukóma modellben

16:00 – 16:20 **Lüvi Adél:** Az asztrociták által aktivált NLRP3 inflammaszóma szerepe az agyi metasztázisok kialakulásában

16:20 – 16:40 **Szőcs Boróka:** Gépi tanuláson alapuló tumoroszövet-felismerés stimulált Raman-szórás-mikroszkópi felvételekből

16:40 – 17:00 **Hampuch Péter:** Bakteriofágok gyakorlati alkalmazásának lehetőségei és korlátai

Történelem VI. – Magyar társadalom a XIX. században (17:10 – 19:10)

Szekcióvezető: Szabó Róbert

17:10 – 17:40 **Erdélyi Kamilla:** A tánc szerepe a reformkori társasági életben Slachta Etelka írásain keresztül

17:40 – 18:10 **Nagy Dávid Krisztián:** Az Abaúj-Torna vármegyei Szala község társadalomtörténete a 19. században

18:10 – 18:40 **Kalocsa József Nándor:** A filoxérajárvány hatása a tokaji járásbeli kivándorlásra

18:40 – 19:10 **Szmodis Borbála:** Szomódi katolikus házassági anyakönyvek vizsgálata

Gazdaságtudomány II. – Pénzügy (17:10 – 18:10)

Szekcióvezető: Bondici László

17:10 – 17:30 **Recskó Márk:** Kriptoaluta a közösségi oldalon: ez lenne a jövő? – Egy potenciális, közösségi oldal által bevezetésre kerülő kriptoaluta felhasználói elfogadottságának vizsgálata

17:30 – 17:50 **Nagy Márton:** Jól tervezett költségek? A tagállami RRF-tervek illeszkedésének vizsgálata a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez az Európai Unióban

17:50 – 18:10 **Schmall Róbert:** A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságáról

Biológia IV – Ökológia (17:10 – 18:30)

Szekcióvezető: Imrefi Ildikó

17:10 – 17:30 **Németh Ábel Csongor:** Egy magyarországi termálkút (Köröm) környezetében képződő mikrobialitok ásványtani és mikrobiológiai vizsgálata

17:30 – 17:50 **Tóth Balázs:** Lékdinamikai vizsgálatok a Völgyfő Projekt 35 éve magára hagyott tölgyesében

17:50 – 18:10 **Szőcs Boróka:** Háziméhek (*Apis mellifera*) testfelszíni gombaflóra-összetételének vizsgálata

18:10 – 18:30 **Dömölki Borbála:** Mikroműanyagok két nagy jelentőségű folyóban – A városi szennyezés vizsgálata a Dunában és a Teverében

Eötvös Konferencia

XXIV.

ABSZTRAKTFÜZET

Polisztírol nanoműanyag és amiloidogén fehérjék közötti köölcsönhatások vizsgálata

Nyiri Márton Péter

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A nanorészecskék a környezetben előforduló nanométeres mérettartományba eső anyagok és anyagtöredékek. Manapság egyre gyakrabban hallunk ezekről az anyagokról az általuk okozott megnövekedett környezeti terhelés miatt. A mikro- és nanoműanyagok mindennapi környezetünkben is megjelentek, és több élőlényben és emberi fogyasztásra szánt termékben is kimutatták őket (Ding és mtsai, 2020). Ezek az anyagok képesek hatást gyakorolni a szervezetben és a környezetben előforduló fehérjékre (Hildebrand és mtsai, 2018). Mivel a nanorészecskékkel való kölcsönhatás során a fehérjék konformációváltozást szenvedhetnek, részben vagy egészben denaturálódhatnak (Roach és mtsai., 2005), ezért fontos ezen kölcsönhatások molekuláris mechanizmusainak megismerése. Kutatásunk során nanorészecskék fehérjeszerkezetre gyakorolt hatásait vizsgáltuk ThT fluoreszcencia, cirkuláris dikroizmus (CD) és SRCD spektroszkópia, elektronmikroszkópia és citotoxicitási mérések segítségével. Eredményeink rámutatnak arra, hogy a polisztírol nanorészecskék már kis mennyiségben is befolyásolják az Alzheimer-kórban érintett amiloid- β fehérje aggregációjának folyamatát. Azt is feltártuk, hogy a részecskék gyorsan és nagy mennyiségben képesek a felszínükön megkötni a fehérje monomer formáját, amely befolyásolja a fehérje aggregációs folyamatát. Vizsgálataink többek között rámutattak arra is, hogy a polisztírol nanorészecskék jelenléte megváltoztatja az aggregációs folyamat lag-fázisának időtartamát. Továbbá, az amiloid- β monomerból kialakuló amiloid szálak morfológiáját is vizsgáltuk többféle módszerrel, ahol viszont nem találtunk érdemi változást. A citotoxicitási vizsgálatok eredményei arra utalnak, hogy a polisztírol nanorészecskék jelenléte csökkentheti az amiloid- β toxicitását. Eddigi eredményeink rámutatnak arra, hogy a mikro- és nanoműanyagok jelentősen befolyásolhatják a fehérjék térszerkezetét, aggregációs tulajdonságait, ami nem csupán a neurodegeneratív betegségek lefolyását érintheti, hanem gyógyszerfejlesztési szempontból is releváns (új típusú gyógyszerek; fehérje/peptid alapú gyógyszerek mellékhatásai).

Az ionizáló sugárzások hatása a tp53-deficiens zebrahalembriókra

Németh Barnabás

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A különböző ionizáló sugárzások jól dokumentált DNS-károsító hatásnak számítanak. Az ilyen sugárzásnak való tartós kitettség súlyos következményekkel járhat egészségünkre, ezért fontos a sugárzás molekuláris, rövid és hosszú távú következményeinek tanulmányozása modellszervezetek segítségével. Két különböző zebrahal (*Danio rerio*) törzs, pharyngula periódusban levő embrióit, 250 keV-os röntgensugárzásnak tettük ki, majd ezt követően túlélési, kikelési és morfológiai elváltozás elemzést végeztünk. Kísérleteinkhez egy már jól tanulmányozott tp53-deficiens törzset (tp53M214K) használtunk, illetve kontrollként a vad típusú AB törzset. A tp53 az egyik legfontosabb tumorsuppresszor fehérje, amely emberi rákos megbetegedésekben gyakran hordoz különböző mutációkat. Kulcsfontosságú szerepe van a sejtciklus és az apoptózis szabályozásában, a sejt élettani állapotától függően. Kis mérete, gyors egyedfejlődése és alacsony költségigénye miatt a zebrahal egy rendkívül jó modell szervezet viszonylag nagyszámú kísérlet elvégzésére, melyek során nagy mennyiségű, megbízható adat generálható, ezért ideális jelölt vizsgálatainkhoz. A vad típusú és tp53-mutáns halembriókat és lárvákat négy napon keresztül figyeltük meg, miután különböző dózisu röntgenforrással kezeltük, és naponta mikroszkópos megfigyelés során rögzítettük túlélési arányukat és a különböző fellépő fejlődési rendellenességeket (a gerinc kóros görbületét és a szívburok ödéma megjelenését), amelyek a kezelés következtében keletkeztek. Az általunk kifejlesztett kísérleti paradigma későbbiekben felhasználható lehet az ionizáló sugárzások más, a genom fenntartásában és a DNS-javításban is fontosnak tartott gének mutációira gyakorolt hatásainak vizsgálatára.

A RECQL4 génhez köthető betegségek modellezése zebrahalon

Ullaga György

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bolyai Kollégium

A RecQ helikázok, melyeket „a genom őrzői” -nek is neveznek, kritikus szerepet játszanak a genom szerkezetének fenntartásában és stabilizálásában. A legtöbb gerinces esetén öt darab ilyen helikázt kódoló gént találunk a genomban, ezek a RECQL1, a BLM, a WRN, a RECQL4 és a RECQL5. Fontosságukat egyértelműen mutatja, hogy az öt gén közül háromhoz (BLM, WRN és RECQL4) köthetünk súlyos tünetekkel járó monogénes recesszív emberi betegséget. Ezeknek a szindrómáknak a molekuláris etiológiájának megértéséhez elengedhetetlen a helikázok pontos funkcióinak feltérképezése. Kutatásomnak a fő célja, hogy létrehozzunk egy új zebrahallal modellet a RECQL4 gén mutációjával kapcsolatos betegségek megértésére. Ennek a génnek a mutációjának legérdekesebb aspektusa, hogy három különböző szindróma is köthető hozzá: a Rothmund-Thomson szindróma, a RAPADILINO szindróma és a Baller-Gerold szindróma. Egyelőre nem értjük, mi okozza ezt a sokféleséget, de ennek feltárása fontos orvosi és diagnosztikai alkalmazáshoz vezethet. A RECQL4 részt vesz a DNS-javításban, rekombinációban és replikációban, és egyedülállóan a RecQ helikázok közül mitokondriális lokalizációt is mutat, ami arra utal, hogy fontos lehet a mitokondriális genom fenntartásában is. A CRISPR/Cas9 rendszer segítségével több recql4 mutáns allélt generáltunk zebrahallalban (*Danio rerio*), és megkezdjük molekuláris és fenotípusos jellemzésüket. Eredményeim azt mutatják, hogy a recql4 mutánsok egyedi morfológiai elváltozásokat mutatnak, amelyek a humán betegségek tüneteire hasonlítanak, mozgási képességeik csökkentek és alacsonyabb a várható az élettartamuk.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült

RBD-alapú ELISA diagnosztikai módszer fejlesztése a SARS-CoV-2 vírusvariánsok elleni humorális immunitás vizsgálatára

Szabó Kata Sára

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bolyai Kollégium

Kutatásunk célja a SARS-CoV-2 tüskefehérje (Spike) receptor-kötő doménjét (RBD) felismerő antitestek kimutatása volt humán szérum mintákból a vírus variánsok elleni humorális védetség kvantifikálására. Ennek érdekében kifejlesztettünk egy egyszerű, gyors, nagy áteresztőképességű ELISA esszét az új SARS-CoV-2 variánsok elleni antitest-alapú immunitás vizsgálatára. A Spike fehérje receptorkötő doménjével a humán sejteken megtalálható ACE2 receptorhoz kötődik, a fertőzés elleni humorális védelemben a tüskefehérje-RBD a vírus legfontosabb antigén fehérjéje. A wuhani és az Omicron vírus változatainak megfelelő RBD fehérjéket emlős sejtes expressziós rendszerben állítottuk elő. A Sleeping Beauty transzpozon rendszerrel stabil HEK293 sejtvonalat hoztunk létre, a szuszpenziós módon tenyésztendő sejtek az RBD fehérjét a tápoldatba kiválasztva, hisztidin-címkével ellátva termelik (Amanat et al. 2020). A hisztidin címke segítségével nikkel affinitás kromatográfiával a sejtek tápoldatából elválasztható az RBD fehérje. Az ilyen módon előállított fehérjéről beláttuk, hogy szerkezetét megőrzi és az ún. neutralizáló antitestek felismerik. A kidolgozott ELISA módszerben a wuhani és Omicron variánsoknak megfelelő RBD fehérjével bevont mikrolemezeket hígított humán szérum mintákkal, majd humán IgG elleni, tormaperoxidázzal jelölt másodlagos antitesttel inkubáltuk, a peroxidáz aktivitást egyszerű festék reakcióval mértük. A módszer optimalizálásához különböző RBD fehérje mennyiségeket és szérum hígításokat alkalmaztunk. A beállított ELISA esszé alkalmas a wuhani és különböző Omicron variánsok elleni IgG antitestek kimutatására ujjbegyből nyert vérmintákból. Vizsgáltunk vakcinálás utáni, valamint betegségen átesett, de oltást nem kapott páciensektől származó szérum mintákat. Az ELISA eredményeket a wuhani variáns elleni antitestek mérésére alkalmas standard Abbott módszer eredményeivel hasonlítottuk össze és szoros korrelációt találtunk. Ez az egyszerű és gyors, az újonnan megjelenő SARS-CoV-2 vírusvariánsokkal szembeni immunválasz kimutatására is könnyen módosítható teszt segíthet a fertőzést vagy vakcinációt követő humorális vírusellenes védelem széleskörű felmérésében.

Fontosabb irodalom:

Amanat F, et al. A serological assay to detect SARS-CoV-2 seroconversion in humans. Nat Med. 2020. PMID: 32398876

Egy érzékeny, UdgX-alapú uracil-DNS detektálás fejlesztése különböző organizmusokból származó, alacsony uraciltartalmú genomi DNS mintákon

Bukovszki Laura

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

A genetikai információt hordozó DNS négy kanonikus bázist (timin, adenin, guanin és citozin), illetve ún. nem-kanonikus bázisokat és bázismódosításokat tartalmaz. Ilyen például az uracil, mely a timinnel megegyező bázispár-képzési hajlamú, normálisan az RNS-ben előforduló demetilált timin. A DNS-be replikáció során kerülhet timinanalóggént, vagy a DNS-beli citozin dezaminálásaként spontán, ill. enzimatis útton az AID/APOBEC fehérjecsalád tagjai által, melyek magasabb rendű élőlényekben az adaptív immunrendszer működéséhez szükségesek [1, 2]. A dezaminálásból származó U:G hibaspárok javítás nélkül, replikáció után fixált pontmutációkhoz vezetnek. A DNS-beli uracil (U:A, ill. U:G) javítása mindenekelőtt a báziskivágó javítás (base excision repair - BER), esetenként a hibaspárjavítás (mismatch repair - MMR) által történhet. A BER első lépését egy uracil-DNS-glikoziláz (UDG) végzi, mely hasítja a bázis és a cukor-foszfát gerinc közötti kötést, egy abázikus helyet (AP-hely) létrehozva. Emlősejtekben a fő UDG az uracil-N'-glikoziláz (UNG) [3].

Noha a DNS-beli uracil általában hiba, az elmúlt évtizedben egyre több tanulmány támasztja alá, hogy mégis élettani vagy fejlődésbiológiai szereppel bírhat [4,5]. Így egyre erősebb igény jelentkezett egyes modellorganizmusok genomi uraciltartalmának érzékeny kimutatására. Ehhez számos módszert dolgoztak ki [6] többek között a kutatócsoportunkban is [7]. Az U-DNS szenzorokat elsősorban inaktív UNG mutáns alapján fejlesztették, amelyeket csepp blot, immunocitokémiás, valamint genom szekvenálási eljárásokban sikerrel alkalmaztak drogkezelt, magas uraciltartalmú humán rákos sejtvonalak esetén [7]. Az alacsony uraciltartalmú minták kvantitatív mérésére ezek a szenzorok kevésbé voltak alkalmasak, ezért fordultak egy, az U-DNS-sel kovalens adduktot képző, *Mycobacterium smegmatis*-ből izolált UDG, az UdgX felé [7].

Kísérleteim során a laborban korábban előállított biotinilált Avitag-UdgX szenzort használtam csepp blot alkalmazásban. Egyrészt a zebrahal embrionális fejlődésében, másrészt az U-DNS javítás enzimeiben mutáns egér szöveteken és sejtvonalakon. Az új UdgX szenzor egyértelműen nagyobb érzékenységű, viszont kvantitatívítás szempontjából a szenzorfehérje

termelése és tisztítása valamint a csepp blot alkalmazása további optimalizálást igényelt, amit a munkám során megcéloltunk.

Fontosabb irodalom:

1. <https://doi.org/10.1016/j.semcd.2011.10.004>
2. <https://doi.org/10.1093/nar/gkz145>
3. <https://doi.org/10.3390/ijms22083902>
4. <https://doi.org/10.1016/j.it.2009.01.007>
5. PMID: 22685418; PMCID: PMC3369950.
6. <https://doi.org/10.1093/nar/gkv854>
7. <https://doi.org/10.1093/nar/gkv977>

A KRas G12D fehérje és a GAP mutánsok kölcsönhatásának vizsgálata bioréteg interferometriás módszer segítségével

Emődi Nikolett

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

A jelátviteli útvonalak szabályozásában kiemelkedő szerepe van a Ras fehérjecsald tagjainak, ezen belül is a KRas fehérjének. Ezen enzimek GTP-hidroláz aktivitása felel a GTP GDP-vé történő átalakításáért. GTP kötött állapotában a fehérje képes a jel továbbítására, GDP-kötött állapotában viszont inaktív. Annak érdekében, hogy az inaktiváció időben megtörténjen GAP (GTPase activating protein) fehérjék segítik a GTP hidrolízisét, ezáltal nagyságrendekkel megnövelve a lejátszódó reakció sebességét.

De mi történik akkor, ha mutáció lép fel a KRas fehérje aktív centrumában? Akárcsak egy aminosav megváltozásának hatására a KRas-GAP közti kölcsönhatás legyengül, ami a GTP hidrolízis sebességét is jelentősen lecsökkenti. Ennek eredményeként pedig a fehérje nem tudja ellátni a jelátviteli hálózatban betöltött szerepét, ami a sejtek proliferációs és osztódásos folyamatainak sérüléséhez vezet. Az így kialakult kontrollálatlan sejtosztódás pedig a humán daganatos megbetegedések egyik fő oka.

Kulcsfontosságú szerepe ellenére a GAP katalizált hidrolízis mechanizmusa még jelenleg sincs meghatározva. Annak érdekében, hogy ezt pontosabban megismerjük kutatócsoportunk tagjai *in silico* QM/MM szimulációkkal felállítottak egy modellt, amelynek segítségével szisztematikusan olyan GAP mutánsokat terveztek, amik képesek voltak aktiválni a leggyakrabban előforduló KRas mutánst (G12D).

Kutatásunk célja, hogy ezt a modellt a gyakorlatban is próbára tegyük. Ehhez az általunk előállított KRas G12D és GAP variánsok kölcsönhatását vizsgáljuk bioréteg interferometriával, ezáltal valós időben (real-time) követhetjük a kialakuló makromolekuláris kölcsönhatásokat. A módszer további előnye, hogy kvantitatív adatokat is szolgáltat, így a fehérje-fehérje kölcsönhatást jellemző konstansokat (K_{on} , K_{off} és K_D) is meghatározhatjuk vele.

Reméljük, hogy az onkogén KRas mutánsok működésének megértése, valamint az aktivitásukat befolyásoló kölcsönható-partnereik megismerése elősegíti a daganatterápiás módszerek fejlődését.

A kutyaagy szófeldolgozás során mutatott fonetikai érzékenységének vizsgálata éber fMRI segítségével

Rácz Dorottya Szilvia

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A beszédfeldolgozás egyes lépései, mint a beszédhangok elkülönítése, illetve a hangsorok felismerése és a hozzájuk tartozó jelentés értelmezése nem humán-specifikusak, hanem például a kutya agyában is megtörténnek. Az emberéhez hasonló fonetikai finomhangoltság megléte a kutya agyában is megtörténnek. Az emberéhez hasonló fonetikai finomhangoltság megléte a kutya agyában is megtörténnek. Egy viselkedéses kutatás ugyan igazolni látszik, hogy egy-egy beszédhang cseréjének is jelentés-megváltoztató szerepet tulajdonítanak a kutyák, a kérdést vizsgáló EEG kísérletben viszont ennek ellenkezőjét találták. Ezzel párhuzamosan pedig az is ismeretlen, hogy a korábban azonosított, lexikális feldolgozásban szerepet játszó agyterületek érzékenyek-e a szavak fonetikai részleteire. Tehát csak akkor ismeri-e fel értelmes szóként a kutyaagy az adott hangsort, ha abban minden beszédhang a helyén van? Kutatásunk célja volt, hogy a kutyaagy beszédfeldolgozását vizsgáljuk, különös tekintettel a fonetikai érzékenységre lexikális feldolgozás során.

A kísérletben húsz éber, együttműködő kutyának játszottunk le parancsszavakat, azoktól csak egy-egy magánhangzóban eltérő értelmetlen szavakat és fonetikailag különböző nemszavakat, miközben a kiváltott agyi aktivitást funkcionális mágneses rezonancia képalkotás segítségével detektáltuk. A teljes agyat magába foglaló elemzés során kiterjedt bilaterális hallókérgi aktivitást találtunk az összes vokális inger csenddel szembeni összehasonlításakor, ami a paradigmánk helyes működését jelezte. Ezenkívül a region of interest elemzések segítségével azt is megállapítottuk, hogy egyes – korábbi fMRI tanulmányokban azonosított – lexikális feldolgozásért felelős agyterületeken belül mind az eredeti parancsszavak, mind a fonetikailag hasonló alakjaik eltérő módon kerültek feldolgozásra, mint a nemszavak, viszont a tényleges szavak és a fonetikailag hasonló hangsorok által kiváltott aktivitás nem különbözött egymástól. Kísérletünk eredményei tehát megerősítik, hogy egyes ismert, lexikális feldolgozásért felelős régiók a kutyaagyban elkülönítik egymástól a jelentéssel bíró szavakat és az értelmetlen nemszavakat, ezen túlmenően pedig azt is kimutattuk, hogy ezen agyterületek nem érzékenyek a szavak fonetikai részleteire.

A colliculus superior multiszenzoros jelfeldolgozása

Bakacsi Anna Virág

Eötvös Loránd Tudományegyetem,

Bolyai Kollégium, Semmelweis Ignác Szakkollégium

Az életünk során a minket érő szenzoros információk feldolgozását, azok összegzését, a fontosak felerősítését és a kevésbé fontosak eltávolítását idegrendszerünk, agyunk végzi. Ennek eredményeképpen képesek vagyunk egyszerre érzékelni az összetartozó ingereket és elkülöníteni egymástól a nem ugyan arra a kontextusra vonatkozóakat vagy koncentrálni a számunkra fontosakra és figyelmen kívül hagyni a számunkra érdekteleneket. Ez az összetett feladat egy igen komplex hálózatot kíván meg, amelyben a beérkező szenzoros információk pontosan időzítettek és képesek egymásra hatást gyakorolni, integrálódni, modulálódni a sejteken, amelyeken akár plasztikus (tartós) változásokat is eredményezhetnek. Ezek az információ feldolgozó folyamatok minden olyan élőlény számára alapvető fontosságúak, amelyek egy környezeti ingernél több érzékelésére képesek, ez pedig a még idegrendszerrel nem rendelkező élőlényekre is igaz. A feladat evolúciós konzerváltsága arra enged következtetni, hogy a folyamat mindenhol, az agykérgi és agykéreg alatti területeken is egyaránt végbemehet. Azonban az agykéreg alatti, multiszenzoros integrációra képes struktúrák csak kevésbé ismertek. A multiszenzoros jelintegráció egyik ismert korai agyi állomása a colliculus superior (SC); melyet az utóbbi években más kognitív folyamatokkal, például a veleszületett félelmi viselkedések kiváltásával is kapcsolatba hoztak. Ezek az irodalmi adatok azonban megosztóak a colliculus pontos szerepével kapcsolatban. Előadásomban optogenetikai és elektrofiziológiai eszközök segítségével az SC potenciális szerepét mutatom be asszociációs félelmi tanulás során. Extracelluláris soksejt aktivitás elvezetéseimmel bemutatom, hogy az SC glutamáterg sejtjei képesek lehetnek a félelmi tanuláshoz szükséges ingerek gyors (néhány 10-20 ms-on belüli) feldolgozására, ezek integrációjára és az így összekapcsolt információcsomag talamuszba történő gyors továbbítására. Mindezzel kutatásom hozzájárul az SC jeltársító sajátosságának, különös tekintettel a félelmi asszociációs tanulás során betöltött szerepének pontosabb megismeréséhez.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült

A neuronális serkenthetőség és integratív tulajdonságok vizsgálata a subiculumban

Gazdik Melinda Erika

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A subiculum a hippocampális formáció részét alkotó struktúra, amely elengedhetetlen szerepet játszik a hippocampusból érkező idegi jelek feldolgozásában és a különböző kortikális-szubkortikális agyterületekre való továbbításában. A subiculum principális neuronjai, a piramissejtek tüzelési mintázatuk alapján két kategóriába sorolhatók: reguláris, illetve burst-ös típusokba oszthatjuk őket. Ezen sejtek szerepe a neuronális információfeldolgozásban még nem eléggé feltárt.

Az eddigi vizsgálatokban a kutatók többnyire hagyományos elektrofiziológiai módszereket alkalmaztak a subiculum sejtek elemzésére. Munkacsoportunk ugyanakkor hagyományos és újszerű, innovatív módszereket (dinamikus clamp) együttesen alkalmazva igyekszik feltárni a subiculum neuronjainak integratív tulajdonságait. Jelen kísérleteinket egerekből készített akut agyszeleteken, egészséj patch-clamp technikával végeztük, amelyek során hagyományos (statikus) áramlépcsőket és szimulált szinaptikus (dinamikus) áramokat is injektáltunk a sejtekbe. A dinamikus stimuláció során szimulált theta- és gamma-oszcillációkat váltottunk ki az idegsejtekben.

Az általunk alkalmazott statikus vs. dinamikus stimuláció igazolta a neuronális serkenthetőség differenciális szabályozását, valamint azt is megfigyeltük, hogy a reguláris, illetve burst-ös neuronok tüzelési válaszai a stimuláció erősségétől függő mértékben tértek el egymástól. Eredményeink korábbi, sejtenyészetekken mért adatainkat is megerősítik és további segítségül szolgálnak a neuronokban működő feszültség-aktiválta ionáramok szinaptikus integrációt szabályozó hatásainak jobb megértéséhez.

A H₂S gáztranszmitter hatása az öregedés biokémiai folyamataira

Hampuch Ádám

Pécsi Tudományegyetem, Szentágotthai János Protestáns Szakkollégium

Az öregedés biológiai jelensége sok tudományos kérdést vet fel. Mivel számos kórkép alapszik ezen a folyamaton, tüzetes vizsgálata rengeteg emberen segíthetne. A jelenség magyarázatára rendkívül sok elméletet állítottak már fel. A mi kutatásunk a mitokondriális diszfunkcióra alapozott öregedési elméletre épült, ezen belül is a mitokondriális DNS-ben felhalmozódó pontmutációkra. Vizsgálatainkhoz a D257A genetikailag módosított egér modellt használtuk. Ebben az egérmodellben pontumtációt idéztek elő a DNS-polimeráz gamma proofreading aktivitásért felelős alegységében, ami a mitokondriális DNS-ben felhalmozódó mutációkat eredményez. A H₂S gáztranszmitter számos pozitív hatással rendelkezik a sejttani folyamatokra nézve. Képes a szabadgyökök eliminálására, valamint a fehérjéken poszttranszlációs módosításokat hajthat végre. Kutatásunk során azt vizsgáltuk, hogy a mitokondriumba targetált H₂S milyen hatással van az öregedés biokémiai folyamataira. A kezelés keretein belül H₂S-ot szabadítottunk fel a mitokondrium mátrixában az AP39 mitokondriumba targetált H₂S donor molekula segítségével. Hipotézisünk szerint a mitokondriális H₂S kimutatható változást indukál az öregedéssel összefonódó gének átíródásában. Célul tűztük ki, hogy megvizsgáljuk a D257A egérben megjelenő génexpressziós változásokat, valamint az AP39 molekula hatásait az öregedés folyamataira. Ehhez totál RNS tartalmat izoláltunk a mutáns egerek májából, lépéből, szívéből, veséjéből és combizomból, amelyen qPCR analízist végeztünk az öregedéssel kapcsolatos génekre. A vizsgálatokat elvégezve, arra az eredményre jutottunk, hogy a D257A egérben azoknál a géneknél, ahol változást észleltünk, a génexpresszió mértékének csökkenését lehetett megfigyelni a májban, a szívben, a combizomban és a vesében. Ettől eltérő eredményt kaptunk a lépben, kifejezetten a mitokondriális funkcióval kapcsolatos gének esetén. Azokban az esetekben, ahol hatott a kezelés meglepő eredményként szolgált, hogy a kontroll molekula, az AP219, is hatással rendelkezett. Eddigi eredményeink alapján kijelenthetjük, hogy a mitokondriumba targetált H₂S donor molekula jelentős változásokat eredményezett számos, az öregedéssel összefüggő gén expressziójában, ugyanakkor ezen változások hatásainak pontosabb megértéséhez további vizsgálatok szükségesek.

PACAP1-38 szemcseppkezelés hatása a látóidegre patkány glaukóma modellben

Tari Enikő

Pécsi Tudományegyetem, Szentágotthai János Protestáns Szakkollégium

Bevezetés: A glaukóma több millió embert érintő betegség, a látásvesztés egyik legfőbb kiváltó oka. Leggyakoribb formája az elsődleges nyitott zugú glaukóma, mely a csarnokvízelvezetés elzáródása miatt alakul ki. Az elzáródás a retinában szemnyomás emelkedést, ischaemiát és megváltozott mechanikai viszonyokat hoz létre. Ezen tényezők következménye, hogy a retina ganglionsejtei és azok axonjai nem jutnak megfelelő oxigénhez és táplálékhoz így jelentősen károsodnak.1. A hipofízis adenilát cikláz aktiváló polipeptid (PACAP) egy fehérje, melynek anti-apoptotikus és neuroprotektív szerepe már igazolt számos neurodegeneratív állatkísérleti modellben.2. Korábban kutatócsoportunk igazolta, hogy a PACAP1-38 szemcseppkezelés retinoprotektív hatású patkány glaukóma modellben, így ebben a tanulmányban a látóidegre kifejtett hatását vizsgáltuk.3.

Anyag és módszerek: Kísérletünk során 3 hónapos hím SD patkányokkal dolgozunk. Vizsgálatunk során optikai koherencia tomográfiával (OCT) mértük a retina morfológiáját. A kontroll csoportoknak PBS puffert, a glaukómás csoportoknak mikrogyöngyöt injektálunk az elülső szemcsarnokba, ezzel elzárva a csarnokvíz elvezetését. Az egyik kontroll és az egyik glaukóma indukált csoportot PACAP1-38 tartalmú szemcseppel, míg a másik két csoportot vivőanyaggal (Systane műkönnyel) kezeltük. A szemcseppkezelést 4 hétig folytattuk, a szemnyomást 8 héten keresztül monitoroztuk. Nyolc hét elteltével ismét megvizsgáltuk a retina morfológiáját OCT-vel. Az állatok feldolgozását követően a látóideg mintákat Luxol fast blue festékkel festettük.

Eredmények: A mikrogyöngy injektálás hatására a kezeletlen glaukómás csoport szemnyomása szignifikánsan emelkedett, azonban a PACAP kezelés hatására a nyomás emelkedés szignifikánsan kisebbnek mutatkozott. Szövetani eredményeink azt mutatták, hogy a glaukómás vivőanyaggal kezelt csoportban a retina teljes vastagsága csökkent ezzel párhuzamosan a látóideg rostjai is elhaltak, azonban a PACAP kezelés mind a retinát, mind a látóideget megóvta.

Következtetés: A PACAP1-38 szemcsepp kezelés a látóidegre protektív hatást fejtett ki patkány glaukóma modellben.

Fontosabb irodalom:

1. Zukerman, R., Harris, A., Vercellin, A. V., Siesky, B., Pasquale, L. R., & Ciulla, T. A. (2021). Molecular genetics of glaucoma: Subtype and ethnicity considerations. *Genes*, 12(1), 1–36. <https://doi.org/10.3390/genes12010055>
2. Atlasz, T., Szabadfi, K., Kiss, P., Racz, B., Gallyas, F., Tamas, A., ... Reglodi, D. (2010). Pituitary adenylate cyclase activating polypeptide in the retina: Focus on the retinoprotective effects. In *Annals of the New York Academy of Sciences* (Vol. 1200, pp. 128–139). Blackwell Publishing Inc. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2010.05512.x>
3. E., Vaczy, A., Molitor, D., Csutak, A., Toth, G., ... Atlasz, T. (2021). Retinoprotective effects of pacap eye drops in microbead-induced glaucoma model in rats. *International Journal of Molecular Sciences*, 22(16). <https://doi.org/10.3390/ijms22168825>

Az asztrociták által aktivált NLRP3 inflammaszóma szerepe az agyi metasztázisok kialakulásában

Lüvi Adél

Szegedi Tudományegyetem, Móra Ferenc Szakkollégium

Az agyi daganatok jelentős része nem primer tumor, hanem áttétes daganat, melyek közül az emlőkarcinóma eredetű az egyik leggyakrabban előforduló típus. A vér-agy gát miatt a kemoterápiás gyógyszerek bejuttatása az agyba jelentősen korlátozott, emiatt a betegség rendkívül rossz prognózissal jár. Az agyba jutott tumorsejtek környezetben lezajló gyulladásos folyamatok tovább súlyosbíthatják a betegség lefolyását, megkönnyítve a metasztázisok növekedését, kifejlődését.

Ezekért a gyulladásos folyamatokért többek között az egyik legpotensebb citokin, az IL-1 β tehető felelőssé, mely elsősorban inflammaszómafüggő módon termelődik. Az inflammaszómák olyan, több fehérjéből álló platformok, amelyek gyulladásos kaszpázokat aktiválva segítik elő az IL-1 β érését.

Kísérleteink során az NLRP3 inflammaszóma hatását vizsgáltuk in vitro és in vivo agyi metasztázis modellekben. A továbbiakban az in vivo kísérleteinket szeretném bemutatni.

Az NLRP3 és IL-1 β gyulladásos faktorokat immunfluoreszcens festéssel detektáltuk az agyban. Western-blot technikával azt is meghatároztuk, hogy a rágszálókba injektált tumorsejtek hatására aktiválódik-e az IL-1 β . Megfigyeltük, hogy a metasztatikus léziók környezetében keletkező és aktiválódó gyulladásos citokinek az asztrocitákba lokalizálódnak.

Annak kiderítésére, hogy milyen hatással van ez a folyamat az áttétes tumorsejtekre, egy specifikus NLRP3 inflammaszóma inhibitor, az MCC950-et alkalmaztunk. A kísérleti állatokat a tumorsejtek érből való kilépésének időpontjában kezeltük az inflammaszóma gátlószerekkel és kimutattuk, hogy a kezelés hatására csökkent az asztrocitákban az inflammaszóma komponensek mennyisége, és kevesebb IL-1 β szabadult fel. Ráadásul a tumorsejtekkel injektált kísérleti állatok agyában szignifikánsan kevesebb és kisebb daganat fejlődött.

Kutatási eredményeink azt igazolják, hogy az asztrocitákban aktiválódó inflammaszómák segítik a tumorok növekedését az agyban és felvetik a lehetőségét annak, hogy az inflammaszómák hatásos terápiás célpontok lehetnek agyi áttétes daganatokban.

Gépi tanuláson alapuló tumorosszövet-felismerés stimulált Raman-szórás-mikroszkópi felvételekből

Szócs Boróka

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A rákbetegségek kezelése az orvostudomány számára még ma is komoly kihívást jelent. E területen nagyszámú kutatás zajlik, hiszen aktuális probléma megoldását szeretnék elérni a kutatók. A rákdiagnosztikában mindig is fontos szerepet játszott a mikroszkópia. A különböző mikroszkópok fejlődésével a diagnosztika is fejlődött. A hagyományos mikroszkópos diagnosztikai módszerek legtöbbször körülményes festési technikákat igényelnek, ami lassítja a diagnózis felállítását. Dolgozatomban egy új jelölésmentes detektálási módszert, a Stimulált Raman-szórás mikroszkópia (SRS) eljárását használtam rákos szövetek vizsgálatára. Ez egy új és hatékonyabb rákdiagnosztikai módszerként szolgálhat, amely potenciálisan gyorsabb az eddigieknél, köszönhetően annak, hogy jelölésmentes. Nincs szükség tartósításra, paraffinálásra és a metszetek elkészítése sem igényes, mivel nem igényel vékony, egyenletes vastagságú metszeteket, ez pedig a korábbiaknál gyorsabb diagnosztikai eljárást biztosíthat. Rákos hasnyálmirigy szöveteket vizsgáltunk és ezekről fényképeket készítettünk, melyeket gépi tanuláson alapuló programmal elemeztünk. A mesterséges intelligencia (AI) alkalmazása is fejlődő tudományterület, amely szintén újdonságot jelent, hiszen ezáltal történt az adatfeldolgozás. A biológia területén is egyre elterjedtebb. Napjainkban ugyanis egyre több adat és tudományos eredmény keletkezik a képalkotási módszerek terjedésével, illetve a nagy áteresztőképességű korszerű vizsgálati eljárások révén. Viszont egyre kevesebb a szakértő, akik ezeket elemezhetik, illetve az időhiány is korlátozza e nagymennyiségű adat feldolgozását. A folyamatosan bővülő kutatási eredmények feldolgozásában az AI nagy segítséget nyújthat, segítheti a klinikusok munkáját, a diagnózisok gyorsaságát és pontosságát. Az eredmények azt mutatják, hogy az SRS mikroszkópi módszer alkalmazása, illetve a mesterséges intelligencia bevonása távoli célként szolgálhat a mikroszkópos műtét közbeni diagnosztika kifejlesztésére.

Bakteriofágok gyakorlati alkalmazásának lehetőségei és korlátai

Hampuch Péter

Pécsi Tudományegyetem, Szentágotthai János Protestáns Szakkollégium

A *Klebsiella pneumoniae* baktérium által okozott fertőzések világszerte problémát jelentenek elsősorban a kórházi környezetekben. Az izolátumok közt egyre nagyobb arányú a multidrog-rezisztencia (MDR) jelenléte, mely sok esetben a klinikus számára megoldhatatlan terápiás kihívást jelent. A bakteriofág (fág) terápia a multidrog-rezisztens bakteriális fertőzések egyik alternatív kezelési módszere lehet, amelyet azonban a *K. pneumoniae* esetében nehezít a tok antigének nagymérvű variabilitása. Több toktípus mellett a K64-es egy olyan reprezentáns, mely ezen fenti jelentőséggel bír.

Munkánk során *K. pneumoniae* (CIP80.47 törzsszámú kórházi izolátum, Pasteur Intézet) K64 toktípust termelő változata ellen kerestünk lítikus bakteriofágokat a Nemzeti Népegészségügyi Központ (NNK) által rendelkezésre bocsájtott szennyvízmintáiból. A ko-inkubáción alapuló fágpropagálási módszert követően a potenciális fágtörzseket tisztítottuk, majd morfológiailag jellemeztük transzmissziós elektronmikroszkóp (TEM) segítségével.

A genom szintű analízishez a fágok DNS-ét kivontuk, szekvenciájukat meghatároztuk, majd annotálásukat követően analizáltuk. Munkánk során a 27 szennyvízminta közül mindegyik pozitívnak a K64-es toktípussal rendelkező CIP80.47-es referenciatörzs ellen. Két, erősen lítikus bakteriofág törzset kezdtünk vizsgálni alaposabban. A Kp_K64_3_2 határozott tok-depolimeráz aktivitást mutatott míg a Kp_K64_4_2-nél ez a karakter nem volt megfigyelhető. A két fág között morfológiai és genetikai különbségek is kimutathatók voltak.

Mivel előzetes eredményeink alapján az általunk izolált, két bakteriofág *in vitro* hatékonyan képes lizálni a K64-es tokkal rendelkező *K. pneumoniae* célbaktériumot, ezért potenciális ágenskét szolgálhatnak az ezen toktípussal rendelkező MDR *K. pneumoniae* által okozott kolonizáció esetén.

Az előadó Nemzeti Felsőoktatási Ösztöndíjban részesült.

Egy magyarországi termálkút (Köröm) környezetében képződő mikrobialitok ásványtani és mikrobiológiai vizsgálata

Németh Ábel Csongor

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A sztromatolitok a Földön fellelhető legősibb szoros együttélésben élő életformák. Jelenlétük egészen 3,7 milliárd évvel ezelőttig követhető vissza a karbonátos fosszíliák vizsgálata által. Ezen ősi életközösségek modern analógiái a mikrobialitok, melyek esetén az organomineralizációs folyamatok aktívak és ez által napjainkban is megfigyelhetők. A Tokaji-hegység közelében elhelyezkedő Köröm termálkút 79,2 oC fokos vizet emel a felszínre közel 2 km mélységből. A kút vízelvezető medre mentén a karbonát kiválások több cm vastagságú, színátmenetes, rétegzett zöld és vörös biofilmekkel tarkítottak, melyek belsejében szabad szemmel is látható apró ásványi szemcsés lerakódások jelentek meg. A biofilm minták fénymikroszkópos vizsgálata során a lerakódások mezoszerkezetűje a vörös biofilm esetén sztromatolitokra jellemzően vertikálisan rétegzettnak, míg a zöld biofilm esetén trombolitokra jellemzően szabálytalan rögös szerkezetűnek bizonyult. A biofilmekről készült pásztázó elektronmikroszkópos felvételek alapján eltérő kokusz és pálcika morfológiájú baktériumok sokasága volt megfigyelhető fonális mikrobák hálózatába ágyazva. A mikrobák nagy hányada a (szférikus és tűszerű) kristálykiválások közvetlen közelében, vagy azok felszínén, illetve azokat átszöve is látszottak. A minták ásványos összetételének vizsgálata mikroröntgendiffrakció (mikro-XRD) segítségével valósult meg. A különböző biofilm rétegek aragonitot és kalcitot tartalmaztak változó arányban. Kivételt képez ez alól a zöld biofilm alsó rétege, melyben nagyobb részt aragonit kiválás volt megfigyelhető. Mivel a termálkút térségében ezen hőmérsékleti értékek mellett általában aragonit kiválás dominál, ezért a kalcit jelenléte feltehetőleg a mikroba közösségek aktivitásának köszönhető. A minták Archaea és Bacteria közösségeinek összehasonlítása 16S rRNS gén amplikon szekvenálás segítségével történt. Az eredmények arra utaltak, hogy számos még ismeretlen termofil taxon járulhatott hozzá a karbonát kiválások létrejöttéhez. A biofilmekben legnagyobb arányban a Bacteroidota és Cyanobacteria törzsek tagjai voltak jelen, azonban ezen csoportok képviselői mintánként nagy mértékben eltértek alacsonyabb rendszertani szinteken (például a Geitlerinema PCC-8501 és Rainea nemzetségek a zöld biofilmben jelentek meg, míg az azonosíthatatlan Oxyphotobacteria osztály, azonosíthatatlan Saprospiraceae család és azonosíthatatlan Cytophagales rend képviselői a vörös biofilmre voltak jellemzőek).

Lékdinamikai vizsgálatok a Völgyfő Projekt 35 éve magára hagyott tölgyesében

Tóth Balázs

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Jelen kutatás a Völgyfő Projekt folytatása, amely 1986-ban indult azzal a céllal, hogy feltárják egy tölgyes erdőrészleten belül a légyszárúsínt mintázatát és az általa indikált termőhelyi változatosságot. Az 5,5 hektáros kutatási terület a Dél-Bükkben helyezkedik el, 450-600 méter tengerszint feletti magasságban. Az állomány egykorú (kb. 120 éves), sarjeredetű és elegyetlen, a fő állományalkotó fafaja a kocsánytalan tölgy. A tölgypusztulás által súlyosan érintett állományt a kutatás megkezdésekor kivonták az erdészeti kezelés alól. A területet évtizedekig körülvevő vadvédelmi kerítést kb. 10 éve elbontották. Előzetes megfigyeléseink alapján 35 év alatt a lombkorona záródott, továbbá fokozódott a vadfajok jelenléte és hatása a növényzetre. 2020 nyarán elvégeztem a teljes terület szisztematikus felvételezését a területet lefedő 354 darab, egyenként $12,5 \times 12,5$ méteres érintkező kvadrátban. A rendelkezésre álló bináris és frekvencia adatok alapján kimutattam a lombkorona záródásához köthető mezofilizáció jelenségét és a vadhatás fokozódására utaló bolygatásjelző fajok térnyerését, valamint a légyszárúsínt homogenizációját. Az 1970-es évek végén megjelent tölgypusztulás következtében az egyedek pontszerűen jelentkező megbetegedésével és pusztulásával a lombkoronában lécek keletkeztek. A 2000-es évekre a korábban keletkezett lécek a fák regenerációjával vagy alulról történő betöltődéssel többségében záródtak, azonban a 2008-as növényzeti felmérést követően a légyszárúsínt indikációja arra utal, hogy újabb lécek nyílásával a lombkorona ismét nyíltabbá vált. A lékdinamika vizsgálatát légi felvételek alapján végeztük el. Felvételt a 2000-es évtől kezdődően több évből is elértünk, illetve 2021 nyarán saját drónfelvételt is készítettünk, így összesen 21 év adatait tudjuk elemezni. A lécek digitalizálását és a leszármazásvizsgálatot az ArcGIS programcsomag segítségével végeztük el. A vizsgálat állományban intenzív lékdinamika figyelhető meg. 21 év alatt számos lék záródott és számos új lék keletkezett. Az új lécek nyílása viharokkal, széldöntéssel, hótöréssel állnak összefüggésben, nem a korábbi évtizedekben jelentkezett tölgypusztulással. A finom lékdinamika hatással van az állomány szerkezetére, az újulatra és a légyszárúsíntre is. A lécekben vagy a záródott lécek helyén megfigyelhetők fiatalos foltok, amelyek egy-egy korú és elegyes erdő kialakulásának alapjai lehetnek.

Háziméhek (*Apis mellifera*) testfelszíni gombaflóra-összetételének vizsgálata

Szócs Boróka

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A méhek a legfontosabb beporzó szervezetek közé tartoznak. A sokat emlegetett „beporzó válság” egyre inkább felhívja a figyelmet a méhekre, különösen a háziméhre (*Apis mellifera*). A háziméh biológiájáról már meglehetősen sokat tudunk, ugyanakkor a méhekkel együttélő különböző szervezetekről (nagy jelentőségük ellenére) már lényegesen kevesebbet.

Így a testfelszínükhöz kötődő gombákról is kimondottan kevés információnk van. Pedig a méhek és a gombák kapcsolata, akár mutualista, akár parazita jellegű, nagyon fontos lehet az egyedek és a kolóniák túlélése szempontjából is. Ahhoz, hogy a méhek testfelszínéhez kötődő gombákat, illetve a méhekkel való kapcsolatuk mibenlétét és jelentőségét megismerjük, mindenekelőtt a méhek gombaflórájának összetételét szükséges feltérképezni. Dolgozatomban a méhek testfelszíni gombaflórájának összetételét vizsgáltam, abból kiindulva, hogy a körülményeknek (pl. stabil és vándoroltatott) és kornak (fiatal és idős) meghatározó szerepe lehet a testfelszíni gombaflóra összetételére vonatkozóan. Összesen 239 gombatelepet tenyésztettünk ki az egyedek testfelszínéről, melyből 47 taxont tudtunk elkülöníteni. A legnagyobb számban az *Alternaria*, *Aspergillus* és *Rhizopus* nemzetségek voltak. Elemzéseink alapján a gombatelepek mennyiségét sem a méhek kora, sem a tartásmódja, sem e kettő interakciója nem befolyásolta. A gombaközösségek diverzitása hasonló volt a kortól és a tartásmódtól függetlenül. Egyes gombataxonok ugyanakkor csak bizonyos tartási rendszerre vagy korkategóriára voltak jellemzőek. Ez utóbbiban, feltehetően, a korfüggő munkamegosztásnak is szerepe lehetett.

Mikroműanyagok két nagy jelentőségű folyóban – A városi szennyezés vizsgálata a Dunában és a Teverében

Dömölki Borbála

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Az utóbbi pár évtized legaggasztóbb környezeti szennyezői közé tartoznak a mikroműanyagok, melyek tényleges jelentőségére és veszélyeire csak mostanában derült fény. Mikroműanyagokat gyakorlatilag minden természeti mintában mértek már: folyókban, tengerekben, talajban, de még az Északi-sark jegében is. Kimutatták már számos vízi és szárazföldi állatfajban, és nemrég már emberi anyatejben is. Látható, hogy ez a szennyezés már a környezetünk minden területére kihat, és mint a legtöbb környezeti probléma kezelésénél és megoldásánál, itt is az egyik első lépés a szennyezés mérése és monitorozása.

A kutatásom központját két, nagy környezeti jelentőségű folyó képezte: a Tevere és a Duna. Azt vizsgáltam, hogy milyen hatással vannak a nagyvárosok (esetünkben Róma és Budapest) a folyók mikroműanyag szennyezettségére, miközben megfigyeltük a víz mikro-ökoszisztémáját, monitoroztunk további gyakori szennyezőket és vizsgáltuk a víz egyéb jellemzőit. Ehhez mintavételeztük a folyók vizét a városba befolyás előtt, a városban, illetve a város után. Jelenleg nincsen egységes módszer a mikroműanyagok meghatározására környezeti mintákból, így feladatunk volt módszert fejleszteni a mintavételhez és a mintaelőkészítéshez, hogy utána meghatározzuk a mikroműanyagok darabszámát és összetételét. Ehhez Fourier-transzformációs infravörös (FTIR) spektroszkópiát alkalmazunk, mellyel egy referenciagyűjteménnyel pontosan meghatározható, hogy a folyóban talált mikroszál természetes vagy mesterséges eredetű, illetve hogy milyen összetételű.

A választás transzcendenciája Kierkegaard filozófiájában

Enesey Diána Dorisz

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Előadásomban azt szeretném körüljárni, hogy mit is jelent Kierkegaard gondolkodásában az, hogy az individuum önmagát választja. Ez a választás a *Vagy-vagy* című, Victor Eremita álnéven közölt írásban „abszolút” választásként jelenik meg. Kiindulási kérdésem az, hogy mi teszi abszolúttá ezt a választást. A válaszkérés kezdőpontja A halálos betegség „Én”-ről (Selv/Selbst) alkotott felfogása, amely az Én-t „végtelenség és végesség, mulandó és örök” szintéziseként ábrázolja. Ebből pedig az is kitűnik, hogy az egzisztencia-alakítás, amelynek az alapja a választás, nem korlátozódik a végességre, hanem túl kell lépnie rajta, hogy a szintézis létrejöhesse. Ennyiben pedig a túllépés értelmében vett transzcendencia döntő mozzanata az individuum önalakításának és önmagát választó aktusának.

A transzcendencia jelentését és jelentőségét a vallási stádium individuumának – aki voltaképpen a *Félelem és reszketés*-ben szereplő „hit lovagja” – választásán keresztül mutatnám be, a hit végtelen és transzcendáló mozgásán keresztül, tekintettel az Istennel való személyes viszony és az „önmagaság” kapcsolatára. Ehhez szükséges megvonni a distinkciót a „Transzcendens” és a „transzcendencia” fogalmai között. Ez a megkülönböztetés pedig segítségünkre lehet annak a problémának a tárgyalásában is, amely a hit és az individuum önmagává válását célzó választás kapcsán merül fel: hogyan lehetséges az, hogy a Transzcendenssel való személyes viszony, s az ebben a viszonyban rejlő végtelen és transzcendáló mozgás ellenére a „hit lovagja” mégis képes a végességre összpontosítani, s nem hagyja el a végesség területeként értett immanenciát? Ez a kérdés Gilles Deleuz és Félix Guattari *Mi a filozófia?* című kötetének Kierkegaard-ra vonatkozó megállapításai mentén, ám az ő terminológiájuktól némiképp eltérve hatja majd át a transzcendencia és a választás kapcsolatát fűrkésző elemzésem.

Célom, hogy feltérképezsem, mit jelent a választásban fellépő transzcendencia, hogyan nyilvánulhat meg, milyen viszonyban áll a választás valódiságával és az önalakítás folyamatával, valamint az, hogy miként válhat a transzcendencia mint az individuum „önmagán túli” komponense az önmagaság konstitutív elemévé.

Adorno filozófiája és művészetelmélete között:

esszé és montázselv

Sólyom Sára

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Esszétörténeti kontextusban Adorno *Az esszé mint forma* című szövege jelentősen megújítja a filozófiai esszét mint műfajt. Ez annak köszönhető, hogy a későbbi *Negatív dialektika* filozófiakritikája és az *Esztétikai elmélet* tételei határozzák meg, valamint Benjaminsnak a művészethez közelítő, konstellációkon alapuló, a filozófia ábrázoló feladatára és megújítására törekvő programja. Az esszé már Lukácsnál is művészet és filozófia határán mozog, Adornónál pedig a filozófia és az esszé modellje nem más, mint az avantgárd művészet kritikai önreflexivitása (és művészettagadása). Mindezek fényében mutatom be az adornói esszé művészethez közelítő, attól mégis elhatárolódó montázselvű, képi működésmódját, segítségül hívva Adorno művészetelméleti szövegeit, valamint Benjamin és Bloch montázs kapcsán megfogalmazott gondolatait. Montaigne-nél az esszéista még önmagát festi, a fiatal Lukács személyes esszéi is inkább önportrék, miközben Adorno esszékonceptiója már negatívan dialektikus, tagadja az ént, és az avantgárd művészet mintájára felrobbantja az egységes képi látszatot; a montázselvű szerkesztésmód szembe megy a rendszerfilozófiákkal, a töréseket, a paradoxonokat hangsúlyozza, ámbár továbbra is a művészetből kölcsönvett képiség (montázs, kollázs) metaforikájának segítségével. E következtetés eredményeképp az esszé – többek között – az önarckép helyett a montázs felé mozdul el. Végeredményben arra jutottam, hogy az adornói esszéprogramban tehát a benjamini konstellációs ábrázolás, mely a filozófiát a művészet felé közelíti, valamint a negatív dialektika, amely a filozófiát a művésztől mégis elhatárolja, a montázselv működésmódjában mint reflexiós folyamatban (dialektikus képben) egyesül. E program azért releváns, mert a két módszertan egyesítésének köszönhetően a tudománykritikát (a racionalitással szembeni kritikát) anélkül gyakorolhatja, hogy az irracionális csapdájába essen, ami Adorno szerint a negatív dialektika végtelenített meta-reflexiójának köszönhető. Végül az ilyen módon rekonstruált hagyomány folytatásának lehetőségeire térek ki, Deleuze montázzsal és a fogalmakkal végzett akrobatamutatványaira utalva, idemontírozhatva őt is e program képének esszéisztikus megsokszorozó felerősítése és megvilágítása érdekében, e koncepcióba, ahol kimutatható, hogy filozófia és művészet egymás modelljei.

Althusser és Derrida a történelmi esemény fogalmáról

Csigó Ábel

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Előadásomban Louis Althusser kései filozófiájával foglalkozó kutatási projektem egy fejezetét szeretném bemutatni és vitára bocsátani. Kutatásom keretein belül a szerző posztumusz megjelent szövegeit, elsősorban a *Le courant souterrain du matérialisme de la rencontre* (*A találkozás materializmusának rejtett áramlata*) című írást vizsgálom és azt a tézist képviselem, hogy Althusser utolsó éveiben kidolgozott filozófiája, amelyre a találkozás materializmusaként vagy aleatorikus materializmusként hivatkozott, a legadekvátabb módon történelemelméletként értelmezhető és értelmezendő.

Bár magában a szövegben Althusser Jacques Derrida munkásságára csak említésszerűen hivatkozik, a szakirodalom több tétele is tematizálja a két szerző gondolkodásának lehetséges kapcsolódási pontjait, illetve ellentétieket. Ennek az irodalomnak egy kiemelkedő darabja Althusser egykori tanítványának, Étienne Balibarnek az *Eschatology versus Teleology: The Suspended Dialogue Between Derrida and Althusser* (*Eszkatológia vagy teleológia: Derrida és Althusser függőben maradt párbeszéde*) című tanulmánya, melyben a szerző amellet érvel, hogy Althusser és Derrida egyaránt kidolgoztak egy, a történelmi esemény jellegével kapcsolatos koncepciót, amelyek „bár a lehető legközelebb állnak egymáshoz, végső soron összeegyeztethetetlenek, mintha egymás fordított tükörképei lennének”. Állítása szerint Althusser és Derrida a történelem teleologikus és eszkatológikus felfogásainak Marx munkásságát végigkísérő feszültségét ragadták meg két, egymással tükrözhető szempontból: Althusser a teleológiát igyekezett kritizálni, a marxi szövegek „tudományosságát” hangsúlyozva azok ideologikus természetével szemben, kevés figyelmet fordítva azok eszkatológikus motívumaira, míg Derrida egy olyan eszkatológia lehetőségét kutatta, amely mentes a metafizikai fogalmaktól.

Célom, hogy tüzetesen megvizsgáljam Balibar értelmezését Althusser és Derrida releváns szövegeinek fényében, mérlegelve azt, hogy mennyiben tartható állítása, miszerint a két koncepció végső soron összeegyeztethetetlen egymással. Amellet igyekszem majd érvelni, hogy Balibar állítása nem maradéktalanul meggyőző, ezért legalábbis fenn kell tartanunk annak a lehetőségét, hogy Althusser és Derrida eseményfelfogásai valójában nem kizárják, hanem kiegészíthetik egymást.

Enkrateia és phronészis

Héthelyi Máté

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A *Nikomakhoszi Etikában* (a következőkben EN) Arisztotelész többször hangsúlyozza, hogy a phronészis (gyakorlati bölcsesség) és az erény összekapcsolódnak, azaz csak az erényes ágensnek van phronészisz (lásd például EN 1144b30-32; EN 1152a6-14; EN 1178a16-19). Az akaratgyengességgel (akraszia) kapcsolatban Arisztotelész kifejezetten érvel amellelt, hogy az akaratgyenge ágens nem rendelkezik phronészisszel, mivel egy ilyen ágens képtelen a morálisan helyes döntése alapján cselekedni és a phronészis nem csupán arra tesz képessé, hogy morálisan helyes döntést hozzunk, hanem arra is, hogy ennek a döntésnek megfelelően cselekedjünk. Explicit módon nem tagadja Arisztotelész, hogy az enkratikus (önuralommal bíró) ágensnek lenne phronészisz, de mivel azt állítja, hogy az enkratikus ágens nem erényes és a phronészis összekapcsolódik az erénnyel, így az következik az érveléséből, hogy az enkratikus ágens sem bír phronészisszel. Felmerül a kérdés: miért nincs az enkratikus személynek phronészisz? A phronészis egy intellektuális erény, amely arra tesz képessé, hogy morálisan helyes döntéseket hozzunk, és ezekkel a döntésekkel összhangban cselekedjünk. Az enkratikus ágens képes morálisan helyes döntéseket hozni, és képes ezeknek megfelelően cselekedni. Az egyetlen dolog, amiben különbözik az erényestől az az, hogy míg az erényesnek nincsenek olyan nem-rationális vágyai, melyek a morálisan helyes döntésével szembe mennek, addig az enkratikus ágensben fellépnek ilyen vágyak. Ezek a vágyak azonban nem jutnak sikerre, azaz az enkratikus nem cselekszik ezeknek megfelelően. Miért fosztja meg egy nem megfelelő nem-rationális vágy jelenléte az enkratikus személyt a phronészistől? A phronészis egy értelmi erény, mint ilyen hogyan tudná megakadályozni nem-rationális vágyak létrejöttét az ágensben? A következőkben amellelt fogok érvelni, hogy valóban következik Arisztotelész elméletéből, hogy az enkratikus ágensnek nincsen phronészisz. Amikor az EN VI.5-ben bevezetésre kerül a phronészis, úgy kerül meghatározásra, mint egy olyan intellektuális erény, ami a helyes mérlegelésre tesz képessé (ld. EN 1140a19-31). A *De Anima* (következőkben DA) 3.11-ben Arisztotelész amellelt érvel, hogy a mérlegelés során az értelem reprezentációkat használ fel annak érdekében, hogy kiválassza a legjobb cselekvési alternatívát, illetve, miután meghozta a döntést, létrehoz egy olyan reprezentációt, amely összhangban van ezzel a döntéssel, és így lehetővé teszi, hogy a döntés alapján cselekedni

tudjunk. A reprezentációk a lélek nem-rationális részéhez tartoznak, így az értelem mérlegelő funkciója kapcsolatban van a nem-rationális lélekrésszel. Mivel a phronészisz a helyes mérlegelésre tesz képessé, ezért a phronészisz annak az értelmes lélekrésznek az erénye, amely kapcsolatban van a nem-rationális résszel. A phronészisszel rendelkező ágens képes kiküszöbölni a nem megfelelő nem-rationális vágyak létrejöttét azzal, hogy az értelem blokkolja azokat a reprezentációkat a nem-rationális lélekrészben, melyek ilyen vágyak alapjai lehetnének. Előadásom végén egy problémát tárgyalok, amit a fenti értelmezés felvet. Ha elfogadjuk azt, hogy a phronészisz képes hatni a nem-rationális lélekrészre, akkor mi alapján tudjuk megkülönböztetni egymástól a jellembeli erényt és a phronészist? Más szavakkal, úgy tűnik, hogy a fenti értelmezésből az következik, hogy a phronészisz és a jellembeli erény nem csak feltételezik egymást, hanem azonosak is. Amellett fogok érvelni, hogy vannak olyan aspektusai a jellembeli erénynek, melyek még egy ilyen értelmezés mellett is elkülöníthetők a phronészistől. Egyrészt egy adott mérlegelés célját mindig a jellembeli erény tűzi ki, ezt a célt a phronészisz csak indirekt módon, az előző mérlegeléseken keresztül befolyásolja. Másrészt, a nem-rationális lélekrészben levő reprezentációk részben a jellembeli erény eredményei, a phronészisz csak a mérlegelések során befolyásolja, módosítja a már meglevő reprezentációkat.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-1 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Az igazságos háború tana(i) a legutóbbi pápák tanításában

Vörös Dániel

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A 19–20. század fordulóján új lendületet kapott a háború és béke kérdésének vizsgálata a katolikus keresztény erkölcsfilozófiai, illetve az egyháztörténeti megfontolásokban, köszönhetően többek között azoknak a társadalmi kontextusban végbemenő változásoknak, amelyek új hermeneutikai megközelítéseket eredményeztek. Richard Gula érvelése szerint a 20. századra a morálfilozófiai megközelítésekben egyre inkább elterjedt a trentói zsinat egyik védjegyét jelentő klasszicista felfogást felváltó/kiegészítő, úgynevezett modern világnézet elterjedése, amely a felgyülemelő történelmi tapasztalatból elsősorban induktív módon vezeti le alapelveit, ezzel teret hagyva a befejezetlenségnek, illetve a lehetséges tévedésnek. Ezen felül a történelmi kontextusban bekövetkező változások figyelembe vételével, a revízióra is nyitott tud maradni. Az előadás vizsgálati tárgya az igazságos háború tanának fejlődése, amellet érvelve, hogy a kérdés vonatkozásában a pápai állásfoglalások belső kontinuitása nem változott, míg a kérdésfelvetés módja, illetve az egyház szerepe szükségszerűen egy következetes békeetika irányába fejlődött. A prezentáció felhasználja az igazságos háború tanához a 20–21. században érdemben hozzászóló pápai megnyilatkozásokat, ideértve XV. Benedek, XXIII. János, II. János Pál, valamint Ferenc pápák tanítását, röviden kitérve a II. vatikáni zsinaton született *Gaudium et spes* konstitúció adalékaira is. A keretrendszer, amelyben az előadás elhelyezésre kerül, a Charles Taylor által kidolgozott társadalmi képzetek (*social imageries*) elmélete, akképpen érvelve, hogy legkésőbb XXIII. János pápa *Pacem in terris* (1963) enciklikájának kiadásától kezdődően a katolikus keresztény erkölcsfilozófia egy következetes békeetika lehetőségeinek keresésében él, ez pedig választóvonalat jelent a szempontrendszerében, annak ellenére is, hogy az igazságos háború lehetőségének gondolata, mint olyan, nem került megtagadásra, csupán radikálisan és folyamatosan szorul vissza az elmélet igazolhatóságának mozgástere, a kontextus megváltozásából kifolyólag.

Cselekvés erkölcsi bizonytalanságban

Havadtői Emese

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Előadásomban három módszert vizsgállok arra, hogy hogyan cselekedjünk erkölcsi bizonytalanság (*moral uncertainty*) esetén, majd ezek alkalmazhatóságának korlátjaira mutatok rá. A szóban forgó erkölcsi bizonytalanság egy olyan cselekvőt feltételez, aki nem tudja megállapítani, hogy mely erkölcselméletnek, elveknek vagy szabályoknak kellene megfelelnie egy adott helyzetben. Először William MacAskill és szerzőtársai megoldását mutatom be, akik lényegében a várható érték maximalizálásának elméletét (*maximizing expected value*) alkalmazzák erkölcsi bizonytalanság esetén (MacAskill et al. 2020). Vizsgálom majd az elméletük mellett szóló legerősebb érvet, mely szerint a releváns értelemben nem különbözik az erkölcsi bizonytalanság az episztemikus bizonytalanságtól, ahol az általánosan elfogadott várható haszon elméletének (*expected utility theory*) kell megfelelnie a racionális cselekvőnek. A legerősebb érv ezzel az elmélettel szemben az erkölcselméleteken belüli és az erkölcselméletek közötti értékek összehasonlításának problémája. Így érkezünk el két alternatív módszerhez. Az első szerint az általunk leghitelesebbnek tartott elmélet szerint kell cselekedjünk akkor is, ha nem vagyunk biztosak az igazságában (Gustaffson, 2014), a második pedig az erkölcsi óvatosságot javasolja, mint elsőrendű elvet (Matheson, 2016). A dolgozat végén Samuel Sheffler (Scheffler, 1992) segítségével szeretnék rámutatni a vizsgált elméletek korlátjára, miszerint a mindennapokban ritkán hozunk döntéseket absztrakt elvek alapján, így ritkán kerülünk olyan helyzetbe, ahol az erkölcsi bizonytalanság elméletei alkalmazandók lennének.

A Hold gravitációs terének ellipszoidi közelítése: a legjobban illeszkedő forgási ellipszoid paramétereinek geofizikai megbecslése

Cziráki Kamilla

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A Hold gravitációs teréről már régóta rendelkezünk információval, annak anomáliáiról, jellemzőiről a '60-as évek óta zajlanak kutatások. Itt fedeztek fel először masconokat, olyan tömegtöbbleteket, melyek jelentős globális anomáliákat okoznak a nehézségi erőterben. A Hold elméleti alakja, a szelenoid is magas fokig ismert, és nagy felbontásban bárki számára elérhető az interneten.

Kutatásom során a holdi nehézségi erőter ellipszoidi közelítését végeztem el, vagyis kerestem azt a forgási ellipszoidot, mely a legkevésbé tér el a Hold kitüntetett potenciálfelületétől, amely a szelenoidot definiálja. Ennek során a GRGM1200A szelenoidmodellt mintavételeztem egyenlő területet reprezentáló pontok segítségével, majd ez alapján becsültem meg az ellipszoid paramétereit, mely a szelenoid-undulációk legkisebb négyzetes közelítésén alapult.

Az eredményül kapott ellipszoid középpontja a Hold tömegközéppontja, félnagyengelye 1 737 576,6 méter, fél kistengelye 1 737 046,8 méter, lapultsága pedig 0,000305. Az ellipszoid paramétereit 10 cm-es pontossággal határoztam meg, a 100 000 pontos minta esetén a mintavételezés felbontása nagyságrendileg megegyezett a szelenoid-modell felbontásával.

Az általam így meghatározott ellipszoid pontosságot tekintve felülmúlja az általánosan használt, 1737,4 km sugarú gömböt, hiszen a Hold lapultságát is figyelembe veszi. Érdekes azonban, hogy a szelenoidundulációk az ellipszoid felett nézve is jelentős szélsőségeket, és általánosan nézve is nagy értékeket produkálnak. Ennek oka, hogy a Holdon nincs olyan folyamat, mely a keletkezett tömegtöbbleteket homogenizálná, nincs lemeztektonika vagy izosztázia.

Kutatásom során elvégeztem a számítást a földi geoidra is, olyan céllal, hogy megmutassam, ez a módszer egy jó becslést képes adni az ideálisan illeszkedő ellipszoidra. Mivel a Földön ennek a paramétere ismertek, ezzel vettem össze az eredményeimet, amik jól közelítették azt, 60 cm-es eltérést mutattak csak.

A jeges holdak belső szerkezetének vizsgálata numerikus módszerekkel

Kisvárdai Imre

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A Szaturnusz közepes méretű jeges holdjának, az Enceladusnak a belsejében hidro-termális tevékenység zajlik, a holdban árapály-fűtés és ezzel kapcsolatos kriovulkanikus tevékenység is megfigyelhető. A belső szerkezettel kapcsolatos szakirodalomban jelentős a bizonytalanság az Enceladus porozitásáról. Azonban a porozitás a fentebb említett, intenzíven kutatott jelenségeket erősen befolyásolja, így a belső szerkezet-modellek pontosítása szükséges. Az Enceladuson végzett helyszíni mérések hiányában ebben a munkában földi mérésekből származtatott porozitás egyenleteket alkalmazok az Enceladus és más bolygótestek esetére összehasonlításképpen. Modellemben három különböző porozitás számítási módszert alkalmaztam és a különböző módszereknek a bolygótestek belső szerkezetére gyakorolt hatását vizsgáltam. Az alapegyenletekből származtattam tetszőleges szilikátos bolygótestekre alkalmazható mélység szerinti pórustérfogat- és pórusfelület-függvényeket, és ezen paraméterek értékeit ki is számítottam az Enceladus, a Föld és a Mars esetére is. Az Enceladus esetében legalább 3%-os porozitást kaptam eredményül a test középpontjában. Az összpórustérfogatra $1,6 \cdot 10^7 \text{ km}^3$ lett a számításaim eredménye az Enceladus, $2,1 \cdot 10^8 \text{ km}^3$ a Föld és $1,5 \cdot 10^8 \text{ km}^3$ a Mars esetében. A pórusok felülete az Enceladus felszínének adott 1 km^2 -es területe alatt $1,58 \cdot 10^7 \text{ km}^2$ -re becsülhető, míg a Földön ez az érték mindössze $4,42 \cdot 10^5 \text{ km}^2$. Eredményeim planetológiai, geofizikai, geokémiai és asztrobiológiai jelentőséggel is bírnak, hiszen a porozitás alapvetően befolyásolja a bolygóbelsőben lejátszódó ásványi anyag transzportot, folyadékáramlást és árapályfűtést is.

Az andornaktályai piroklasztit-sorozat – A kitörési folyamatok rekonstrukciója és korreláció más képződményekkel

Krasznai Márton János

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Kutatómunkám során a Bükkalja miocén korú piroklasztit képződményeinek egy eddig nem vizsgált feltárásával foglalkoztam, amely Andornaktálya keleti szomszédságában helyezkedik el. Az ún. Rózsa utcai feltárásokon részletes terepi alapú vulkanoszedimentológiai és száraz szitálással, valamint lézerdiffrakciós elemzésekkel megvalósult granulometriai vizsgálatokat végeztem, melynek célja a rétegsort létrehozó vulkáni események rekonstruálása és jellegének megállapítása volt. A körülbelül 15 méter vastagságú rétegszelvényt – melyet 7 feltárásban vizsgáltam részletesen – a hiátusok, valamint a terepen meghatározott két őstalaj miatt 4 egyégre (I-IV) osztottam.

A legfelső, IV. egységet részletesebb vizsgálatoknak vettem alá, és a terepi, valamint laboratóriumi vizsgálatok eredményeként két (A, B) alegységre osztottam. Az A alegységet 1-30 cm vastagságú, jól osztályozott ($\sigma\phi = 1-2$), jellemzően konstans vastagságú, piroklast hullás során létrejött tufa és lapillikő rétegek alkotják. A B alegységet egy rosszul osztályozott, rétegzetlen lapillikő alkotja, benne horzsakőblokkokkal, gázszegregációs csatornákkal és elszenesedett növénymaradványok után maradt üregekkel. Ezek miatt a bélyegek miatt valószínűsíthető az üledéket létrehozó piroklastt sűrűség-ár alacsony hőmérséklete és a kitörés freatomagmás jellege – ebben a szakaszban. Az IV. egység korrelálható a Biró et al. (2020) által leírt, Tibolddarócon és Bogácson megtalálható Jató tagozat anyagával, ami további segítséget nyújt a kitörés jellegének – azaz kezdetben hullott anyagokat létrehozó, majd a freatomagmás hatás megjelenésével a kitörési oszlop összeomlásából származó piroklastt sűrűség-ár üledék lerakódásával járó eseménysorozat megállapításához. Az általam felvett IV/A alegység rétegeiből kapott szemcseméret-eloszlási adatok gyakorlatilag megegyeznek a korábban vizsgált 10, illetve 18 km-re, keleti irányban elhelyezkedő kibukkanások adataival. Ugyanakkor, a B alegységben megjelenő rétegzetlen ignimbrit jóval nagyobb maximális horzsakőmérettel és vastagsággal jellemezhető, mint a keletebbi kibukkanások (Bogács, Tibolddaróc) záróignimbritje. Ezen megfigyeléseim lehetőséget adnak – az anyag oldalirányú elterjedésének és vastagság-, valamint fáciesváltozásának ismeretében – a kitörési központ nyugati irányú feltételezésére, ami megerősíti a korábbi geokémiai alapokon nyugvó kvalitatív forrásterület-rekonstrukciót (Lukács. et al. 2018).

Magas-Tátra – Recens természeti veszélyek és outdoor turizmus

Iván Levente Botond

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A klímaváltozás okozta környezeti átalakulást napjainkban egyre erőteljesebben érzékeljük. Nincs ez másként a –sok esetben egyébként is szélsőséges éghajlattal rendelkező– magashegységi területeken sem. Kutatásomban a Magas-Tátra szlovákiai területét nyáron érintő természeti változásokat (geomorfológiai és meteorológiai) vizsgáltam, melyek jelentős befolyással bírnak az aktív turisztikai területhasználatra.

A terület minél pontosabb megismeréséhez és feltérképezéséhez archív térképeket útikönyveket, műholdfelvételeket és domborzatmodelleket tanulmányoztam, továbbá több mint 15 alkalommal terepbejárást végeztem. A területen elsőként alkalmaztam a kutatott témakörben a kérdőívezés módszerét, mely további, szakirodalmakban nem fellelhető információkat szolgáltatott a vizsgált helyszínről. A kérdőívezés eredményeit a térséget jól ismerő szakemberekkel végzett interjúkkal egészítettem ki.

Kutatásom központjában az emberekre veszélyt jelentő természeti jelenségek (azok erősségének és gyakoriságának változásai) álltak. Ezek leginkább az intenzív viharok és kísérőjelenségeik, illetve a nehezen előrejelezhető, nagy energiájú, hirtelen bekövetkező sziklaomlások és törmeléklavinák voltak. Mindemellett az emberi jelenlétet és annak hatásait is vizsgáltam a területen. Az összegyűjtött információk a hegységben zajló erőteljes környezetváltozásra mutatnak rá (pl. intenzív csapadékesemények fokozódása), mely jelentős mértékben növeli a látogatókat érintő kockázati tényezőket.

Eredményeim alapján egy kiválasztott részmintaterületre három veszélyességi térképet készítettem el a nyári idény eltérő időjárási állapotaira (alaphelyzet, nyár eleji olvadási időszak, heves – sok csapadékkal járó viharok időszaka). A térképeken a turistautakat veszélyességük alapján osztályoztam a nagyon veszélyes kategóriától, a biztonságos szakaszokig. Célom a térképek elkészítésével a területre érkező túrázók megsegítése volt, az aktív turizmus biztonságosabbá tétele. Az általam alkalmazott módszer alapján további, a környezetváltozás által erőteljesen érintett hegyvidéki területek vizsgálata is lehetséges. A turistaútvonalakat érintő veszélyek - melyek feltételezhetően egyre több területet fognak fenyegetni – és azok valószínűségének megismerése a közeljövőben elengedhetetlen feladattá válhat a biztonságos aktív turizmus fenntartásához.

A csomagolási hulladék és annak újrahasznosítási aránya az Európai Unióban és Magyarországon

Vuk Aliz

Debreceni Egyetem, Ihrig Károly Szakkolégium

Napjainkban teljesen megszokott a műanyag használata, különösen a csomagoló anyagok tekintetében. A csomagolóanyagok többsége fosszilis alapú polimerekből készül, amelyek jelentősen hozzájárulnak az üvegházhatású gázok kibocsátásához. Egyre súlyosabb problémát okoz, hogy az egyszer használatos műanyag hulladék soha nem látott és ellenőrizhetetlen mértékben szivárog a környezetbe, ez pedig negatív hatást gyakorol mind az ökoszisztémákra, mind az emberi egészségre. Tanulmányunkban megvizsgáljuk a csomagolási hulladék és az újrahasznosított csomagolóanyagok tömegének alakulását az Európai Unió országaiban több mint 20 éves időtartamban, kiemelve a szabályozási háttér változásait; értékeljük Magyarország eddigi eredményeit és előrejelzést készítünk a csomagolóanyagok mennyiségének várható alakulásáról, valamint az újrahasznosítás arányának változásáról; számba vesszük az újrahasznosítási és hulladékcsökkentési lehetőségeket, köztük az alternatív, fenntartható csomagolási lehetőségeket. A tényadatokon alapuló előrejelzésünk azt mutatja, hogy az Unió szabályozásában kijelölt célértéket (65% 2025-re) várhatóan nem fogja elérni Magyarország (47,62%), Németország (61,46%), Málta (26,27%), Románia (58,64%) és Horvátország (49,41%). A 2030-as célt (70%) várhatóan már csak 4 ország nem fogja elérni, hiszen az előrejelzés szerint Romániának sikerülni fog. A vizsgált 27 országból 6 ország (Belgium 88,2%, Hollandia 87,81%, Luxemburg 76,96%, Cseh Köztársaság 77,79%, Finnország 78,75% és Dánia 83,7%) teljesítette túl az elvárásokat 2019-ben, így az ő hulladékgazdálkodási és hulladék újrahasznosítási joggyakorlatukat is bemutattuk, hiszen jó példaként szolgálhatnak hazánk és más országok számára is.

Az irracionalitás szerepe különböző generációk pénzügyi döntéseiben

Szaller Nikolett

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A matematikai modellek szereplője a racionális ember, aki tökéletesen informált és tökéletesen racionális döntéseket hoz. Bizonytalan döntési helyzettel szembesülve az egyes kimeneteket várható hasznosságukkal súlyozza. Azonban a való életben számos tényező akadályozza a racionális döntések létrejöttét. A viselkedési közgazdaságtan irányzatának, mely a neoklasszikus közgazdasági modellel ellentétben megfigyelésekre épít, korlátozott racionalitási modellje a képességek, az idő és információk optimálistól eltérő voltát, míg a kilátáselmélet a bizonytalan kimenetelű helyzetekben tanúsított döntéshozói magatartást vizsgálja.

Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy Magyarországon a Z-generáció és az idősebb korosztály pénzügyi döntéseiben milyen különbségek és hasonlóságok fedezhetők fel a kilátáselmélet három elemére: a keretezési hatásra, azaz, hogy az információk táálása hogyan befolyásolja a pénzügyi döntéseket, valamint a veszteségkerülési, illetve a kockázatkerülési attitűdre vonatkozóan. Első hipotézisem szerint a veszteségkerülési attitűdöt befolyásolja az emberek kora. Második hipotézisem: a kockázati attitűd kortól és szerencsejátékban/okban való részvételtől és befektetési szokásoktól függ. A Z-generáció interneten való jártassága, illetve a korlátlan információmennyiségben való rugalmas tájékozódása az idősebb korcsoportéhoz képest kiemelkedő, feltételezésem szerint másképp dolgozzák fel a különböző módon táalt információkat, mint az idősebbek, ezért dolgozatom harmadik hipotéziseként azt fogalmaztam meg, hogy a keretezési hatás során tanúsított attitűdöt befolyásolja az emberek kora. Végül megvizsgálom, a pénzügyi/közgazdasági ismeretek és a pénzügyi területen szerzett munkatapasztalat befolyásolja-e a pénzügyi döntéseket.

Kahneman és Tversky kilátáselméletének jelentősebb tételei bemutatásra kerülnek a dolgozatban. Az Allais-paradoxon segítségével bizonyítható, hogy kockázatos helyzettel szembesítve az egyéneket az események bekövetkezési valószínűsége és a várható hasznosság torzítva jelennek meg, ezért a pontosabb modellezéshez véges számú kimenetel esetén a kumulatív kilátáselméleti modell alkalmazható. A viselkedési pénzügyek utóbbi éveinek releváns szakirodalmát szintén bemutatom.

Ezek alapján megvalósított kvantitatív kutatásomhoz 100 fős mintanagysággal lennék elégedett, melyhez a Google Forms segítségével készítettem kérdőívet. Ezt önkényes

mintavétel alapján Facebook-oldalamon, illetve különböző Facebook-csoportokban osztanám meg. A hólabda módszert tervezem alkalmazni, megkérném válaszadó ismerőseimet kérdőívem terjesztésére.

Csendes kilépés (*quiet quitting*) jelenség feltérképezése és elemzése az élelmiszer-kiskereskedelmi szektor dolgozóinak körében a munkával való elégedettség tükrében

Barta Zsófia Hanna

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Kutatásom központi témája a „csendes kilépés”, angolul „*quiet quitting*” néven ismert jelenség, amely a közösségi média platformoknak köszönhetően az utóbbi időben széles körű ismerettségre tett szert. Ennek a jelenségnek azonban nincs köze a szervezet elhagyásához, ez esetben a munkavállaló ugyanis a vállalatnál marad, mindössze mentálisan, érzelmileg vonul ki onnan, csak a munkakörben elvárható minimumot teljesíti, ezen felül semmilyen többlet teljesítményre nem hajlandó.

Szekunder kutatásom során háromféle megközelítésből vizsgáltam a csendes kilépést: az 1985-ben Bellah és társai *Habits of the Heart* című művükben megfogalmazott háromdimenziós munkaorientációs modell részeként, az Argyris által Hirschmann továbbfejlesztett A munkával való elégedetlenségre adott válasz modell részeként, illetve a kiégés elkerülése érdekében alkalmazott válaszreakcióként.

„Az ember céget választ, de vezetőt hagy ott”, mára szállóigévé vált ez a Szvetelszky Zsuzsa szociálpszichológustól származó mondat, én is a vezetőt tekintem kulcstényezőnek a csendes kilépés jelenség kezelésében és kialakulásának megakadályozásában is. A vezető rendelkezésére álló eszközöket és azok hatásait Herzberg „kéttényezős motiváció” elmélete segítségével vázoltam fel.

A csendes kilépés jelenségének vizsgálatát a munkaerőpiac egy részére szűkítettem le, az élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelemre. A kiskereskedelemnek ez az ága rengeteg embert foglalkoztat, a széles végzettségi skálát, valamint a különböző generációkat tekintve rendkívül diverz közegnek mondható. A kékgalléros dolgozók jellemzően nyolc általánossal vagy érettségivel rendelkező munkaerő, ők dolgoznak az áruházi szinteken, kiszolgálják a vásárlókat, működtetik az alapvető folyamatokat, napi rutinokat, míg a fehérgalléros, jellemzően diplomás munkaerő, a központi irodaházakban a háttérfolyamatok fejlesztésért és működtetésért felel. A kiskereskedelem feszített munkatempóval, kiélezett versenyhelyzetben zajlik, ami komoly mentális, és adott esetben fizikai megterhelést jelent.

Primer kutatásom fő célja az ebben a szektorban dolgozók körében a jelenség elterjedtségének felmérése, kialakulásának okainak feltárása volt, a közvetlen felettséssel való kapcsolatuk és a munkával való elégedettségük mentén.

Kvantitatív, kérdőíves felmérésem elemzése során, a kitöltők körében a jelenség jelenlétének jellemzői felismerhetőek, összefüggésbe hozhatóak a vezetővel, a vele való kapcsolattal, illetve a szervezettel, munkával való elégedetlenséggel.

**Kriptoaluta a közösségi oldalon: ez lenne a jövő? –
Egy potenciális, közösségi oldal által bevezetésre kerülő
kriptoaluta felhasználói elfogadottságának vizsgálata**

Recskó Márk

Budapesti Corvinus Egyetem

A folyamatos változások és újítások, a szélsőséges kereskedések a piacokon, a megismert előnyök, illetve a potenciális egyéni, társadalmi és környezeti kockázatok miatt a blokklánc-alapú kriptoaluták a közvélemény és a tudomány érdeklődésének középpontjába kerültek. Népszerűségüket erősíti, hogy az emberek a fizetési módok választásánál, illetve az új rendszerek fejlesztésénél mindig a gyorsaságra, egyszerűsége és biztonságra törekedtek. A blokklánc technológia pedig teljesíti ezeket az elvárásokat. Azonban mivel még mindig bizonytalan, hogy a kriptoaluták mely típusa fog jelentős piaci jelenlétet elérni, a kutatók világszerte elkezdtek feltárni ezen pénzügyi eszközök felhasználói elfogadottságát befolyásoló tényezőket. A tanulmány hozzájárul a szakirodalomhoz azzal, hogy egy ígéretes új technológiára és egy kevésbé kutatott földrajzi régióra összpontosítva, egy nemzetközileg összehasonlítható keretrendszert adaptálva vizsgálja a technológia elfogadottságát. A téma középpontjában egy hipotetikus, közösségi oldal által létrehozott és működtetett kriptoaluta használói szándékát befolyásoló tényezők vizsgálata áll. A kutatási modell a jól bevált UTAUT (*Unified Theory of Acceptance and Use of Technology*) modellt egészíti ki az ugyancsak népszerű észlelt kockázat és észlelt bizalom változókkal. A felhasználói attitűdöket egy jelentős számú magyarországi mintán végzett felméréssel vizsgáltam, és az adatbázist konzisztens PLS-SEM (*Partial Least Square Structural Equation Modelling*) módszertannal elemeztem. Az eredmények azt mutatják, hogy a felhasználókat elsősorban az új technológia várható hasznossága befolyásolja, feltételezve, hogy az új technológia könnyen használható. Továbbá az elemzés arra is rávilágít, hogy bár a társadalmi hatás nem befolyásolja a kitöltők véleményét, a fogyasztók igen érzékenyek a technológiai kockázatokra, főként a lehetséges csalások és visszaélések kapcsán, és a bizalom fontos meghatározója a pénzügyi szolgáltatások terén az innovációk iránti nyitottságuknak. A kutatás a kriptoalutákkal foglalkozó szakirodalomhoz jövőközpontú technológiai fókusszal és egy kevésbé kutatott földrajzi régióból származó új bizonyítékokkal járul hozzá, miközben az eredmények hasznos alapként szolgálnak az üzleti és a politikai döntéshozók számára, egy esetleges megvalósítás fejlesztési, marketing, illetve szabályozási kereteinek meghatározásához.

Jól tervezett költségek? A tagállami RRF-tervek illeszkedésének vizsgálata a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez az Európai Unióban

Nagy Márton

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Széchenyi István Szakkollégium

Az Európai Unió a COVID-19 pandémia okozta gazdasági visszaesésre adott válaszul alkotta meg a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszközt (RRF) a NextGenerationEU alap részeként. Jelen dolgozat az RRF kapcsán két kérdést vizsgál. Elemzi egyfelől azt, hogy az erre vonatkozó tagállami forrásallokációs terveknek milyen súlypontjai vannak, s ezek eltérnek-e egymástól a centrum, a déli periféria és a keleti periféria országaiban. Másfelől pedig arra keresi a választ, hogy a tagállamok forrásallokációs tervei illeszkednek-e a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez. A dolgozat a kutatási kérdések megválaszolása érdekében primer, kvantitatív kutatást végez a tagállami helyreállítási és rezilienciaépítési tervek teljeskörű adatbázisán Medve-Bálint (2018) módszertani megközelítésére alapozva. A dolgozat eredményei szerint a tagállamok helyreállítási és rezilienciaépítési terveiben felülpriorizáltak a fizikai infrastruktúrába történő befektetések, míg a kutatás-fejlesztés nem kap kellő hangsúlyt. A dolgozat megállapítja, hogy a forrásallokációs stratégiák függetlenek attól, hogy melyik makrorégióban vizsgáljuk azokat. A dolgozat rámutat továbbá arra, hogy a tagállami forrásallokációs tervek nem illeszkednek a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez, sőt a kutatás-fejlesztés terén negatív irányú kapcsolatot tár fel. A dolgozat emellett megállapítja, hogy a strukturális alapok forrásallokációjához képest az RRF-források esetében számottevően nagyobb arányt képviselnek a humántőke-befektetések. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a nem megfelelő forrásallokáció az RRF-források gazdaságserkentő hatásának az előrejelzettől való elmaradását eredményezheti. A dolgozat eredményei empirikus alapon, korábban nem vizsgált szempontok szerint világítják meg az RRF-forrásokat, továbbá lehetővé teszik az RRF és a strukturális alapok forrásallokációs terveinek összevetését. A dolgozat eredményei emellett fontos inputként szolgálhatnak jövőbeli európai uniós források allokációjának megtervezéséhez.

A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságáról

Schmall Róbert

Budapesti Corvinus Egyetem, Széchenyi István Szakkollégium

Az előadásban a magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságáról értekezem. A kutatásom célja, hogy a nyugdíjrendszer egyenlegét statisztikai módszerekkel előrejelezzem 2060-ig és annak mozgását, elsősorban az előjelének változását megvizsgáljam különböző gazdasági forgatókönyvek szerint. A demográfiai adatok előrejelzéséhez (termékenység, illetve halandóság) a Lee–Carter-módszert alkalmazom. Az így kapott lakosság nem és kor szerinti becslését a nyugdíjrendszer jelenlegi adataival és trendjeivel kiegészítve építem fel a modellt, amely előrejelzi a rendszer kiadási és bevételi oldalát egyaránt, azaz az egyenlegét. Ezt követően a gazdasági feltételezések (például infláció és reálbér emelkedés) pozitív és negatív irányú elmozdításával különböző lehetséges eseteket vizsgállok meg. Az eredményeket több részre tagolva ismertetem. Elsőként a demográfiai előrejelzést mutatom be, ezen belül kiemelve a becsült népességváltozást, függőségi rátákat és várható élettartamokat. Továbbá bemutatom a modell alkalmazásával kapott korfa előrejelzést is. Ezen szekció nem tartalmaz különböző forgatókönyveket. Ezután a nyugdíjrendszer bevételeinek és kiadásának előre jelzett eredményeit szemléltetem több kedvező, illetve kedvezőtlen gazdasági scenárió szerint. Végül pedig az esetleges felmerülő fenntarthatósági problémák megoldására vizsgállok meg rendszerbeli parametrikus változtatási lehetőségeket, melyekkel rövid vagy hosszútávon a negatív egyenleg elkerülhető (például a korhatár nyugdíjba lépéskori várható élettartamhoz kötése vagy a járulék mértékének megemlése). A modellen túl kitekintésként potenciális, nagyobb vonású reformként még megemlítesre kerül néhány külföldi pozitív példa mint lehetséges megoldás a problémára.

Radírozás radír nélkül, szuprémumok szuprémumelv nélkül – konstruktív analízis Agdában

Csimma Viktor

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Milyen lehet egy számítógéppel matematikáról vitatkozni? Többek között erre voltam kíváncsi, amikor folytatni kezdtem Errett Bishop konstruktív analízisének egy Agdában írt formalizálását. A felmerülő kihívások mind a bizonyítási asszisztensekkel, mind a konstruktív matematikával, mind az informatikai háttérrel kapcsolatban elgondolkoztattak.

A korábbi munka körülbelül a Bishop-féle könyv sorozatokkal kapcsolatos fejezetének végéig jutott. Egyrészt a formalizálást folytattam: bizonyítottam a Leibniz-típusú sorok konvergenciáját és így definiáltam a π -t, majd a szuprémummal kapcsolatos tételeket kezdtem el bizonyítani. Jelenleg már kész a folytonosság definíciója is. A munka közben számos apróságba ütköztem, amiket a matematikában általában trivialitásként kezelnek, az Agdában viszont precízen körüljárandók: át kellett vinni eredményeket kétféle módon definiált véges sorozatok között, ki kellett tudni választani véges sorozatból egy "maximumszerű" elemet, és intervallumok egyenletes felosztását is definiálni, jellemezni kellett. Ezeken az apró, de még keveset vizsgált területeken hasznos eredményeket értem el és tervezek is még elérni.

Szerettem volna azt is, hogy a könyvtárban lévő pontos valós számokkal ténylegesen számolni lehessen – a konstruktív matematika egyik legnagyobb előnye, hogy a létezésbizonyítások elméletben algoritmust is adnak a megfelelő objektum előállítására. A probléma az, hogy a számítások egy idő után bonyolulttá válnak, és a definiált irracionális számok (e , π) előállítása egy otthoni számítógépen memóriaplafonba ütközik. Ezért az Agda egy új funkciójával, az ún. erasure-ökkel elértem, hogy a bizonyítások nagy része a lefuttatandó programba már ne kerüljön bele, és ott minél inkább csak az eredmény szempontjából hasznos számítások történjenek. Eközben kitapasztaltam, mit szabad és mit nem szabad erasedként megjelölni, ha a létezésbizonyítások eredményeivel számolni is szeretnénk. A kiindulási problémában áttörést nem értem el, de abban bízom, hogy a könyvtár példát mutathat abban, hogyan lehet egy matematikai könyvtárban (és speciálisan egy konstruktív analízissel foglalkozó könyvtárban) erasure-öket használni.

Parametrikus felületek távolságmezőjének generálása és megjelenítése

Szente Péter

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A számítógépes modellezés egyik meghatározó eszköze a testek felületének különböző parametrikus felületekkel való leírása. A felületek szerkesztése, manipulálása gyakran nem intuitív, pontos megjelenítésük pedig költséges lehet, ezért folyamatos igény van új, hatékonyabb módszerekre. Egyre szélesebb körben elterjedő felületreprezentáció az előjeles távolságfüggvények és diszkretizált változatuk, a távolságmezők. A felület távolságmezője ezután felhasználható különböző grafikai hatások létrehozására (árnyékok, anti-aliasing) és különböző geometriai lekérdezések, felületi tulajdonságok meghatározására. A távolságmező segítségével a felület meg is jeleníthető egy speciális sugárkövető eljárással, a sphere tracinggel.

Kutatásom célja parametrikus felületekkel ábrázolt objektumok távolságmezőjének generálására GPU segítségével. Ehhez először egy sűrűn mintavételezett magasságtérképet készítek, majd ebből generálok távolságmezőt, melyet textúrába tömörítve tárolok. A létrejövő távolságmezők megjeleníthetők GPU-val gyorsított módon, az említett sphere tracing módszerrel. A távolságmező által reprezentált felület sugárkövetését csak a legkisebb bennfoglaló téglatesten végzem el. A távolságmező létrehozására több compute shader készítettem. A sugárkövetés a grafikus szerelőszalag pixel shaderében történik, melyhez a távolságmező gyorsító adatszerkezetként szolgál. Ezt a módszert összehasonlítom a parametrikus felület háromszögekkel tesszellált megjelenítésével.

A távolságmezőt felhasználom még geometriai lekérdezések elvégzésére, mint a felületi normális meghatározása, ami a felület árnyalásához elengedhetetlen. Meghatározhatók még láthatósági viszonyok, melyet vetett árnyékok számításánál használok. A sugárkövetés során kiolvasott távolságokból az ún. puha árnyékok számítására is jó közelítés kapható.

A készített programmal kétdimenziós függvények grafikonjai és Bézier felületek jeleníthetők meg. A Bézier felületekre azért esett a választás, mert a kontrollpont-hálójukon keresztül intuitívan manipulálhatók és a folytonosság megtartása mellett összeilleszthetők, így különösen alkalmasak felületek modellezésére.

Adatbáziskezelés-feladatok automatikus értékelése virtualizáció segítségével

Horcsin Bálint

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Szoftverfejlesztés során szükséges a programok helyességének vizsgálata automatizált módon éles használat előtt. Hasonló rendszereket alkalmaznak informatikaoktatásban is, ahol a tanuló megoldását egy tesztkörnyezetben futtatják, és megvizsgálják, hogy adott bemenetre milyen kimenettel válaszol. Ilyen rendszerből sok létezik, amelyek általában általános célú programnyelvekre készített megoldásokat tesztelnek. Ezeket lehet használni például tanórákon, szakköri foglalkozásokon, otthoni készüléskor. Több versenyen is alkalmaznak automata tesztelő eszközöket a tanulók megoldásának az értékelésére is (például az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen, a diákolimpiai válogatókon, a Nemzetközi Diákolimpián), mivel így az értékelés egzakt módon történhet.

Jelen kutatás célja, hogy korábbi magyarországi érettségi és Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny adatbáziskezelés-feladataira gyakorlás céljából készített megoldásait lehessen ellenőrizni olyan módon, hogy a felhasználó egy webes felületen keresztül beküldi megoldását.

A támogatott adatbáziskezelők a Microsoft Access és a MariaDB. A Microsoft Access használható az informatika érettségien, a MariaDB pedig az egyetlen használható adatbázis-kezelő az emelt szintű digitális kultúra érettségien. Cél néhány korábbi érettségi feladat kitűzése mindkét adatbáziskezelőhöz, illetve MariaDB-hez néhány adminisztrációval kapcsolatos feladat kitűzése is (pl. CREATE USER, GRANT). A tesztkörnyezet kialakításához virtuális gépeket használok, mely megoldás ilyen céllal nem elterjedt, viszont a Microsoft Access szerveroldalon történő biztonságos futtatására ez a legcélszerűbb megoldás. Nehézséget jelentett, hogy virtuális gépek hatékony másolására korlátozott lehetőségek vannak. Optimalizálni kellett továbbá a tesztesetek betöltését Microsoft Access-be az INSERT utasítás hiányosságai miatt. A javítások hatására egy feladat értékeléséhez szükséges idő 20 másodperc alá csökkent, amelyhez mindössze 1 processzormagot kell használnia az értékelőnek.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-6 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült

3D pontfelhők feldolgozása és fogászati alkalmazásai

Csertán András

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A különböző szenzorok fejlődésének köszönhetően már egyre több területen használnak 3D pontfelhőket a körülöttünk lévő világ modellezésére. Ugyanakkor ezen pontfelhők feldolgozása általában nehéz feladat, egyrészt a pontfelhőt alkotó adatpontok magas száma, másrészt ezek strukturálatlan elhelyezkedése miatt, ezért hagyományos jelfeldolgozási eszközöket általában nem lehet használni.

Egy érdekes alkalmazása a 3D pontfelhőknek a fogászatban használt intraorális szkennelésből származó digitális lenyomat. Ez adja a motivációt olyan algoritmus kidolgozására, amely lehetővé teszi pontfelhők automatikus szegmentálását, ami a fogsorról készült felvétel esetén azt jelenti, hogy az egyes fogakhoz a pontfelhő mely pontjai tartoznak. Ez történhet például a pontok színe vagy görbületi tulajdonságai alapján. Felmerülhet mélytanulási algoritmusok használata is a probléma megoldására, ugyanakkor ehhez nagyon sok annotált adat lenne szükséges, ami nem mindig áll rendelkezésre.

Egy másik felmerülő probléma a pontfelhő-generálás feladata. Ennek fogászati motivációját az adja, hogy fogpótlás esetén az implantátum felhelyezése előtt precíz módon le kell csiszolni a fogat. Kérdés, hogy vajon elő lehet-e állítani a lecsiszolt fog felületét az eredeti fogat reprezentáló pontfelhőből. Ennek megoldására nehéz egy robosztus algoritmust adni a feladat komplexitása miatt, a mélytanulás alapú algoritmusok használhatósága pedig továbbra is nagyban függ az elérhető adat mennyiségétől.

Az előadásban a fenti két témakört járjuk körbe, bemutatjuk az eddig elért eredményeket és vázoljuk a lehetséges további kutatási irányokat.

Mozgás-előrejelzés

Szabó Barbara Noémi

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Az autonóm rendszerek világában - mint például önvezető autók - rendkívül fontos a környezet információinak analízálása különböző szenzorok, és az ezekből érkező adatok feldolgozásával és azok értelmezésével, hiszen ezek tudatában hozhatja meg a program a döntését a jármű következő lépésről. Több különböző típusú szenzort szokás erre a célra használni. A leggyakoribbak között szerepel a 3D-s LiDAR (Light Detection and Ranging), amely egy pontfelhőt készít az őt körülvevő objektumokról egymást követő időpillanatokban. Ennek segítségével információval rendelkezünk a teljes térben az egyes tárgyak elhelyezkedéséről, távolságáról és egymáshoz viszonyított helyzetéről.

Egy konkrét probléma annak az eshetőségnek a felmérése, hogy várható-e ütközés az addigi pályán mozogva tovább. Nyilvánvalóan erre a kérdésre nem adhatunk száz százalékgig biztos választ, hiszen például egy, a közelünkben közlekedő gyalogos bármikor irányt változtathat, ha úgy tartja kedve, megfordulhat vagy elénk ugorhat hirtelen. De ha feltételezzük, hogy ugyanabba az irányba halad tovább, mint azelőtt, akkor meglehetősen jó becslést kaphatunk az ütközés valószínűségéről.

A legtöbb módszer a témában a különböző objektumok elmozdulását vizsgálja két felvétel (pontfelhő) között. Ezek azon alapszanak, hogy beazonosítsanak és megfeleltessenek egymásnak görbéket vagy pont csoportokat a két pontfelhő között és ezek elmozdulását számolva következtet az objektumok pályájára. Amikor nincs szükségünk minden minket körülvevő tárgy mozgására, csak az az érdekes, hogy ránk milyen hatással van közvetlenül, akkor egy sokkal átláthatóbb és kevesebb számítást igénylő módszert is használhatunk. Ennek a módszernek a megvalósításával foglalkoztam, így a továbbiakban ezt fejtem ki részletesebben.

A kutatásomban ezt a problémát arról az oldalról közelítem meg, hogy a körülöttünk elhelyezkedő pontok milyen gyorsasággal közelednek felénk. Ez felfogható úgy, mintha a középpontból, azaz a LiDAR-ból egy sugarat indítanánk valamilyen irányba és megfigyelnénk, hogy a két időpillanatban azon a sugáron tőlünk milyen távolságra található a két pont. Ennek a segítségével, egy heatmap-et (hő térkép) rajzolhatunk aszerint, hogy milyen pont mekkora sebességgel közeledik vagy távolodik. Így meghozhatjuk a megfelelő lépést, ha valami felénk tart.

Idegen lovagok Angliában – Cligès és Havelok

Pardi Boglárka

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az előadás két középkori regény, a Chrétien de Troyes által 1176-ban írt *Cligès* és a 1280 körüli középgangol *Havelok the Dane* térpoétikai elemzéseinek összehasonlítását mutatja be. A vizsgálat azért tűnt relevánsnak, mert mindkét regény egy külföldi herceget helyez a cselekmények középpontjába, akik idegenként érkeznek Angliába. A *Cligès* a bretagne-i anyagba tartozik, míg a *Havelok* az angolba, így a vizsgálat az anyagok összehasonlítására is alkalmas.

Az volt a célom, hogy tanulmányozzam, hogy a két regény száz év különbséggel hogyan dolgozza fel térhasználat szempontjából az idegenség kérdését. Az előadásban bemutatom, hogy a szereplők hogyan viszonyulnak az új és régi terekhez és milyen változás észlelhető az angol és a hazai terek leírásakor.

Az előadás második felében a regényekben megjelenő földrajzi terekkel fogok foglalkozni, melyeket térképek használatával szemléltetek. A két főszereplő különböző célokkal érkezik Angliába. Az angliai tartózkodás sorsdöntőnek bizonyul mindkettőjük számára, így Anglia egyfajta tranzit országgént tűnik fel, ahol fontos változások, sorsfordító események történnek. Ezért a felvetésem az volt, hogy a regényekben többségben lesznek a befogadó ország, Anglia helyszínei, mint a szülőföldhöz kapcsolódó helyek. A főhősök idővel visszatérnek hazájukba, ahol újabb konfliktusokba keverednek, végül uralkodói pozícióba emelkednek.

Az előadás végén arra is szeretnék kitérni, hogy a földrajzi terek alkalmazása háttérben állhatott-e valamilyen történelmi tudás. A *Cligès* Arthur király idejében játszódik, azonban feltevésem szerint Chrétien igyekezett párhuzamokat vonni Arthur és kora fontos királya, II. Henrik között, így Arthur regénybeli hódításai Henrikéivel azonosíthatók. A *Havelok* cselekménye pontosan nem datálható, néhány elnevezésből az angolszász időszakra lehet következtetni, azonban ez nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a szerző saját korára is reflektálhat.

A Novellino magyar fordításai és fordítási problémái

Gombos Luca

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Kutatásom témája a *Novellino* című olasz nyelvű, középkori novelláskötet eddig megjelent fordításainak és fordítási problémáinak elemzése. Munkám kiindulópontja egy olyan szeminárium volt, amely során lehetőségünk nyílt az említett kötet néhány novelláját lefordítani. Mivel a könyv feltehetően a 13. századból származik, a folyamat során meglehetősen sok nehézséggel szembesültünk, amelyek gondolkodtatásra készítettek. Így jött az ötlet, hogy megvizsgáljam a kötetet és annak néhány novelláját a fordíthatóság szempontjából.

Először is fontosnak tartom tisztázni, mik azok a problémák, amelyekkel egy középkori olasz szöveg fordítója szembesülhet, és hogy milyen bevett módszerek, szokások vannak ezeknek a problémáknak a kiküszöbölésére a magyar fordítói körökben. Talán kikerülhetetlen ebben a témában Barna Imre *Dekameron*- és Nádasdy Ádám *Isteni színjáték*-fordítása.

Ezután röviden bemutatnám magát a Novellinót és a keletkezése körüli rejtélyeket, majd arról is beszélnék, milyen fogadtatása van a magyar szakirodalomban. Sort kerítenék a már létező néhány magyar fordítás bemutatására és elemzésére, megvizsgálva, hogy a korábban említett nehézségekre milyen megoldásokat találtak a fordítók, és ezek mennyire tűntek működőképesnek a magyar szövegben. A meglévő fordítások elemzése olyan szempontból is fontos volt, hogy segített felmérni, lehet-e szükség és kereslet egy esetleges új fordítás megjelenésére.

Kutatásom fő részében azokról a nehézségekről számolnék be, amelyekkel az általam választott hat novella fordítása során szembesültem, és megpróbálom összegyűjteni, milyen alapelvek mentén jutottam el az általam legjobbnak vélt megoldásokig.

„[...] az *bötűtől* gyakorta messze járnak” – Fordítási stratégiák a 16. századi protestáns zsoltárparafrázisokban

Hajdu Ildikó

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Huszár Gál 1560-ban megjelent *A Keresztyéni Gyülekezetben Való Isteni Dicsértek* című énekeskönyve (RMNy 160) az első „tulajdonképpen” (ahogy Hubert Gabriella fogalmaz) magyar nyelvű protestáns gyülekezeti énekeskönyv, amelyet az összes későbbi protestáns énekeskönyv forrásaként tart számon a szakirodalom. Hubert Gabriella monográfiájában (*A régi magyar gyülekezeti ének*, 2004.) Huszár Gál énekeskönyvének analógiájaként Valentin Wagner 1556-os brassói német nyelvű énekeskönyvét (RMNy 131) jelöli meg, amely még egy évszázadon át volt használatban Brassóban, mind istentiszteleti, mind magándevóciós keretek között – s valamennyi későbbi erdélyi énekeskönyv levezethető ebből a kiadványból (vö. Dietmar Plajer, *Zur Geschichte des Kronstädter Gesangbuches*, 1980).

Az előadás a két énekeskönyvben található népnyelvű zsoltárparafrázisokat – a protestáns gyülekezeti éneklés egyik központi műfaját – vizsgálja, illetve hasonlítja össze retorikai-poétikai szempontból. Az előadásban a fordítási stratégiák közötti eltérések okait kívánom feltárni, arra keresve a választ, hogy vajon unikális-e (s ha igen, milyen mértékben) a terjedős, bővítésen alapuló fordítási technikákat alkalmazó, allegorizáló magyar nyelvű zsoltárparafrázis. A zsoltárparafrázisok retorikai elemzése során a korban elterjedt – és a wittenbergi peregrinus magyar és német ajkú protestáns értelmiség körében ismert – retorikaelméletekből, Erasmus copia-tanából és Melancthon retorikaelméleteiből indulok ki. Az előadásban azt a hipotézist fogalmazom meg, hogy a magyar nyelvű zsoltárfordítások bővítő eljárásai ebből a Wittenbergből érkező hagyományból, az allegorizáló tendenciák pedig a középkori exegetikai tradícióból erednek. Emellett az elemzésben kitérek Luther és Lobwasser széleskörben elterjedt zsoltárfordításaira (s az ezek háttérében álló protestáns zsoltárértelmezésekre), valamint a neolatin zsoltárparafrázisgyakorlatra is (vö. Johannes A. Gaertner, *Latin Verse Translations of the Psalms 1500–1620*, 1956).

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült

Női sorsok és szereplehetőségek

Jókai Mór *Az arany ember* című regényében

Sándor Anna Viola

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Jókai Mór *Az arany ember* című regénye a magyar irodalom egyik kanonikus alkotása, amely azonban a közelmúlt egyik irodalmi vitájának középpontjába került, amikor Tóth Krisztina 2021 februárjában a *Könyves Magazin*nak adott interjújában kifogásolta a regényben bemutatott női viselkedésmintákat. Előadásom célja ennek a kortárs irodalmi vitának az apropóján feltárni a regényben megjelenő női szereplehetőségeket. Ennek során felvázolom az 1870-es évek nőiségről, nők társadalmi szerepvállalásáról alkotott képét, különös tekintettel Jókai nyilvános megszólalásaira a kérdésben, majd a továbbiakban azt vizsgálom, hogy ez hogyan tükröződik *Az arany ember* női szereplőinek életútjában, jellemében.

A regény recepciójában a 21. század elejére kialakult egy olyan irány, amely a korábbi paradigmával ellentétben számot vet a szöveg lélektani elemezhetőségének lehetőségével, ám ezt nem az egyénített szereplők jellemzésében, hanem a szereplők viszonyrendszerében tartja megragadhatónak. Ennek megfelelően a regény női szereplőinek jellemzése szinte kizárólag Timár alakjával való összefüggésben kap teret a recepcióban. Következtetésem szerint ennek oka a regény narratív technikája, amely bár egy omnipotens narrátort mozgat, mégis a szöveg jelentős részében Timár Mihályt fokalizálja, az ő nézőpontját juttatva érvényre a női szereplők jellemzése során.

A regény cselekményének az elbeszélői reflexióktól független vizsgálatával azonban megállapítható, hogy a női szereplők egyéni, a kor elvárásaitól nagy mértékben különböző életutat járnak be. Ennek leglátványosabb példái a szövegben a kor nőiséget reprezentáló irodalmi műveire jellemző angyal-démon oppozíció felszámolása Timéa és Athalie alakjának a motívumok és a cselekmény szintjén is megfigyelhető egymásba játszásán keresztül, illetve Noémi, akit szinte kizárólag Timár fokalizálásával, az ő jelenlétében láttat a szöveg, ezáltal megkonstruálva a recepcióban is szinte egyedüli jellemzésként jelen lévő, szerelemben feloldódó nő képét.

Feminin és maszkulin terek Charlotte Perkins Gilman *A sárga tapéta* című novellájában

Orendács Petra

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Charlotte Perkins Gilman amerikai író 1892-es novellája mára bekerült az angolszász irodalmi kánonba. A mű a korban népszerű „pihenőkúra” alaphelyzetét használja fel a nők kiszolgáltatott helyzetének bemutatásához. A narrátor férje (és orvosa) házat bérel számukra, és ott írja ki a pihenést, amely leginkább bezártságból áll. Így a narrátor kihasználatlan (és kihasználhatatlan) idejében megszállottjává válik a szobájában található furcsa mintás, sárga tapétának. Az olvasó a narrátor nézőpontján keresztül követheti végig az eseményeket, többek között a narrátor elméjének bomlását, amely a fennálló helyzetet alapjaiban rengeti meg. A novellában fontos szerepet játszanak a hatalmi helyzetek, a tudás, a női és férfi szerepek, illetve a különböző terek, és az azokba való bezártság valaki más által vagy saját tettek hatására. Előadásom a novellában megjelenő helyek (elsősorban a kert, a ház, a hálószoa és a tapéta) jelentőségére és jelentésére fog koncentrálni. A kert, a ház és a külvilág tradicionálisan mind a feminin vagy a maszkulin szférához tartoznak, és ezek segítségével fogom bevezetni a novella legszélesebb körben elterjedt olvasatát, és a narrátor helyzetét. Ezután be fogom mutatni, hogyan alakul ki a tapéta helyszíne a narrátor fejében, és ezáltal hogyan változnak meg a terek szerepei és jelentései az ő személyén keresztül. Többségük szürke zónává, vagy egyenesen maszkulinná válik, és a narrátorra hárul a feladat, hogy felépítsen egy tisztán feminin teret. Azonban felmerül a kérdés: lehetséges egyáltalán (a narrátor, és az általa szimbolizált összes nő számára) egy tisztán női tér megalkotása egy patriarchális világban?

A női nézőpont és a mentális egészség reprezentációi Anne Sexton és Sylvia Plath műveiben

Tóth Judit

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Anne Sexton és Sylvia Plath műveinek értelmezésekor nem minden esetben tételeznek fel kapcsolatot a szerzők női nézőpontja és a mentális egészség területe között, valamint a két életmű összehasonlításának eddig kevés szerep jutott. A feminista kritika alakjai, Sandra M. Gilbert és Susan Gubar kiemelik, a nőírók az irodalmi elődök hiánya miatt nehezen tudnak beilleszkedni az irodalmi színtérbe, valamint sokszor konfliktusba kerülnek saját szubjektumukkal, bizonytalanok abban hogyan közelítsenek meg írói mivoltukhoz. Ebből szerintük az következik, hogy a nőírók írásaiknak értelme sokszor rejtve marad, amely értelem legtöbbször az nem más, mint önmaguk definiálása. Emiatt a nőírók műveiben sokszor egyfajta széttöredezettség, többfajta szerep egyszerre történő megjelenése figyelhető meg, melynek oka a fellépő ellentmondás az autentikus valójuk és aközött a lét között, amit a társadalom támaszt velük szemben.

Előadásomban ezt a kritikai megközelítést fogom alapul venni és ebből kiindulva vizsgálni a szerzők 1950-es, 1960-as években megjelent írásaiban a női nézőpont, valamint a mentális egészség kérdését, alapul véve a kor Amerikájának nőképét. Az előadás célja bebizonyítani, hogy kapcsolat tételezhető fel a társadalom által a nőkkel szemben elvárt szerepek, az írásokban megjelenő sokféle nőkép megjelenése, és a mentális egészség témái között. Ezt azzal támasztom alá, hogy párhuzamot vonok a mindkét életműben megjelenő formai és tartalmi jelenségek között. Továbbá, Gilbert és Gubar tézisére alapul véve, amellek érvelek, hogy a Sexton és Plath műveiben megjelenő széttöredezettség, mely mind szerkezeti, mind női szerepek megjelenésének szintjén megjelenik, összefügg az én megkonstruálásának kísérletével. Ezen túl azt is megvizsgálom, hogy a kísérlet nyomán létrejön-e egy egységes énkép Sexton és Plath írásaiban.

A kutatás a feminista irodalomkritikából indul ki és a korszak nőképére reflektál. Továbbá az előadás – a mentális egészség témájának említése miatt – bizonyos pszichológiai terminushoz tartozó kifejezések bevonását sem tudja nélkülözni.

„Szótár – hogy értsük egymást” – Vay Blanka Saját ketrec című művének recepciójáról

Nyerges Csaba

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

„Úgy állok itt harminc év elfojtott és öt év felismert transzneműséggel a hátam mögött, a témával intenzíven foglalkozva, arról éppen egy könyvet befejezve, hogy magam sem értem, mi ez az egész.” (Vay, 2021) – olvasható Vay Blanka *Saját ketrec* című művének zárlatában. A 2021-ben megjelent szöveg, sajátosan hangsúlyozva az önéletrajz-jelleget, egy transznemű narrátor útkeresését követi figyelemmel. Előadásomban a kritika diskurzuselemzés elméleti-módszertani eszközeivel azt vizsgálom, hogy a *Saját ketrec* recepcióját milyen irodalomfelfogások és szubjektumképek szervezik.

Az előadásban tárgyalt kritikák más-más elméleti belátások és eszköztár segítségével közelítik meg az adott irodalmi szöveget, ezzel egyidőben az adott mű lehetséges irodalomkonceptióját és saját irodalomfelfogásukat is behívják az értelmezés terébe. Abból a módszertani és elméleti belátásból indulok ki, amely szerint „[v]alójában amit mint »maga a szöveg« hoznak létre, az mindig egy arra vonatkozó ajánlat terméke, milyen intertextuális, ideologikus és kulturális vonatkozások érvényesüljenek az olvasási gyakorlatok megszervezésében”. (Bennett, 1985 – Lengyel, 2015) A diskurzuselemző iskola továbbá nem is tartja lehetségesnek, hogy egy adott szövegből kiolvasható legyen bármiféle objektív vagy helyes jelentés, valamint arra is rávilágít, hogy a jelentésképződést különféle ideológiai, történeti és hatalmi rendszerek befolyásolják. Ily módon a kutatás a teljes recepciót igyekszik feldolgozni. Az előadás célja tehát azt körvonalazni, hogy a Vay szövegét szemlélő diskurzus milyen irodalomkonceptiók és szubjektumfelfogások mentén nyilvánul meg a műről, arra a kérdésre fókuszálva, hogy milyen előfeltevések strukturálhatják egy alternatív nemi identitást megszólaltató irodalmi szöveg befogadását.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült

Lehet-e menekülés nélkül élni? –
Albert Camus *Sziszüphosz mítoszá*nak
és Ernest Becker *Denial of Death*-ének összehasonlítása,
különös figyelemmel a lehetséges emberi szerepekre

Glück Péter

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Előadásomban e két szerző említett műveit figyelembe véve szeretném a világnézetüket párhuzamba és egymással szembe állítani. Célom egy hibrid világszemlélet (s ezen kozmosz lakóinak a) felvázolása, amely általánosabb, teljesebb és konkluzívabb, hiszen habár kettejük eltérő tudományos szférákat képviseltek, s munkáik meglehetősen más időkben keletkeztek, mégis meglehet, pont ezen okokból egészíthetik ki egymás hiányosságait.

Camus a *Sziszüphosz mítoszá*ban az ember egy olyan világ része, melyben „*az abszurd, a remény s a halál csatázik*”. A mű ismerőinek nem kell ecsetelni, milyen kidolgozott ritmikával vezeti el az olvasót néhány példát és magyarázatot támpontként használva addig a „sivatag”-ig, ahol majd az ember önmagába nézhet és szereplőjévé válhat annak a bizonyos „drámának”, amelynek tajgai az „*[i]rracionalitás, az ember sóvárgása s kettejük párbeszédéből születő abszurd*”.

Becker mint antropológus és Freud, de sokkal inkább Freud munkatársának, Otto Ranknak csodálója és kutatója, ebből az (antropológiai és filo-, pszichológiai) oldalról fogja megközelíteni a problémát. Számára az embert születésétől kezdve legyőzhetetlen, kibírhatatlan rettegés kerülgeti, amelynek okai mind saját magának emberi kettősségében, mind pedig a világ nyers, lesújtó erejében találhatók. Azt mondja: „*Az önnön saját egzisztenciája is felfoghatatlan számára... csakúgy, mint a teremtés rajta kívüli része...*”

Camus „drámájának” és Becker problematikus léthelyzetének ellenállóinak többsége csupán menekül, hosszú távon nem plauzibilis, tökéletlen megoldásokkal tartják fent egzisztenciájukat, rá sem tekintve az ott lebegő reménytelenségre. Feltűnik többek között az öngyilkos (a megszokott és a filozófiai), a hódító, a színész, a művész, a hős, a hívő és az abszurd ember. Beszélhetünk-e végső megoldásról akármelyikük műveinek végére érve, s ha igen, milyen életforma ez?

Sodródás élet és halál között:

Tom Stoppard *Rosencrantz és Guildenstern halott* liminális világa

Rába Tímea

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Rosencrantz és Guildenstern halott Tom Stoppard abszurd tragikomédiája, amely a Shakespeare-darabot a feltehetőleg legjelentéktelenebb szereplők, Rosencrantz és Guildenstern szemszögéből mutatja be. Mivel a forrásműben, azaz a *Hamlet* cselekményében ritkán bukkan fel a két udvaronc, Stoppard adaptációjának jelentős részében egy üres térbe számúzi főszereplőit, ahol passzívan szemlélik a körülöttük lezajló – vagy éppenséggel nem lezajló – eseményeket. Dolgozatom célja ennek a helyszínnek az elemzése, ugyanis a perspektívaváltásnak köszönhetően ez a dimenzió liminálissá válik. Pontosabban, a *Rosencrantz és Guildenstern halott* cselekménye – illetve a benne zajló *Hamlet* cselekménye – során a helyszín a lét, illetve a nemlét síkjai között mozog. Ennek bizonyításához Victor Turner a liminalitásról, mint rituális folyamat, szóló értelmezését használom fel. Más szóval bemutatom, hogy a Stoppard-mű miként válik Rosencrantz és Guildenstern halálrituáléjává. Emellett a kutatásban alkalmazom a Jacques Lacan-féle pszichoanalízist – specifikusan a tükörstádiumról szóló esszéjét – illetve Ferdinand de Saussure nyelvi jelrendszerét. Az előbbivel a két udvaronc belső, azaz lelkivilágának elemzése a célom, mert ezáltal közelebb jutunk a külső liminális világ mélyebb megértéséhez. Az utóbbival szintén a dráma helyszínének liminalitását célom feltárni a nyelvészeti perspektívából, pontosabban a Saussure által bemutatott nyelvi jelek és a mű világa közti párhuzamok demonstrálásával. Végezetül összekapcsolom a három fent felsorolt gondolatmenetet, hogy a dráma instabil, két dimenzió közt lebegő helyszínéről a lehető legátláthatóbb képet kapjuk.

**A nem-emberi megjelenése a kortárs színházban –
az állat színrevitelének posztantropocentrikus gyakorlata
a Rimini Protokoll előadásában**

Hidi Boglárka

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Vizsgálatomat két, a kortárs színház területén tett felismerés és ezek összekapcsolhatóságának elméleti kísérlete indította el. Az első – eddig mind nemzetközi, mind hazai viszonylatban kevesek által teoretizált – megfigyelés, hogy a színház mint alapvetően az ember ábrázolásáról ismert művészeti ág kortárs gyakorlatai egyre többször lépnek túl az emberen, és nem-emberi létezőknek (állatok, gépek, növények stb.) osztanak szerepet. A nem-emberit szerepeltető előadások összevetésekor arra lettem figyelmes, hogy az alkotók különböző megjelenési lehetőségeket teremtenek meg számukra, amelyek nem feltétlenül a jelen antropocén korszak emberközpontúságát vonják kritika alá, hanem éppen ellenkezőleg, tovább erősítik a zárt kategóriákban, sőt, dobozokban való gondolkodást. Többek között ezeknek a megkülönböztetésére is javaslatot teszek a dolgozatomban a poszthumán és posztantropocentrikus elméletek, különösen az Animal Studies alkalmazásával.

A másik felismerés, amelyet a közelmúltban általam látott előadások véletlen összeállításának is köszönhetek, az (üveg)doboz mint geometriai forma fokozott jelenléte a kortárs színházi gyakorlatban. Ezekben az előadásokban a központi jelentőségű dobozba általában egy olyan létező van bezárva, amelyet a normatív emberképhez képest kisebbségként emlegetnek fel az általános köztudatban, és amelynek tematizálását, kritikáját több, egymást metsző, a vizsgálat során is felhasznált elméleti diszciplína végzi. Az első kettőből fakadó harmadik, utólagos ráismerésként említhető a nem-emberi megjelenésének és a doboz-szindróma jelenlétének összekapcsolódása. Hiszen legtöbbször a nem-emberi tűnik fel a doboz falai között, elzárva és kitéve a nézői tekintetnek és megfigyelésnek.

A jelenséget a kortárs kísérletező színház nemzetközileg is elismert Rimini Protokoll együttes *Temple du présent (A jelen temploma)* című produkciójának elemzésével vizsgálom. Az előadás során ugyanis egy akváriumban mozgó, élő polip kerül kiállításra, s lép különféle interakciókba környezetével. Hipotézisem szerint a produkció a kortárs színházi gyakorlat olyan modelljéül szolgál, amely az antropocén korra jellemző, emberközpontú világszemlélet finomodásának lehetőségeit mutatja fel. Az elemzés során arra kívánok rámutatni, hogy az olyan ritka

előadások, mint a *Temple du présent* új nézőpontokat képesek megteremteni, melyek érzékenyítik a jelen antropocén emberét súlytó ökológiai válságok felismerését és a környezettel való együttérzésünk képességét is előhívják.

Halálábrázolás Gozsdu Elek *Tantalus* című kötetének novelláiban

Muhari Patrik Krisztián

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Dolgozatomban két fő szempontot szem előtt tartva igyekszem felszínre hozni kutatásom célját. Egyrészt szoros olvasás segítségével világítom meg azokat a szövegrészeket, amelyek az adott környezeti helyszínek bemutatásával, vagy érzékletes személyleírásokkal segítik a Gozsdu műveire olyannyira jellemző rezignált hangulat kialakítását. Másrészt szeretném bebizonyítani, hogy a novelláról novellára fokozódó feszültség, illetve az e mögött meghúzódó, és a halál tényleges, fizikai síkon való megvalósulásával betetőző jelenségegyüttes egyértelműen a kötet vezérfonalának nevezhető.

Kutatásaim során arra a felismerésre jutottam, hogy nem számíthat megalapozatlan kijelentésnek az a megállapítás, mely szerint Gozsdu szóban forgó kötetének a halálábrázolás a szervezőelve. Ennek alátámasztásaképpen megvizsgáltam az elbeszélések azon szövegrészeit, amelyek feltűnően érzékletesen utalnak a halál, illetve valamilyen ehhez kapcsolható, fájdalmas végkimenetelű zárlat beteljesedésére. Elemzéseim során egy kötetben belül kirajzolódó, az első műtől az utolsóig átívelő gondolatfonálként azonosítottam az említett érületi dimenzióhoz kapcsolható, egyre inkább fokozódó jelleggel megmutatkozó hangulatvilágot. Dolgozatomban e tézis igazolásának érdekében igyekszem minél szemléletesebb példákon keresztül bemutatni az általam felvázolt alapgondolat bizonyíthatóságát, konkrét idézetek segítségével illusztrálva elképzeléseim gyakorlatban történő alkalmazhatóságát. Írásom végén kitérek a témában végzett kutatásaim kiterjeszthetőségére; a magyar századforduló íróinak hasonló témakörű alkotásait vizsgálataimba beilleszthető jellegére, illetve az egyéb, szorosan a témához kapcsolódó területek (pl. az öngyilkosság kérdésköre) figyelembe vehető vonásaira.

Kutatásom centrumában tehát a halál mint jelenség ábrázolástechnikájának górcső alá vétele áll, ennek többszemponútú vizsgálata, illetve Gozsdu Elek kötetének fő gondolatisága összevetésében. Véleményem szerint jelen dolgozatom eredményeit alapul véve egy nagyobb volumenű munka keretein belül áttekinthetővé válhat a 19. század végén íródott, szintén halálábrázolást tartalmazó művek többsége, esetlegesen kiegészítve mindezt a korszakra jellemző szociológiai, néprajzi, történelmi, illetve egyéb nézőpontok bevonásával.

Poétikai és ideológiai kontinuitás – Hugo von Hofmannsthal háborús publicisztikájának helye az életműben

Kmetty Klaudia

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Hugo von Hofmannsthal osztrák költő és drámaíró életművének kutatásában mindezidáig marginális szerep jutott a szerző első világháborús publicisztikájának. A Hofmannsthal-recepciótörténet a költő esztétikai magatartását emeli ki, mint az életművet alapvetően strukturáló elvet. A művész individuum egyszerűsége és a távolságtartás mint művészi magatartás máig determinálják a költőről és műveiről alkotott képet. Ugyanakkor Vahidin Preljević szerint az életmű „esztétikai fázisa” olyan rövid ideig tartott, „*hogy aligha lehet fázisról beszélni.*” Továbbá kiemeli a költő intenzív érdeklődését a politikai események egzisztenciális következményeivel szemben, amely a kor társadalmi és aktuálpolitikai eseményeit tematizáló és interpretáló publicisztikai szövegeiben kulminált. Preljević emellett rámutat egy hiányosságra a Hofmannsthal-életmű kutatásában, mégpedig a költő kultúra-fogalma dinamikus karakterének alaposabb leírása és a háborús publicisztikája kultúrpolitikai dimenziójának feltárása kapcsán.

Előadásomban a szerző világháborús publicisztikájának ideológiai bázisát és alapvető poétikai eszközeit mint a kontinuitás elemeit vizsgálom a háború előtti, és az azt követő időszakban. Az előadás célja bebizonyítani, hogy a bemutatott világnézeti és poétikai jellemzők, mint a konzervatív nemzetállam-eszme vagy az anakronisztikus időkezelés, a világháború előtti és utáni művekben is megtalálhatók, tehát a szerző háborús publicisztikája nem tekinthető teljes mértékben aktualitásoknál lehorgonyozó propagandának. Emellett Preljević megállapítására támaszkodva, bemutatom a szerző publicisztikai írásai mögött kirajzolódó kultúra-modellt, amely struktúrába rendezi a vizsgált poétikai és ideológiai elemeket.

A kutatás interdiszciplináris megközelítést alkalmaz. A történeti kontextus megköveteli a hadtörténeti és történelemelméleti szempont bevonását. Az előadás emellett reflektál a Habsburg Birodalom érvényes kulturális emlékezetstruktúráira, valamint a kollektív emlékezetalakítás új lehetőségeire, amelyeket Hofmannsthal a publicisztikai szövegeiben ajánl fel. A szövegek ideológiai és poétikai jellemzőinek vizsgálatához pedig az anakronizmuselmélet és a konzervatív filozófia gondolkörét alkalmazom.

A *Drakula* erdélyi cigányai és a korabeli etnográfia:

Egy képzelt szövetség nyomában

Andl-Beck Boróka

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bram Stoker *Drakula* című regénye olyan etnográfiai trópusokat használ Erdély jellemzése során a természetfeletti, morálisan romlott atmoszféra megteremtéséhez, melyek egybeesnek az általa problémásnak tekintett, etnikailag heterogén régió korabeli, kvázi-tudományos leírásaival. Mind a regény narratívája, mind a nyugati emlékezet az elképzelt keleti táj etnikai megkülönböztetésére épül fel: a szereplőkön és a narrátorokon túl a földrajzi helyzetekből, nyelvi tényezőkből, sőt, még az idő értelmezéséből is kiolvasható a nyugati elbeszélés etnicizáló akarata. Ez a közös, etnicizált emlékezet magába foglalja az évszázados Nyugat–Kelet dichotómiát, hiszen az etnikai és viselkedési különbségeket olyan nyugati historiográfiák hirdették, melyek a narratívájukat szembenállásra és a Nyugat Kelettel kapcsolatos előítéleteire építették. Ez különösen igaz a viktoriánus Nagy-Britannia historiográfiáira és néprajzi próbálkozásaira. Azáltal, hogy rávilágít az elképzelt, misztikus erdélyi cigány és az egész világon, így a Brit-szigeteken is élő romák, cigányok közti 'szövetségre', Bram Stoker egy fenyegető, felismerhetően idegen 'Másikat' köt össze a hétköznapi viktoriánus brit polgár cigányképével. A *Drakula* tehát életre kelti és „cigányjelmezbe öltözteti” a korra jellemző, a nemzet és a birodalom elsorvadásával, megszállásával és a nyugati történelmi előrehaladás eltörlésével kapcsolatos félelmeket. A Nyugat integritását, történelmi jelentőségét és büszkeségét támadja meg ez a képzelt szövetség, különösen azért, mert a regény cigányai Drakulát hűségesen szolgálják, s így visszamaradottnak, állatiasnak leírt viselkedésük morális hanyatlást is hozhat. A regénybeli Nyugat célja, hogy az elkerülhetetlen harc során keleti ellenségeik ne számolhassák fel identitásukat, és a Kelet (ezen belül is Drakula gróf cigány szolgálóinak) látványos vereségével ez teljesül: a Nyugat elsorvadása nem következik be, azonban a veszély nem múlik el. Narrátorként a nyugati szereplők feljegyzéseket készítenek úgy, ahogy ők helyesnek találják, így saját elbeszélésüket pseudo-tudományos alapokra építik saját olvasatuk igazolása érdekében – így ér össze a *Drakula* naratívája és a korabeli etnográfiai írások elképzelt cigánya.

(Meta)irodalmi megközelítések Miguel de Unamuno prózájához

Horváth Levente

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Miguel de Unamuno a 19–20. század fordulóján Spanyolország kiemelkedő irodalmi egyéniségének számított. A szerző munkásságát azonban, különösen a magyar tudományos környezetben, elsősorban egyfajta filozófiai-egzisztencialista megközelítésből elemezték és értelmezték. E látásmód következménye lett az, hogy a szerzőt a magyar tudományos életben sokkal inkább filozófusként, semmint szépirodalmi íróként értékelték, értékelik. Jelen előadás legfőbb célja az, hogy olyan szempontokra világítson rá, amelyek mindenekelőtt egy szépirodalmi, szövegcentrikus megközelítést tesznek lehetővé.

E premisszából kiindulva az előadás első része megpróbálja röviden áttekinteni a szerzőről írt szakirodalom lényegesebb megnyilvánulásait, mind a spanyol, mind a magyar kritikát szemlélve. Az előadás második része Unamuno prózájának szövegcentrikus megközelítésének fontosságát kívánja kiemelni a szerző két szépirodalmi művének összehasonlító elemzésén keresztül. Az *Y va de cuento* és a *Cómo se hace una novela* című művek értelmezése során mindenekelőtt olyan (meta)narratív aspektusokat igyekszem figyelembe venni, mint a szövegek szerkezete, az elbeszélés, az implicit szerző, az implicit olvasó, az autofikció, továbbá a „valóság és fikció” kapcsolata, többek között Inés Azar, Ángel R. Fernández, Boris Eichenbaum és Mihail Bahtyin megfigyeléseinek segítségével. A szövegek e szempontok szerinti vizsgálata során végül megállapítást nyer, hogy a formai megalkotottságra koncentrááló elemzés a két Unamuno-szöveg jellegéből adódóan helytálló, és képes tartalmi szinten is új megközelítéseket feltárni.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Utópián innen és túl.

Szathmári Sándor *Kazohinia* című regénye és a műfajiság

Maros Márk

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Szathmári Sándor *Kazohinia* című regénye a magyar irodalomtörténet egy kevésbé kutatott, de nem elfeledett szövege. Az első, 1941-es *Gulliver utazása Kazohiniába* című megjelenés óta számtalan újrakiadást megélt a szöveg, a címen túl a mű egyes szövegrészein is történtek kisebb változtatások. Előadásomban azonban nem kívánok részletesebben foglalkozni sem a regény kiadás- és recepciótörténetével, sem Szathmári Sándor szerzői intencióival és nyilatkozataival regényének saját értelmezéséről, amely némiképp félreértelmezése a mű belső struktúrájának és annak iróniarendszerének. Helyette azt a kérdéskört kísérel meg körüljárni, melynek okán egyfelől ez a félreértelmezés megvalósulhatott, másfelől a regény a maga műfaji hagyományát tekintve sajátos és összetett képet mutat. Ennek értelmében azt igyekszem megvizsgálni, hogy milyen tényezők kötik a művet az utópia, valamint a negatív utópia műfaji hagyományaihoz, és a szöveg mely tényezői távolítják el azoktól.

Ezt a vizsgálatot három módszerrel hajtom végre. Egyrészt irodalomelméleti írások segítségével kijelölök egy definitív műfaji kontextust, amelyen belül, és amelyen kívül egyaránt elemzem a művet annak egyes aspektusai alapján. Másrészt a *Kazohiniát* összevetem más, a negatív utópia műfajába illeszthető alpművekkel, mint Aldous Huxley *Szép új világa*, George Orwell 1984-e vagy Jevgenyij Zamjatin *Mi* című regénye. Harmadrészt pedig a regényben ábrázolt hatalom, társadalom és kultúra fogalmak sajátosságait emelem ki különböző teoretikus szövegek, főképp Michel Foucault írásai segítségével. Ez utóbbi akképpen kapcsolható a műfajiság kérdéséhez, hogy a *Kazohiniában* ábrázolt két eltérő, fikciós társadalmi modell bár ismerős mintázatok alapján van felépítve, azonban aprónak tűnő, mégis jelentős eltérések nevezhetők meg általuk egyes utópisztikus elképzelésekhez képest.

A műfajiság kérdésének vizsgálatával nem az a célom, hogy a kategorizáció egyfajta egyetemességének hitében egyetlen, konkrét műfajon belül elhelyezzem Szathmári Sándor regényét, hanem hogy megmutassam, milyen mértékű műfaji fluiditás jellemezhet egy olyan érdekes és sokszínű művet, mint a *Kazohinia*, amely se nem elszenvedője, se nem

hatalomgyakorlója a negatív utópia műfájának, hanem – miképpen a regényben Gulliver – számkivetettje mindkét végletnek, hogy lakosa lehessen önmagának.

**„Megpezsdiült az élet, nyálát freccsentette a hasnyálmirigy” –
Határ Győző emigrációt megelőző pályaszakasa és pozíciója
(1945–1956)**

Koós Krisztina

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Előadásomban bemutatott kutatásom fókuszja Határ Győző (1914–2006) emigrációt megelőző alkotói korszakára irányul és a szerző magyar irodalmi mezőben való pozicionálására tesz kísérletet a kijelölt periódusban – vagyis 1945 és 1956 között.

A szakirodalom alapján Határ Győzőre érvényes a megállapítás, hogy „*nem illeszkedett be semmiféle hatalmi struktúra keretei közé*” (G. Komoróczy 2003:9); ugyanakkor kétségbe vonható, hogy Határ „*nem is kereste soha az irodalmi kapcsolatokat, nem próbált beilleszkedni semmiféle csoportosulásba, viszolygott a kávéházi törzsasztaloktól, a »szesztestvérek« világától*” (G. Komoróczy 2003:18) – előadásomban a szakirodalom ezen feltételezéseinek és Határ-képének pontosítására, árnyalására teszek kísérletet. A kutatás tehát alapvetően Határ Győző magyar irodalmi mezőben elfoglalt pozícióját helyezi fókuszba, mely pozíciót elsősorban a szerző bizonyos csoporthoz (kulturális körök, kiadók) tartozása, kapcsolódási pontjai; egyes folyóiratokba publikálása alapján tervezem elemezni.

Mindez azt is jelenti, hogy az előadásban Határ Győző vonatkozásában bemutatásra kerül a második világháborút követő ún. „hároméves irodalomnak” nevezett időszak tendenciái, a fontosabb irodalmi-művészeti csoportosulások és orgánusok, valamint a periódust meghatározó hazai és nemzetközi kulturális kölcsönhatások, dinamikák. Vagyis az előadás célja az is, hogy rámutasson az 1945-től a kommunista hatalomátvételig tartó rövid időszak irodalomtörténeti súlyára.

Kutatásom Pierre Bourdieu mezőelméletét (Bourdieu, 2002; Bourdieu, 2013) használja fel elméleti kiindulópontként és keretként, szélesebb történeti, társadalmi kontextusba helyezve a kutatás tárgyát.

„olyan az arca, mintha [...] hínárból emelte volna föl.”

Mészöly Miklós *Balkon és jegenyék* című elbeszéléséről

ökokritikai megközelítésben

Szabadhegyi Anna

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

„A polgári életforma válsága és a háború közvetlen élménye motiválta a kiszolgáltatottság, a létbevetettség, a határhelyzet-szituáció, a szabadság lehetetlensége komor közérzetét és világmagyarázatát, a hideg »kollektív« magány létmítosszá szélesedését, melyet az egyedi tragédiák és banális események csak még jobban aláhúznak.” – írta Agárdi Péter a *Balkon és jegenyék* című elbeszéléséről. A korabeli kritikák és recenziók általában hasonlóképpen értekeznek a novelláról és az ezt magába foglaló kötet (*Jelentés öt egérről*) többi darabjáról. A *Balkon és jegenyék* fogadtatása többnyire kedvező volt, a recepció a parabola, az – akkori terminológiával élve – realista ábrázolási igény jelentőségét, valamint a kísérleti poétikáját emeli ki. Az értekezések egy része azonban elmarasztalja a többi művéhez képest a kevésbé sűrített, „meseszerű” beszédmódja miatt. Azonban egyik sem tárgyalja a novellát a hasonlóan jelentős – címben is expliciten jelölt – természeti motívumok mentén. Az utóbbi évtizedekben megnőtt az érdeklődés „Mészöly állatai” iránt. Több tanulmány és kötet szerzőjévé vált az állatokat középpontba állító művek poszthumán megközelítésű értelmezése. Azonban ezzel összefüggésben alig kerül említésre a természet, valamint a természeti környezet, ami hasonló jelentőséggel bír a szerző – főleg korai – prózájában.

A *Jelentés öt egérről* című kötetbe rendezett szövegek a korábbi kispróza alkotásokhoz képest az állatokat és a természetet nem egy emberi metafizikai félelem kivételéseként tematizálják. Az itt szereplő novellák a humán és non-humán entitások közötti létrendi egyenlőséget – és ennek problematizálását – állítják középpontba. Ez figyelhető meg – a sokat értelmezett *Magasiskola* és *Jelentés öt egérről* mellett – a *Balkon és jegenyék*ben is.

Az előadásomban arra teszek kísérletet, hogy a fentebb említett elbeszélést a természeti motívumok felől értelmezsem, előnyben részesítve az ökokritika és a biopoétika megközelítési módjait. Az elemzésem középpontjába elsősorban a szereplők természethez való viszonyulása kerül: hogyan gondolkodnak a nem-humán entitásokról az egyes emberi szereplők. Emellett választ keresek arra, hogy milyen funkciót töltenek be az elbeszélésben az állatok, illetve a

növények – a címben jelölt jegenye, – valamint hogy a természet efféle konceptualizálásának mi a tétje az elbeszélésre nézve.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

A transzcendencia megtalálása

Tandori Dezső *Töredék Hamletnek* című kötetében

Varga Borbála Kincső

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Tandori Dezső első, *Töredék Hamletnek* című kötete 1968-ban jelent meg, ezáltal pedig – hogy Fogarassy Miklós Tandori-kalauzát idézzük – „*költészettörténeti esemény történt*”, melyet Tarján Tamás is úgy emleget, mint a magyar líra újabb történetének egyik fordulópontját. Tandori első művével tudatos és radikális lépésekkel jelenik meg a magyar lírairodalom színpadán, megteremtve egy új poétikai szemlélet alapjait alig több mint félszáz töredékes, többségében pár soros, 1959 és 1968 között született költeményével.

Ezekben a versekben Tandori kérdéseket fogalmaz meg: az adott irodalomtörténeti pillanat költészeti válságának készítésére azt, hogy lehet-e még egyáltalán verset írni akkor, mikor úgy fest, már mindent megírtak; Wittgenstein nyelvfilozófiájának hatására a nyelv teljesítőképességére és lehetőségeire, a kortárs egzisztencialista szerzők nyomán pedig a létezésre kérdez rá. Tandori paradoxonokkal teletűzdelt, enigmatikus verseiben ott feszülnek a kimondhatatlan dolgok, az elhallgatások sejtetése, a befejezetlen versek bizonytalansága – egyszóval megannyi töredék. Felmerülhet a kérdés: elképzelhető-e vajon, hogy ezek a töredékek egy bizonyos Egész töredékei lennének?

Előadásomban a posztszekularizmus filozófiájának talaján állva Martin Buber *Én és Te*, valamint Emmanuel Lévinas *Teljesség és Végtelen* című könyvének, továbbá Ludwig Wittgenstein nyelvfilozófiájának segítségével igyekeztem megvizsgálni a *Töredék Hamletnek* verseit azt a kérdést boncolgatva, hogy milyen új olvasatok lehetőségeit nyitja meg a feltevés, ha a versekben felsejlő másik személyt egy transzcendens entitásként kezeljük. Felvetődik a kérdés: vajon miért jut el a szakirodalom olyan sokszor ahhoz, hogy ennek a másiknak a vizsgálata során kifejezze, az nem lehet egy Isten-alak, egy transzcendens létező? Mi gátolja a recepciót ilyen erőteljesen abban, hogy egy ilyen – bizonyos verseknél szinte már kézenfekvő – értelmezéshez nyúljon? Mi történik akkor, ha feloldjuk ezeket a gátakat? Hogyan engednek a versek egy ilyen olvasatnak, és mit árul el mindez az immanenciába burkolt életműről, az első kötetről, a magyar irodalomszemléletről vagy egyenesen magáról a költészetről?

A „hátranézés” bűvöletében – Adalékok a korai '60-as évek kritikátörténetéhez

Tarnai Csillag

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Ottlík Géza *Iskola a határon* (1959) című regényének kezdeti recepcióját alapjaiban határozta meg az ún. „hátranézés-vita”, ugyanakkor a nézeteltérés köré szerveződő szövegeket korábban még nem vizsgálták az ember- és neveléskép-koncepciói, ezek alakváltozásai felől. Előadásomban felvázolom az 1959-től 1961-ig a regényről írt kritikákban megjelenő ember- és neveléskép politikai és intézményi elköteleződéseit, majd bemutatom, hogy ezek az ideológiailag motivált nézőpontok milyen érvelési struktúrákkal illeszkednek vagy térnek el a feljelentő kritikaként (Herczog, 2022) meghatározható szövegtípus jellegzetes gyakorlataitól. A kritikák állásfoglalásainak a foucault-i kritikai diskurzuselemzés eszközeivel történő vizsgálata így egyrészt a regény „többszörös történeti kontextusát” (Sári B., 2006) figyelembe vevő beszédmódot kívánja elősegíteni, másrésztől új adalékokkal kíván szolgálni az államszocializmus irodalmi mezőjének a kritikátörténet vizsgálatán keresztül történő kutatásához.

Előadásomban a regény 1959-es megjelenését követő, „hátranézés-vitaként” ismert, kritikák és ideológiák között zajló nézetkülönbséget elemzem. Kéry László 1959-es kritikájában az Iskola a határonban megjelenő katonaiskolát az értelmetlenként jellemzett fasiszta rendszer másaként azonosítja, és így a regényt az antifasizmust önlegitimációs stratégiaként is használó államszocializmus szellemi fősodrába kapcsolódó szöveggént értelmezte. Ezzel szemben 1960-ban Hermann István a lukácsi egzisztencializmus-fogalom alapján utasítja el a regénybeli múltba visszatekintő Bébé hozzáállását, és a „polgári” kor iránti nosztalgiát véli felfedezni Ottlík szövegében, amelyet így a kor ideológiai rendszerét bíráló regényként olvasott. Köpeczi Béla visszatekintő-összegző olvasatában ezt követően a regényt individualista és egzisztencialista kódokkal dolgozó szövegnek írja le, amely kritizálható azért, mert nem viszonyul kellően elutasítóan a „polgári” kor világához. Az 1956-os események után 1963-ig tartó feszült időszakban Ottlík Géza regényének bírálataiban így olyan szövegszervező formulák is megjelentek, amelyek „ideológiai bűnelkövetésnek” is minősíthették a regényt. A kritikák szoros olvasásával és történeti-társadalmi kontextusukkal való összevetésével céloom a korai 1960-as évek kritikátörténetének *Iskola*-epizódjában vizsgálni az ember- és nevelésképpel

összefüggésben a feljelentő kritika megjelenésének lehetőségfeltételeit és a szövegek kölcsönhatását a kora Kádár-korszak politikai klímájával.

Fontosabb irodalom:

HERCZOG Noémi, KUSS! Feljelentő színikritika a Kádár-korban, Kronosz, Pécs, 2022.

SÁRI B. László, A hattyú és a görény. Kritikai vázlatok irodalomra és politikára, Kalligram, Pozsony, 2006.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Meddig ér a takaró?

Az önkormányzati jogalkotás és a helyi közügy határai

Kiss Dániel

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bibó István Szakkollégium

Az államon belüli helyi közösségek önkormányzáshoz való joga a kezdetektől azon az igényen alapult, hogy egy földrajzilag körülhatárolt területen élő emberi közösség maga intézhesse a helyi közügyeit. Ugyanakkor szintén jogos igény a mindenkori központi kormányzat oldaláról, hogy a társadalmi viszonyok irányításában elsőbbséget élvezzen és ezt országos szinten egységesen végezhesse el. A központi és a helyi jogalkotás, a többségi demokrácia és az autonóm közösségek jogalkotó hatásköre közötti egyensúlyt a jogrendszerünkben a „helyi közügyek” generálklauzulája hivatott kialakítani. A helyi önkormányzatok hatásköreiket, így a jogalkotást is a helyi közügyek keretei között gyakorolják. Egy homályos feladatmegosztási szabály eltérő értelmezése mentén kialakuló közjogi viták ronthatják a központi és a helyi közhatalmat gyakorló szervek hatékonyságát. Hogyan áll ilyen téren a hazai jogrendszerben alkalmazott generálklauzula? Az Alaptörvény nem határozza meg a helyi közügy fogalmát, míg az Mötv. 13. §-a egy igen részletes, ám csak exemplifikatív felsorolást tartalmaz a helyi közügyek körébe tartozó társadalmi viszonyokról, ugyanezen törvény 4. §-a szintén egy további értelmezésre szoruló meghatározást ad. A jogirodalom álláspontja szerint a helyi és országos közügyek között széles szürke zóna húzódik, s csak esetről esetre történő mérlegeléssel lehet eldönteni, hogy adott tárgykör helyi vagy országos közügy-e, vagyis a központi vagy a helyi jogalkotó térrénumába tartozik. Céлом, hogy elősegítsem a „rendteremtést” ebben a szürke zónában. A kutatás során megismert releváns szakirodalom meglehetősen lakonikus a témát illetően; megállapításai azzal foglalkozhatók össze, hogy a helyi közügy nem más, mint amit a törvényhozó a helyi közügyek közé sorol. Vajon elégséges ezt megállapítani? Ha igen, helyese ez a rendszer? Hogyan tud a generálklauzula generálklauzulaként működni és nem egy (negatív) enumeratív szabályozásnak teret adni? A kutatásom során elkülöníttem a helyi közügy fogalmának formális és materiális értelmezését. Vizsgálom a két értelmezés kapcsolatát, az önkormányzatok hatásköreire gyakorolt (lehetséges) hatását, az egyes értelmezések érvényesülését a joggyakorlatban, valamint az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján megkísérlem megalkotni a helyi közügy materiális definícióját, *de lege ferenda* pedig egy lehetséges utat felvázolni a helyi közügyek materiális értelmezésének felhasználásával az önkormányzatok (relatív) autonómiájának hatékonyabb védelmére.

Az alkotmányjogi panasz eljárás szűrési mechanizmusának egyes anomáliái

Frisch Bence

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Mathias Corvinus Collegium

Kutatásom az alkotmányjogi panasz eljárás szűrési mechanizmusának egyes anomáliáinak elemzésére irányult, amik megszüntetésével átláthatóbbá lehetne tenni anélkül, hogy annak lényege megváltozna. Így Alkotmánybíróság főtitkári előkészítő és befogadási eljárást vettem alapul. Az Alkotmánybíróság Ügyrendjének vizsgálata során megállapítottam, hogy mind a régi, mind a jelenlegi gyakorlat nem megfelelően utasítja vissza az indítványokat, ami abból fakad, hogy vagy nem megfelelő törvényi hivatkozással, vagy Ügyrend alapján történik a visszautasítás a végzésekben.

Továbbá jogalkotói mulasztás eredménye, hogy törvényi szinten nem rendezett az alkotmányjogi panasz és a felülvizsgálati eljárás, a jogegységi panasz, illetve a perújítás közötti viszony.

Ezt követően az Alaptörvényben biztosított jogokat elemeztem, ahol megállapítottam, hogy a szabályozás és pontos megjelölés hiánya jogbizonytalanságot okoz az eljárás során. A szabályozás hiányában az alkotmánybíróági gyakorlat határozza meg az Alaptörvényben biztosított jogok körét. Ezért az Abtv. 29. § pontos meghatározása sem lehetséges, hiszen alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés és bírói döntést érdemben befolyásoló alkotmányellenességet csak ügyenként lehet meghatározni.

Végül a kötelező jogi képviselő hiányát vizsgáltam, ami hozzásegítené az indítványozókat a panasz megírásához. Arra a megállapításra jutottam, hogy önmagában nem a kötelező jogi képviselő az, ami a problémát okozza, hanem ha a kötelező jogi képviselő nincsen megfelelően szabályozva és a fenti követelmények nincsenek biztosítva. Mindezek nélkül ellehetetlenítene egy szociálisan hátrányban lévő, kiszolgáltatott társadalmi réteget és megnehezítené a jogérvényesítést. A statisztikák alapján – amiket magam készítettem – arra lehet következtetni, hogy a jogi képvisellel ellátott indítványok iránti igény jelentősen megnőtt, de hasonló eséllyel indulnak, mint azok, akik személyesen adják be az alkotmányjogi panaszt. Hiszen a főtitkári előkészítő eljárás nem nyilvános, így a statisztika egyszerre lehet megtévesztő és tanulságos. Tanulságos abból a szempontból, hogy önmagában a jogi végzettség nem elegendő ahhoz, hogy valaki megírjon egy eredményes indítványt, másrésztől megtévesztő, mert azt a hamis látszatot kelti, hogy a laikus személyek hasonló eséllyel írnak meg egy indítványt. A főtitkári előkészítő eljárás ugyanis nem nyilvános, pedig több mint 1,5-szörösét teszi ki a befogadási szűrőn átjutott indítványoknak az alapul vett évekre vonatkozóan.

Gyűlöletbeszéd a közösségi médiában

Kenéz Kende

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bibó István Szakkollégium

Az internet, majd a közösségi médiaplatformok megjelenése és elterjedése a nemzeti, illetve a regionális jogalkotókat addig páratlan kihívások elé állította. Amellett, hogy a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jog gyakorlása az új platformoknak köszönhetően egyszerűbbé vált, mint valaha, az éremnek – mint a legtöbb innovatív megoldás esetén – itt is két oldala van. Az információáramlás soha nem látott mértékű gyorsulása egyben azt is eredményezte, hogy egyes káros magatartási formák az online térben is megjelentek. E jelenség egyik legfontosabb manifesztációja az internetes gyűlöletbeszéd, amelynek offline változata is számtalan jogalkalmazási kérdést vet fel, a közösségi média jellegéből adódó sajátosságok azonban ennél is kérdésesebbé teszik a helyes normatív megközelítés kidolgozásának mikéntjét. Ugyan elmondható, hogy a kezdeti, libertárius megközelítéshez képest a jelenlegi szabályozás jelentős eredményeket ért el az online gyűlöletbeszéd visszaszorításával kapcsolatban, alkalmazhatóságát tekintve mégis újabb és újabb hiányosságok merülnek fel, és a közösségi médiaszolgáltatóknak tulajdonított felelősség is egyre inkább növekszik; napjaink fontos geopolitikai eseményei egyértelművé teszik, hogy egy elhibázott normarendszer bizonyos körülmények között egész közösségek életét fenyegetheti. Kutatásom során ennek megfelelően arra kerestem a választ, hogy milyen megoldásokkal található meg az alapvető, információáramlással kapcsolatos jogok gyakorlása, illetve az egyre radikalizálódó megnyilvánulások elleni védelem az online tér kontextusában.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

A trónfosztott király – IV. Károly

Tóth Noémi Nóra

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Kutatásommal szeretnék rávilágítani a XX. század eleji magyar történelem egyik legvitatottabb kérdésére, a IV. Károly által 1918. november 13-án kiadott eckartsau nyilatkozat, illetve az 1921. évi XLVII. törvénycikk (*IV. Károly Ő Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszüntetéséről*) rendelkezéseinek értelmezése. A korszak jogtudósai között kialakuló szimpózium az 1723. évi I. és II. törvénycikk, tehát a Pragmatica Sanctio hatályban maradásának kérdését tárgyalta, mely vitában a legjelentősebb két nagy csoport a nemzeti jog legitimistái, illetve a császári/királyi legitimisták álltak egymással szemben.

Az előadás célja az, hogy áttekintse IV. Károly trónra lépésének előzményeit, körülményeit és béketörekvéseit, ideértve az I. világháborúból való kiugrási terveit. Górcső alá veszem rövid uralkodásának legfőbb kihívásait, továbbá elemzésre kerül az eckartsau nyilatkozat és annak körülményei, valamint az azzal történő „lemondásának” okai, tartalmi, formai hibái, egészen az 1921. évi XLVII. törvénycikkig, amikor hivatalosan is trónfosztottá vált a Habsburg-dinasztia Magyarországon. Emellett szándékomban áll bemutatni a nyilatkozatot követő politikailag válságos időszakot. Emellett részletezni szeretném az államfői jogköröket, amelyek a királyt illették, majd az 1920. évi I. törvénycikk értelmében helyébe lépő kormányzói hatásköröket, azok későbbi kibővítését, valamint Horthy Miklós uralkodóval szemben tanúsított magatartását.

Ezen kérdéseken felül szeretném röviden ismertetni IV. Károly és támogatói motivációit és érveit továbbá a velük szemben állók álláspontját arról, hogy a Pragmatica Sanctio egyes értelmezései milyen lehetőségeket jelentettek vagy jelenthettek volna az uralkodó számára. Ehhez segítségül hívom a korabeli sajtótermékeket, melynek elemzésével átfogóbb képet szeretnék alkotni a korszakban uralkodó társadalmi csoportok különböző nézeteiről.

Célom, hogy egy átfogó és tudományos összefoglalót adjak Magyarország utolsó királyának, IV. Károly trónfosztásának előzményeiről és utóéletéről, mely a király nélküli királyság intézményéhez és a magyar történelem utolsó kormányzóságához vezetett, valamint feltárjam azokat a későbbi próbálkozásokat, amelyek a királyi szék újbóli betöltését célozták.

Aromás és heteroaromás trifluorpropinil-származékok palládiumkatalizált szintézise

Bodnár Emma

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Fluortartalmú szerves vegyületeket a gyógyszerkémia, az agrokémia, a hűtéstechika, az üzemanyagipar és a műanyagipar is egyre nagyobb mértékben használ kedvező tulajdonságainak köszönhetően. Speciális fluortartalmú reagensek előállítása azonban sokszor többlépéses szintézisekkel, energia- és időigényes folyamatokban valósul meg. A fluoros vegyületek iránt megnövekedett igény következtében, illetve az előállításukhoz vezető gyakran komplikált és körülményes szintetikus útvonalak miatt a különböző fluorozó-, illetve fluoralkilezőszerek fejlesztése egyre intenzívebben kutatott területté vált.

Fenntarthatósági szempontokat is figyelembe véve érdemes a fluortartalmú reagensek előállításához megfelelő kiindulási anyagot alkalmazni. Ilyen fluoros építőelemek lehetnek a legmodernebb, hűtőközegként használt hidrofluorolefin gázok (HFO), melyekből trifluorpropinil-csoportot tartalmazó reagenseket hozhatunk létre. A trifluorpropinil-csoport alkalmas lehet linkerként felhasználva a trifluormetil-csoport távolságának finomhangolására.

Tudományos diákköri munkám során stabil, védett acetilénszármazékok előállítását valósítottam meg HFO gázból kiindulva, és ezeknek a felhasználhatóságára dolgoztam ki eljárást, melynek segítségével palládiumkatalizált Sonogashira kapcsolási reakcióban építettem be trifluorpropinil-csoportot változatos szerkezettel rendelkező aromás és heteroaromás vegyületekbe.

A megfelelő katalizátorrendszer kidolgozása mellett vizsgáltam a reakciókörülmények hatását a keresztkapcsolási reakcióra, melynek eredményeként megállapítottam, hogy a reaktánsok összemérésének módja, különös tekintettel a beadagolás sebességére jelentős mértékben meghatározza a reakció hatékonyságát. Ennek eredményeként olyan eljárást dolgoztam ki, melynek segítségével 23 különböző trifluorpropinil-származékot állítottam elő 35-94%-os termeléssel. A reakciót in situ IR és NMR spektroszkópiás mérésekkel vizsgáltam, és javaslatot tettem a katalitikus reakció mechanizmusára.

Fotoaktív farmakofór vegyületek előállítása és vizsgálata

Fajka Lilla

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A fragmens alapú gyógyszertervezés előnye, hogy viszonylag kis számú molekula segítségével a kémiai teret jobban le lehet fedni, valamint nagyobb a hatékonysága a korai felfedező fázisban a nagy áteresztőképességű szűrésekhez képest. Ennek a módszernek a hatékonysága tovább növelhető, ha validált fragmens farmakofór megközelítéssel is kiegészítjük.

Ha a fragmens méretű kis molekulákra olyan egységet rögzítünk, amely fény besugárzás hatására aktiválódik és kovalens kötést létesít a vizsgált fehérjecélponttal, akkor olyan fragmensméretű vegyületeket kaphatunk, amelyek másodrendű kölcsönhatások segítségével képesek azonosítani a kötőhelyet, majd ezt követően fény besugárzás hatására kovalens módon rögzülnek.

Ezzel a módszerrel nem csak új fragmens méretű kiindulópontokat nyerhetünk, de új eddig még fel nem fedezett kötőhelyek azonosítására is lehetőség nyílik akár olyan nehéz fehérjecélpontok esetében is, amelyeknek nincs ismert célozható kötőhelye. A kutatócsoportunkban megalkottak ezen megközelítés segítségével egy 100 tagú vegyülettárat, amelyet egy onkológiai célponton, a KRAS-on sikeresen teszteltek.

Kutatásom célja a fenti vegyülettár ismételt előállítása, ha szükséges a szintézis optimalása, valamint a vegyülettár tesztelése STAT5B (Signal transducer and activator of transcription 5B) fehérjén. Ez a fehérje a JAK-STAT útvonalon található, dimerizáció hatására aktiválódik, amely befolyásolja a proliferációt, apoptózist és differenciálódást, ezáltal olyan betegségek kialakulásához vezet, mint a leukémia, illetve különböző autoimmun megbetegedések. A STAT fehérje működésének befolyásolására jelenleg nincs szabadalmaztatott gyógyszer, valamint kovalens gátlása is kihívásnak bizonyult, mivel nincs támadható cisztein a dimerizációban szerepet játszó SH2 doménen.

Ditienil-arén fotokapcsolók virtuális szűrése, szintézise és beépítése fémorganikus térhálóba

Németh Dávid Dorián

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Kutatómunkám során piridin linkert tartalmazó ditienil-arén típusú fotokapcsolókat állítottam elő. Ezen fotokapcsolók UV besugárzás hatására elektrociklizációs reakción keresztül gyűrűt zárnak, amely az elektronszerkezetük megváltozását okozza. Oldatfázisban azonban a ditienil-arének fotokapcsolása igen gyors, a nyílt formává gyakorlatilag azonnal visszaalakulnak, amint a gerjesztő fényforrást eltávolítjuk, így a fotokapcsolási tulajdonságot nehéz könnyen elvégezhető mérésekkel alátámasztani. Az általam szintetizált molekulákban a tiofén gyűrűket piridin heterociklusokkal módosítottam, amelyek révén a kapcsolók képesek fémekhez koordinálódni, ezáltal beépíthetjük őket fémorganikus térhálókba is. Ennek hatására azt várjuk, hogy ebben a kiterjedt, viszonylag merev rendszerben valamilyen tulajdonság (elektronikai/optikai) átlagos változását tudjuk majd mérni a molekulák fotokémiai átalakulásának megfelelően.

A tiofén gyűrűk megfelelő szénatomján lévő szubsztituensek függvényében a kapcsolás lehet reverzibilis vagy irreverzibilis. A metilcsoportok jelenléte a reverzibilis kapcsolásnak kedvez, viszont ha a megfelelő pozícióban csak hidrogén atomok találhatók, a gyűrűzárt forma oxidálódik. Ekkor egy rendkívül stabil aromás rendszer jön létre, ami gyűrűnyitásra már nem bírható. A labormunka során mindkettő típust szintetizáltam, vizsgáltam oldatfázisban, illetve a reverzibilis kapcsolót fémorganikus térhálóba is beintegráltam.

A kísérletek során kiderült, hogy az előállított kapcsoló a fotokémiai átalakulásnak nem kedvező konformációban épül be a térhálóba. Ezért olyan alternatív ditienil-arén fotokapcsolókat kerestem elméleti számítások segítségével, ahol a molekulák legalacsonyabb energiájú konformere a fotokapcsolásnak kedvező antiparallel térállásban található, vagy az energiakülönbség a legalacsonyabb energiájú, és a megfelelő térállású molekula közt nem túl nagy. Utóbbinál egy, a közelmúltban a csoportban kifejlesztett közelítő eljárást használtunk a szabadentalpiakülönbségek meghatározására. Ezen új, praktikus módszer segítségével a virtuális szűrés jóval kevesebb időt vesz igénybe, így költséghatékonyabbá válhat. Előadásom során ezen eredményeket is bemutatom.

A szerves kémia titkos szeglete: a kénorganikus reagensek

Babcsányi István

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A szerves kémiát ugyan a szénvegyületek tudományaként ismerjük, de éppen számos egyéb elem megjelenése teszi igazán változatossá mind a természetes, mind a szintetikus vegyületek világát. Az élő szervezetek kéntartalmú fehérjéi és más biomolekulái elengedhetetlenek alapvető biokémiai folyamatokban, és megismerésükkel lehetővé válik bioinspirált átalakítások tervezése. A kén a modern szerves kémiában fontos szerepet játszik többek között a széles funkciócsoport-toleranciát mutató új szén-szén kötést létrehozó reagensek terén, illetve háromtagú gyűrűs szerkezetek előállításában. A különféle alkil- és aril-szulfóniumsók e célú felhasználása már széles szakirodalommal rendelkezik, azonban folyamatos a terület bővülése új módszerekkel és kénvegyületekkel. Ilyen kéntartalmú anyag a tiantrén is, amelynek származékai néhány éve kutatások tárgyai, ugyanis az alkil-tiantréniumsók igen sokféle módon alkalmazhatóak alkilcsoport bevitelére. Szintén figyelemre méltóak az alkil- és aril-dibenzotioféniumsók is, amelyeket lehetséges keresztkapcsolási reakcióra alkalmassá alakítani. Kutatásunk során már korábban ismert, illetve a csoportunkban újonnan leírt alkenil-tiantréniumsókból állítottunk elő - eddig nem alkalmazott módszerrel - nehezen hozzáférhető és igen reaktív alkil-tiantrénium-tetrafluoroborátokat. Ez utóbbi vegyületek szintetikus jelentősége az alkéneken elért kiváló regioszelektivitásban, továbbá az így beépíthető szén-nukleofil és heteroatom-tartalmú ligandumok kínáló széles választékában rejlik.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-6 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Tömegspektrometria alapú fehérjeazonosítás újszerű emésztőenzimmel történő továbbfejlesztése

Lemle Ákos

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A tömegspektrometria-alapú fehérjeazonosítás során a fehérjéken enzimatis emésztést hajtanak végre, és az így keletkező peptideket fragmentációnak (MS/MS) vetik alá. Az MS/MS alapján nyerhető szekvencia adatok alapján adatbázisok segítségével azonosítják a fehérjéket. A leggyakrabban alkalmazott emésztőenzim a tripszin, mely a lizin és az arginin C-terminálisánál hidrolizálja el az amidkötést. Ez abban az esetben hatékony, ha a vizsgált fehérjékben optimális mennyiségben és pozíciókban fordul elő ez a két aminosav. Ellenkező esetben a keletkező peptidek vagy túl rövidek, és kromatográfiásan nehezen elválaszthatók vagy túl hosszúak, ezáltal nehezen fragmentálhatók lesznek. Ilyenkor alternatív emésztőenzim használata javasolt, mely más aminosavak közelében hasítja el az amidkötéseket.

Kutatómunkánk során egy újszerű emésztőenzim, a ProAlanázt alkalmazási lehetőségeit vizsgáljuk. A ProAlanáz enzim 2020 óta kapható kereskedelmi forgalomban, és kiváló alternatívája lehet a tripszinnek. Használata során a legtöbb esetben prolin és alanin végű peptidek keletkeznek, amelyek fragmentációs tulajdonságai azonban eltérhetnek a bázikus aminosavakat tartalmazó peptidektől. Munkánk során a ProAlanázzal keletkező peptidek fragmentációs tulajdonságait vizsgáltuk. A kutatás fő célkitűzése volt annak részletes elemzése, hogy mely aminosavak közelében kedvezményezett vagy gátolt a kötéshasadás. Emellett célul tűztük a fragmentáció szempontjából optimális ütközési energia meghatározását. Négy fehérje felhasználásával 46 peptidet állítottunk elő és vizsgáltunk HPLC-MS/MS segítségével azonosítani. A peptideket különböző ütközési energia értékeken fragmentáltuk egy nagy felbontású és nagy tömegpontosságú kvadrupol-repülési idő tömegspektrométerrel.

A mérések alapján megállapítottuk, hogy a peptidekből 15-45 V közötti ütközési energiatartományban keletkezett a legtöbb fragmens. A peptidek 54%-a tartalmazott legalább egy olyan amidkötést, mely az optimális ütközési energián sem hasadt el. A legtöbb aminosav N- és C-terminálisánál a kötéshasadás az átlagosnál kevésbé volt kedvezményezett, az arginin N- és C-terminálisán különösen gátoltnak mutatkozott, mely egyenetlen fragmenseloszlást eredményezett. Ez a jelenség megnehezíti az adatbázisokban nem szereplő peptidek azonosítását, viszont egyéb esetekben ProAlanáz kiváló alternatívája lehet a tripszinnek, különösen, ha az arginin bázicitását valamilyen poszttranszlációs módosítás csökkenti.

Egy elfeledett Hunyadi-eposz a XVI. századból

Szász Keve

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Az előadás tárgya egy feledésbe merült neolatin panegyricus: Elias Corvinus *Ioannis Hunniadae res bellicae contra Turcas* című panegyricus eposza. A művel egészen eddig gyakorlatilag nem foglalkozott a tudományos kutatás: egyetlen rövid összehasonlító elemzés jelent meg vele kapcsolatban Galántai Erzsébet tollából. A művet már hosszabb ideje több szempont mentén kutatom, jelen előadásomban két kérdéskörre szorítok. Az első téma a műben megjelenő propaganda, a második a mű helye a neolatin (turcica-)irodalomban. Az első témához kapcsolódóan megvizsgálom, hogyan viszonyul az eposz egyfelől a korabeli a habsburg propagandához, másfelől felhasznál-e elemeket a Hunyadiak propagandatevékenységének örökségéből. Elemzem, hogyan viszonyul egymáshoz e két narratíva: érezhető-e disszonancia, egymásnak feszülés, vagy sikerül a szerzőnek egybefűteni őket. Egyáltalán szükséges-e az egybefűzésük? Ezt követően próbálom meg elhelyezni a művet a neolatin turcicairodalmon belül. Először rámutatok a panegyricus kapcsolataira Alexander Cortesius *De laudibus bellicis Matthiae Corvini Hungariae regis* című művével, ezzel a valamivel korábbi, szintén a panegyricus műfajába tartozó költeménnyel, amely témájában is közel áll a vizsgált műhöz, hiszen Hunyadi János fiának, Mátyásnak török elleni tetteiről íródott. Végül (többek között Cortesius imént említett eposzához hasonlítva) megvizsgálom a *Res bellicae* krisztianizációhoz és a teológiai korrektség kérdéséhez való viszonyát: a korabeli hasonló művekhez és tendenciákhoz képest mennyire tartott igényt a szerző, hogy az antik epikus nyelvezetet átformálva, elhagyva, vagy egyéb módon a keresztény teológia, dogmatika szempontjainak megfelelő eposzt alkosson.

Ófrancia és bizánci görög vitézi énekek

Török Ábel

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Az előadás a peloponnésosi keresztes frankok történetét megörökítő bizánci görög verses mű, a XIV. század első felében íródott *Moreai Krónika* (Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως) keletkezését, az írói szándékokat és a mű szerkezetét tárgyalja. A *Krónika* két legkorábbi görög kéziratának befejezése eltér egymástól: az egyik időrendi sorrendben folytatja a peloponnésosi frank állam, az Achaia Fejedelemség történetét, a másik egy jelentősen korábbi (?), oda nem illő, csaknem négyszáz soros legendával végződik a népszerű Sir Geoffroy de Bruyères lovagról – ezt az epizódot a másik kézirat több ezer sorral előbb közli. A verses mű átfogó elemzése, illetve e részlet jelentősége és helye alapján feltételezhető, hogy a *Krónika* – az ókori eposzokhoz hasonlóan – „énekekből” állhatott, azaz olyan kisebb egységekből szerkesztették össze, amelyeket önállóan adtak elő. Az előadás első felében részletesen bemutatom a *Krónika* felépítését, és feltárom, mi tartja össze az egyes énekeket, és milyen célból szerkesztették őket össze szerves egésszé. Ezután a szerkezethez nem illeszkedő, fent említett egység kérdéseit elemzem: a részlet ugyanis több népmesei motívumot is tartalmaz, mindemellett pedig párhuzamokat mutat a keresztes témájú, francia nyelvű *chanson de geste*-ek (vitézi énekek) antihőseinek történeteivel, különös tekintettel a *Keresztes-ciklus*ra. Bemutatom, milyen kapcsolat állhat fenn a *Krónika* és az ófrancia hősköltemények között, illetve hogyan hatott a frank irodalmi és kulturális hagyomány a műre.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Cibariam dat – cibaria mandat:
A *Tituli ex corpore Ulpiani* szöveghagyománya
a római jog rendszerében

Karácsony Dávid

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Előadásomban a hagyomány által – tévesen – Ulpianusnak tulajdonított *Tituli ex corpore Ulpiani* című könyvnek az eredettörténetével és szövegváltozataival foglalkozom. E római jogi tankönyv vegyesen tartalmaz joganyagot a személyi, családi, dologi és öröklési jog területéről, ezzel jelentősen gazdagítva az ókori források körét, tankönyvszerű felépítése Gaiust idézi, az ókorban pedig igen nagy szerepe volt az oktatásban is.

A Vatikáni Apostoli Könyvtár őrzi azt a kilencedik század második felében, valószínűleg a saint-galleni scriptoriumban készült kódexet, amely tartalmazza az Ulpianusnak tulajdonított *Tituli ex corpore Ulpiani* című munkát. Az editio princeps Jean Du Tillet nevéhez köthető, emellett számos kritikai kiadása és szövegváltozata maradt fenn a 16. századtól napjainkig, Huschke, Krüger, Scott és Martin Avenarius is gondozta a szöveget az évszázadok során.

Jelen műben több fragmentum is jól illusztrálja az eltérő szövegváltozatok sokszínűségének következményeit. A félreolvasások, rossz értelmezések egymásra halmozódása sokszorosan rontották a szöveget, néha évszázadokba telt, amíg egy-egy korai kiadás rossz interpretációjától sikerült elrugaszkodni, sőt, a szövegromlás néha egészen más jelentéssel ruházta fel az adott szövegrészletet. Előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy az alternatív szövegváltozatok miként befolyásolják a jogi tartalmat, illetve mely változatok tűnnek a római joggal összeegyeztethetőnek, legyen szó akár törvényekre való hivatkozásról, akár a rabszolgák élelmezéséről.

Kooperatív barkochba

Nagy Kartal Dávid

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A barkochba egy ismert játék, amiben olyan kérdéseket lehet feltenni, amire a válasz vagy igen vagy nem. Egy ismert matematikai feladat az, hogy n szám esetén hány barkochba kérdésre van szükség ahhoz, hogy kitaláljuk mi volt a gondolt a szám.

A kooperatív barkochbában két játékos (A és B) próbálja kitalálni, hogy mi volt a gondolt szám. A kérdésfelvetéseink kiindulási alapja az alábbi kérdés volt: Valaki gondolt egy számra 1 és n közt. Az A játékos kérdezhet kérdéseket. Ha egy kérdésre igen a válasz, akkor azt a kérdést (a válasszal együtt) a B játékos megkapja, míg a nem válasz esetén nem kap semmi információt. Legkevesebb hány kérdésre van szükség ahhoz, hogy B biztosan ki tudja találni a gondolt számot? (Az A játékos nem kap semmilyen visszajelzést, és a két játékos nem beszélhet össze előre.)

Ebből a kérdésből kiindulva vetettünk fel újabb kérdéseket megtartva azt, hogy a másik játékos csak az igen válasz esetén tudja meg, hogy mit kérdezett a másik. Megvizsgáltuk azt az esetet, amikor a két játékos felváltva kérdez, és azt is, amikor a gondoló dönti el, hogy ki tegye fel a következő kérdést. Ez utóbbi esetben a két játékos nem tudja, hogy a két kérdése közt a másik játékos hányszor kérdezett. Ezenkívül újabb kérdések vetettünk fel azzal, hogy a kérdező játékos megkapja-e a saját kérdésére a választ, illetve hogy mindkét játékosnak tudnia kell a gondolt számot, vagy elég ha csak az egyik játékos találja ki.

A kérdéseket a Keresés és kommunikációs komplexitás szeminárium keretében vettük fel és válaszoltuk meg.

Nemlineáris leképezések diagramjainak kiegészítése és alkalmazása

Mészáros Botond

*Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium, Márton Áron
Szakkollégium*

Az elmúlt 4 évben azon dolgoztam, hogy megértssem, milyen feltételek mellett és miként lehet adott, magas dimenziós modelleket kisebb dimenziós paraméterterben egzaktul reprezentálni. A kérdés fontosságát alátámasztja, hogy napjaink modellezési feladatainak egyik fő kihívása megtalálni az egyensúlyt a kifinomult, rendkívüli általánosítási képességekkel rendelkező nemlineáris módszerek és a rendelkezésre álló korlátos számítási idő és kapacitás között.

Pontosabban, adott terek közötti, nemlineáris leképezések gráfjainak kommutatív diagrammá való kiegészítését vizsgáltam analitikusan, megoldást adva, ha a kérdéses terek (szemi-)Riemann-sokaságok. A megoldást (szemi-)Riemann-sokaságok Euklideszi terekbe való izometrikus beágyazásával, a leképezési diagramok kommutativitását a megfelelő leképezések legmagasabb rendű Jet-jeinek ekvivalenciájával értem el.

Speciálisan, a vizsgált feladat ekvivalens magas dimenziós időfejlődő rendszerek dimenzióredukált vizsgálatának kérdésével, így a dolgozatban ezt a problémafelvetést követtem, segítve a használt fogalmak bevezetését és indokolva az ezekre vonatkozó különböző tulajdonságok feltételezését. Azonban, a megoldásnak komplex rendszerek dimenzióredukált modellezésén túl alkalmazásai lehetnek a matematika, modellezés és elméleti számítástudomány minden olyan területén, ahol nagy jelentőségűek a kommutatív diagramok, vagy ahol már működő modelleket szeretnénk más struktúrájú modellekké átfogalmazni.

Az elért eredmények újszerűek, a problémát a szakirodalomban csak részlegesen érintették eddig, ugyanis nemlineáris leképezés pszeudoinvertálására nem létezett eljárás, így a lehetséges felhasználások tanulmányozása új eszközöket jelenthet olyan összetett modellek mélyebb megértésében, melyek nemlinearitásukból kifolyólag analitikusan csak nehezen vizsgálhatóak, kezelhetőek.

Reményeim szerint a keretrendszer a jövőben alkalmazást nyerhet összetett modellek analitikus és numerikus tanulmányozásában, AI modellek redukálásában, különböző ilyen modellek más típusú modellekké való transzformálásában, ha csak az egyik típusú train-eléséhez van adatunk.

Munkámat az Új Nemzeti Kiválóság Program keretében végeztem, az ELTE IK kari TDK-ján, Informatikatudományi Szekcióban 1. díjat szereztem és a 2022-es Stockholm International Youth Science Seminar rendezvényen, a Nobel-héten tarthattam róla előadást.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Reaktortartályok anyagszerkezeti problémáinak áttekintése

Glick Cirel

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Munkám központi témája a reaktortartályok anyagszerkezeti problémáinak áttekintése.

A reaktortartály két részből álló hengeres, elliptikus vagy félgömb alakú fenékkal és fedéllel ellátott nyomástartó edény, melynek anyaga 15–25 cm vastag perlites acél (jellemzően Ni, Mo, Cr, Mn ötvözőanyagokkal) 3–10 mm ausztenites acél plattírozással a korrózió csökkentése érdekében. A reaktortartálynak az aktív zónát kell megvédenie, biztosítania kell, hogy az üzemanyag kazetták a helyükön maradjanak, és megfelelő hűtést kapjanak. A reaktortartály biztonsági szempontból kitüntetett szereppel bír, sérülését új atomerőművek esetén gyakorlatilag ki kell zárni.

Célom egyrészt a reaktortartály anyagában zajló degradációs folyamatok bemutatása, mert ezek erősen befolyásolják mind annak élettartamát, mind a működés biztonságát. Ezek a következők:

- Sugárzás okozta ridegedés,
- A hő hatására bekövetkező öregedés,
- Temperálási ridegedés,
- Az anyag kifáradása,
- Korrózió,
- Kopás.

A reaktortartály a legkritikusabb elem az atomreaktorban, mert bizonyos sérüléseit lehetetlen kikompenzálni. Különleges berendezés, méretét, anyagát, és szerepét tekintve is. Ennek megfelelően kevés ország tud reaktortartályt gyártani.

A reaktortartályok gyártása rendkívül összetett folyamat, és ahogyan az anyagvizsgálati módszerek fejlődnek, gyártástechnológiai hibákra derül fény mind a régi, mind az új reaktortartályok esetében.

A korrózióval kapcsolatos atomerőművi tapasztalatokat esettanulmányokon fogom bemutatni, ezek a hidrogén pelyhesedés jelensége Belgiumban, (Doel-3 Tihange-2), az alumínium-oxid zárványok jelensége Svájcban, Beznauban, valamint a szén dúsulás Franciaország, Flamanville - 3 EPR reaktorában.

Mivel a reaktortartályok nem cserélhetők, az atomerőművek öregedésével a tartályok felügyeleti programjai és roncsolásmentes anyagvizsgálati módszerei egyre inkább előtérbe kerülnek.

A roncsolásmentes vizsgálat (non destructive testing, NDT) képes a hibák felismerésére anélkül, hogy az eredeti anyag vagy szerkezet károsodását okozná. Az NDE (non destructive evaluation) magában foglalja mind a vizsgálatot, mind az eredmények értékelését, a hibák felkutatására, valamint a hiba méretének, alakjának, irányának és egyéb fizikai jellemzőinek mérésére nézve. Az NDE (non destructive evaluation) magában foglalja mind a vizsgálatot, mind az eredmények értékelését a hibák felkutatására, valamint a hiba méretének, alakjának, irányának és egyéb fizikai jellemzőinek mérésére nézve. Ezek közül a roncsolásmentes anyagvizsgálati módszerek közül számosat be fogok mutatni.

Felmerült bennem a hideg permetezés (cold spray) technikájának lehetséges alkalmazása reaktortartályok felületi sérüléseinek javítására illetve megelőzésére.

Pontosabb RR Lyrae fotometriai fémességek nyomában a Gaia űrtávcsővel

Varga Vázsony

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bolyai Kollégium

A galaktikus kémiai fejlődés nyomon követéséhez és modellezéséhez elengedhetetlen különböző korú csillagpopulációk kémiai összetételének ismerete. Ennek fontos paramétere a fémesség, ami azt írja le, hogy a csillagokban a hidrogén és a hélium mellett mennyi azoknál nehezebb kémiai elem található meg. A kémiai összetételt azonban általában csak színképek felvételével és annak részletes elemzésével lehet megállapítani, ami nagyon idő- és erőforrás-igényes munka lehet, ha nagyszámú csillagra szeretnénk elvégezni.

Az RR Lyrae típusú pulzáló változócsillagok a Lokális Csoport fémességeloszlásának indikátorai: fénygörbéjük periódusa és alakja alapján becslést adhatunk a fémtartalmukra. Ezt egy empirikus összefüggéssel tehetjük meg, ami azok altípusaira, az RRab és az RRC csillagokra külön-külön érvényes. Az igazán statisztikus csillagsokaságok esetén hasznos reláció azonban nem alkalmazható általánosan, bármely műszer által felvett RR Lyrae fotometriai adatsorra: a fénygörbék alakja függ a berendezés áteresztési függvényétől, így a használt empirikus reláció színsávonként újraillesztendő.

A Gaia űrtávcső több százezer RR Lyrae csillag fotometriai adatait biztosítja, így a galaxisunk környéke fémességeloszlási trendjeinek felmérésére igen hatékonyan alkalmazható. Ennek legszélesebb és legáltalánosabban használt, G színsávjára jelenleg a szűrők különbözőségének ellenére egy, a Kepler űrtávcső Kp sávjára illesztett összefüggés használt a nemzetközi szakirodalomban, köztük magában a Gaia űrtávcső katalógusában is.

Kutatásomban négy nagyfelbontású spektroszkópiai adatsor segítségével elsőként illesztettem az összefüggést közvetlenül Gaia fotometriai adatokra, Monte Carlo-szimulációkkal az eddig használt módszereknél pontosabb hibabecslést végezve, és szem előtt tartva az összefüggés minél szélesebb paraméterterre való helyes illeszkedésének igényét. Az eredmények, különösen az RRab csillagok esetén, hatalmas javulást mutatnak az eddig kapottakhoz képest.

Azz illesztett összefüggés segítségével korrigálom a Gaia misszió Bailey-diagramja RRab fémességeloszlásának azon hibás, az észleléseknek teljesen ellentmondó trendjeit, amiket a jelenleg alkalmazott összefüggés a paraméterter szélein való szisztematikus eltérései okoznak.

Emellett megvizsgálom a Magellán-felhők fémességeloszlását, megerősítve a Nagy Magellán-felhőben észlelhető fémességgradiens jelenlétét, és pontosítva annak értékét.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-1 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Szövegegyszerűsítési stratégiák Petőfi Sándor János vitéz című művének egyszerűen érthető változatában

Prótár Noémi

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az emberi kommunikáció alapvető célja a közös jelentésképzés (vö. Tolcsvai Nagy 2017: 26–28) – megnyilatkozóként arra törekszünk, hogy a diskurzusban részt vevő összes személy ugyanúgy értse meg a mondandónkat. Bizonyos esetekben azonban szükséges az, hogy a mondandónkat a standard nyelvi normánál egyszerűbben fogalmazzuk meg: például azért, mert a diskurzusban részt vevő személyek közül egy vagy több nem felnőtt, nem anyanyelvi beszélő, testi és/vagy szellemi fogyatékkal élő, vagy csupán nem elég képzett a témában.

Az előadás is egy egyszerűen érthető – standard nyelvi szövegpárt vizsgál: a kutatás Petőfi Sándor János vitéz című művének első három énekének egyszerűen érthető (Petőfi–Nógrádi–Bodonyi 2022) illetve standard nyelvi (uo.) szövegeit veti össze, arra keresve a választ, hogy a standard nyelvi és az egyszerűsített szövegek konstruálási módjai között milyen hasonlóságok és eltérések fedezhetők fel. A kvantitatív vizsgálat kiterjed az új információk bevezetésének módjára és szövegbeli elosztására, a mondathosszúság és mondatkonstruálás vizsgálatára, illetve a deiktikus elemek használatának megfigyelésére. A kutatás adalékkal kíván szolgálni a szövegegyszerűsítés magyar nyelvű, funkcionális kognitív keretben történő leírásához, valamint az intralingvális fordítás (Jakobson 1959, Feist 2013) magyar nyelvű stratégiáinak meghatározásához.

Fontosabb irodalom:

Feist, Michele I. 2013. Experimental lexical semantics at the crossroads between languages. In: Ana Rojo – Iraide Ibarretxe-Antuñano (eds.) *Cognitive Linguistics and Translation*. Mouton de Gruyter, Berlin. 375–394.

Jakobson, Roman 1959. On Linguistic Aspects of Translation. In Reuben Brower (ed.) *On Translation*. Harvard University Press, Cambridge, MA és London, England. 232–239.

Petőfi Sándor – Nógrádi Gergely – Bodonyi Panni 2022. János vitéz 1-3. ének. Egyszerűen érthetően / könnyen érthetően. Petőfi Irodalmi Múzeum és Kortárs Irodalmi Központ, Budapest.

Tolcsvai Nagy Gábor 2017. Bevezetés. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest. 23–71.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült

A *be* igekötő formai változási tendenciái a kései ómagyar–korai középmagyar korban

Berky Eszter

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Kutatásom kiindulópontját a funkcionális nyelvészeti megközelítés egyik alaptétele nyújtotta, mely szerint a nyelvi rendszer és a nyelvhasználat változása egymással szoros összefüggésben levő szempontok, s ezáltal egymás kontextusában vizsgálható változók. Bizonyos nyelvtörténeti források esetén azonban mégis a korabeli beszélői kontextushoz viszonyítva archaikusabb nyelvhasználati formák jelennek meg. Kutatásom célja ennek a jelenségnek a részletesebb vizsgálata egy konkrét nyelvi elem, a *be* igekötő formai változásának segítségével, elsősorban a kapcsolódó igék szemantikai tulajdonságai és a forrásszövegek rendeltetése, tematikája és műfaja tükrében. Előzetes hipotézisem alapján az egyházi tartalmú szövegmélekekben, valamint az isteni beavatkozás szemantikai jellegét magukban hordozó igék és igei jellegű szerkezetek esetén jóval nagyobb arányban fordulhat elő a nyelvi elem archaikusabb változata, mint a hétköznapi világi beszélnyelviséghez szorosabban kapcsolódó nyelvemlékek és igék esetén.

Kutatásom során azért helyeztem a *be* igekötő változási tendenciáit a középpontba, mivel egy olyan konkrét nyelvi elem kiválasztására törekedtem, mely megfelelő szélességű forrástartományt képes biztosítani, az adott időszakban változatos formai megjelenéssel bír, még nem alakult ki szilárdan a napjainkban alkalmazott változata, valamint nem szövegspecifikus megjelenésű, ezáltal szélesebb forrásanyag feldolgozását teszi lehetővé.

Előadásomban három különböző nyelvhasználatot feltételező szövegmélekekben – a Jordánszky-kódexen belül Máté evangéliumában (1516–1519), korabeli misszilisekben (Hegedűs Attila és Papp Lajos *Középkori leveleink 1541-ig* című kötetéből válogatva) és Székely István *Chronica ez vilagnac yeles dolgairol* (1559) című történetírói művében – vizsgálom a *be* igekötő formai változási tendenciáit. Bár előzetesen megállapítható, hogy a kiemelt nyelvi elem használata a korban erőteljes ingadozást mutat, kérdés azonban, hogy megfigyelhető-e valamilyen szisztematikus összefüggés a vizsgált nyelvemlékek rendeltetése, tematikája, műfaja és az igekötőhasználat formai jellemzői, valamint a forrásszövegekben megjelenő igék szemantikai síkja és a *be* igekötő változatainak használata között.

Japán internetnyelv: a kaomojik használati funkciói vtuber-közösségek szociálismédia-diskurzusaiban

Bálint A. Csenge

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A különböző generációs nyelvvariánsokkal, például a fiatalok nyelvével való megismerkedés kézenfekvő módja az interneten található diskurzusok sokrétű vizsgálata. Az internetnyelv-használat nem csak az anyanyelvi beszélők szempontjából jelentőségteljes, de a második nyelvet beszélők számára is fontos megismerni az elsajátítani vágyott célnyelv különböző változatait, hiszen ezáltal behatóbb és teljesebb kép nyerhető az adott kultúráról és társadalomról is. Az előadás fókuszában az írásban előforduló internetnyelv-variánsok állnak, azon belül az a Japánra jellemző, kultúrspecifikus piktogramnyelv, amelyet a *kaomojik*, vagyis az arckifejezéseket ábrázoló emotikonok alkotnak, mely kódrendszernek a felfejtése és elsajátítása nagyban hozzájárulhat a kulturális különbségek áthidalásához. Az előadás során megismerkedhetünk többek között a *kaomojik* japán diskurzusokban betöltött szerepével, valamint a *vtuber*-szubkultúrák online diskurzusaiban megjelenő specifikumokkal. Emellett bemutatásra kerül a *kaomojik* összetett és első pillantásra nehezen megfogható fogalma. A kutatás betekintést nyújt többek között a japán vtuberek, vagyis virtuális youtuberek szubkultúrájának felépítésébe, és elsősorban a körjük kiépült közösségek által használt szociális média diskurzusokban megjelenő kaomoji-használat funkcióira és felhasználói változataira koncentrálni. A *vtuber*-szubkultúrára jellemző sajátosságos internetesplatform-kihasználtság miatt a megfigyelések alapjául a diskurzusanalízis során elsősorban a Twitter internetes platformon megjelenő üzenetváltások szolgáltak. A közel négy hónapon át tartó folyamatos adatgyűjtés eredményeképpen négy fő következtetést sikerült levonnom ennek a specifikus csoportnak az esetében: a pozitív kaomojik használata jellemző, a negatívaké kevésbé; a kaomoji-használat gyakoriságának vannak befolyásoló tényezői; a vtubereknek trendteremtő szerepük van a kaomoji-használat terén; illetve hogy a kaomoji-használatnak vannak személyspecifikusságot tükröző aspektusai.

Magyarországi keresztény közösségek nyelvhasználata.

A „kánaáni nyelv” és a „keresztény szleng”

Tóth Zsuzsanna Ingrid

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az előadás példákon keresztül feltárja a két, keresztény beágyazottságú informális nyelvhasználat, a „kánaáni nyelv” mint keresztény zsargon és a „keresztény szleng” mint ifjúsági nyelvváltozat közti különbséget, és röviden megindokolja, hogy miért érdemes ezekkel az informális nyelvváltozatokkal foglalkozni. Szó esik a keresztény hittartalmú rövidítések reneszánszáról, az őskeresztény rövidítésektől kezdve egészen a napjainkban megfigyelhető, keresztény jellegű szlenges rövidítésekig. Az előadás első fele a magyar keresztény szleng szóalkotási módjaival és egyéb, témába vágó nyelvészeti érintettségű jelenségekkel zárul, amely átvezet az előadás második feléhez.

Az előadás második fele definíciós kérdésekkel foglalkozva tér ki a keresztény hitélet egyes elemeire. A definíciókkal kapcsolatos kérdéskört felvezető elméleti alapozás tisztázza a matematikai-logikai és a nyelvészeti típusú definíciók közötti különbséget. Ezt követően az előadás olyan, keresztény hitgyakorlatban alapvető fontosságú fogalmakat magyaráz meg és tesz közérthetővé a már említett informális nyelvhasználat segítségével, mint például – a teljesség igénye nélkül – az alázat, az áldás, az evangélium, a felebarát, a gyülekezet, az ima, a Szentlélek, az üdvbizonyosság, a kegyelem és az irgalom közötti különbségtétel, röviden elemezve ezen definíciók közös tulajdonságait. Zárásképpen az előadás megpróbálja Isten fogalmát egy nyelvészeti típusú definíciós kísérlettel meghatározni, hívők és nemhívők szerinti bontásban adott válaszok alapján.

Progresszív szerkezetek a hollandban

Hargitai Lili

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Kutatásom egyik részében a két leggyakoribb holland progresszív szerkezetet hasonlítom össze, amely az 'aan het INF zijn' (PREP-progresszív) és a 'zitten te INF' (POS-progresszív):

(1) Ik ben aan het lezen.

én van.PRS.1SG PREP DET olvas.INF

'Éppen olvasok.'

(2) Ik zit te lezen.

én ül.PRS.1SG INF.PREP olvas.INF

'Éppen olvasok.'

Az (1) mondatban látható 'aan' prepozíció körülbelül az angol 'on' szemantikájához és használatához hasonlítható, míg a (2) példában előforduló 'te' infinitív jelölő. A közös, lokatív eredet ellenére a mai holland nyelvhasználatban nem mindig felcserélhető a két progresszív szerkezet. Több elmélet is létezik azzal kapcsolatban, hogy melyek a legfontosabb különbségek a két szerkezet között, illetve hogy milyen tényezők befolyásolják a kettő közötti választást (Vismans 1983, Leys 1985, Haeseryn et al. 1997, Boogaart 1999, Ebert 2000, Broekhuis et al. 2012, Lemmens 2012, Lemmens 2015). Nyelvváltozatbeli eltérésekre vonatkozóan csak utalást találtam a szakirodalomban (Stoop 2011), empirikus vizsgálatot azonban nem. Ezért a két progresszív szerkezet elfogadottságát korpuszkutatással és kérdőíves felméréssel vizsgáltam. Mindkét kutatás eredménye nyelvváltozatbeli különbségekre világított rá a belga és hollandiai holland között. A korpuszkutatás eredményei arra utalnak, hogy a POS-progresszív ugyan gyakoribb a hollandiai holland alkorpuszban, a belga alkorpuszban azonban nagyobb a szerkezetben használatos igék változatossága. A PREP-progresszívnél egy szinte teljesen fordított kép rajzolódik ki. A kérdőíves felmérés emellett az életkori tényező jelentőségére is rámutatott. A POS-progresszívet tartalmazó mondatok szignifikánsan magasabb pontszámot kaptak a fiatalabb, hollandiai holland anyanyelvű kitöltők körében. A kutatás másik fele a teljes jelentésüresedésen átment, úgynevezett 4. fázisú 'zitten'-t helyezte előtérbe. Például:

(3) Hij zit te dansen.

ő.M ül.PRS.3SG INF.PREP táncol.INF

'Éppen táncol.'

Ami ezt a szerkezetet illeti, a kérdőíves kutatás abba az irányba mutat, hogy habár a jelenség létezése kimutatható a nyelvben, mégsem beszélhetünk általánosan elfogadott szerkezetről. Továbbá kirajzolódott az a tendencia, hogy a fiatalabb beszélők elfogadóbban reagálnak a 4. fázisú 'zitten'-re. Az életkorral kapcsolatos, statisztikailag szignifikáns korrelációk utalhatnak egy folyamatban lévő nyelvi változásra a hollandban. A 4. fázisú *zitten*-t tartalmazó mondatoknál az eredmények azt bizonyítják, hogy ez a jelenség a belga nyelvváltozatban belül az úgynevezett tussentaal-ban (a sztenderd belga holland és a dialektusok között elhelyezkedő hétköznapi, beszélt nyelvváltozatban), illetve a belga dialektusokban fordul elő leginkább.

Fontosabb irodalom:

Boogaart, R. (1999). *Aspect and temporal ordering: A contrastive analysis of Dutch and English*. Holland academic graphics.

Broekhuis, H., Keizer, E., Dikken, M. den, & Bennis, H. (szerk.) (2012). *Syntax of Dutch*. Amsterdam University Press.

Ebert, K. H. (2000). Progressive markers in Germanic languages. Tense and Aspect in the Languages of Europe. In: Dahl, Ö. (szerk.). *Tense and Aspect in the Languages of Europe*, pp. 605–653.

Haeseryn, W., Romijn, K., Geerts, G., Rooij, J. de & Toorn, M.C. van den (1997): *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Tweede, geheel herziene druk. Groningen/Deurne, Martinus Nijhoff uitgevers/Wolters Plantyn.

Lemmens, M. (2012). 'Variatie en verankering bij progressiefconstructies in het Nederlands.' *Nederlandse Taalkunde* 17(2), pp. 284–291. <https://doi.org/10.5117/NEDTAA2012.2.DISC533>

Lemmens, M. (2015). 'Zit je te denken of ben je aan het piekeren?' *Nederlandse Taalkunde* 20(1), pp. 5–36. <https://doi.org/10.5117/NEDTAA2015.1.LEMM>

Leys, O. (1985). 'De konstruktie staan te + infinitief en verwante konstrukties'. *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Akademie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 3, pp. 265–277.

Stoop, W. (2011). *Wat zitten zit te doen. Een studie naar het grammaticalisatieproces van posture verbs in het Nederlands*. Bachelor's thesis, Radboud University, Nijmegen. <https://www.ru.nl/cls/our-research/research-groups/grammar-cognition/theses/>

Vismans, R. (1983). 'Duratieve konstrukties in het Nederlands in vergelijking met de Engelse progressive'. *Linguistische en socio-culturele aspecten van het taalonderwijs. Handelingen van het 2e Fakulteitscolloquium*, Gent: Rijksuniversiteit Gent, pp. 373–380.

Van-e szerepe a koartikulációnak a szillabikus / harmonikus viselkedésében?

Blaskovics Ákos

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A magyar magánhangzó-harmónia kiváltó osztályát a magánhangzók alkotják a natív szublexikonban. Ugyanakkor kölcsönzések nyomán megjelentek a magyarban szó végi *Cl* szekvenciák (pl. <Google>, <Lidl>), amelyeket nem kötelező feloldani a történetileg kizárólagos *i*-betoldással (pl. *gugli*, *lidli*), hanem az *l* szillabicitása megőrződhet (aminek alátámasztására az "eldöntendő kérdés" teszt szolgál – ld. Siptár–Törkenczy 2000).

Ennek kapcsán merül föl a kérdés, hogy miképpen vesz részt egy mássalhangzós szótagmag a magánhangzó-harmóniában. Ennek a vizsgálata során Blaskovics–Ittész (2022) arra jutott, hogy bár a szillabikus *l*-t tartalmazó kölcsönszavak új fonológiai mintázatot mutatnak, nincs statisztikai összefüggés a toldalék-magánhangzók előlsége és az *l* fonetikai megvalósulása között (ti. hogy szillabikusként valósul-e meg, vagy megjelenik a megelőző mássalhangzó és közte egy redukált magánhangzó (*V*), ami a szótagmag szerepét is betöltené, ezáltal hatva a harmóniára).

Kutatásomban azt vizsgálom, hogy az említett esetlegesen megjelenő *V* milyen mértékben koartikulált a tő első magánhangzójával, és ennek milyen hatása lehet a harmóniára. 4 férfi és 4 női beszélő (2-2 rendre 25 év alatti, illetve 45 év fölötti) olvasott föl eldöntendő kérdő mondatokat, amelyek szintaktikai struktúrája 14 *Cl* szekvenciára végződő célszó tő- vagy némely toldalékolt alakját kényszerítette ki.

A 336 célmondat annotálása, majd fonetikai (Boersma–Weenink, 2022) és statisztikai (R Core Team, 2022) elemzése után arra a következtetésre jutottam, hogy bár a fiatalabb beszélőknél erős tendencia mutatkozott az elülső toldalékalternánsok (*-höz*, *-ön*) használatára, ellentétben az idősebbeknél megfigyelhető ingadozással, a koartikuláció vizsgált mérőszámai nem különböztek szignifikánsan a két csoport között, ami azt mutatja, hogy egyéb faktorok (mint az *l* vokalizáltsága vagy a percepció) játszhatnak szerepet a szillabikus *l*-t tartalmazó kölcsönszavak harmonikus viselkedésében.

Fontosabb irodalom:

Boersma, P. – Weenink, D. (2022). *Praat: doing phonetics by computer* [Computer program]. Version 6.3. 2022. november 15. <http://www.praat.org/>.

Blaskovics Á. – Ittész A. (2022). Ybl a Google-ön. A szillabikus l és a magyar magánhangzó-harmónia esete. In *Beszédtudomány*: 3(1).

R Core Team (2022). R: *A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing, Vienna. <https://www.R-project.org/>.

Siptár, P. – Törkenczy, M. (2000). *The phonology of Hungarian*. Oxford: Oxford University Press.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-1 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Klaszteranalízis alkalmazása az igék szemantikai szelekciójának és tematikusszerep-kiosztásának korpuszalapú vizsgálatára

Virág Nándor

Szegedi Tudományegyetem, Eötvös Loránd Szakkollégium

A kutatásom fő célkitűzése az volt, hogy megállapítsam, lehet-e az igék szemantikai szelekcióját és tematikusszerep-kiosztását számítógépes, automatikus módszerekkel vizsgálni, valamint nem felügyelt gépi tanulás alkalmazásával olyan értelmezhető csoportosítást létrehozni, amely ezekre a tulajdonságokra vonatkozik.

Resnik (1996) szerint a predikátumok eltérő mértékben befolyásolhatják a mellettük előforduló elemek gyakoriságát. A kutatásban két fő területre koncentráltam: az ige mellett álló alanyokra vonatkozó szemantikai szelekcióra és az alanyok számára kiosztott tematikus szerepek vizsgálatára. A tematikus szerepeket Komlósy (2015) a vonzatok grammatikai tulajdonságait nagyban befolyásoló, egymáshoz hasonló módon viselkedő fogalmi szerepekként mutatott be. Az alanyok tematikus szerepei közül az ágenst vizsgáltam, amely olyan entitást jelöl, amely akaratlagosan vesz részt az eseményben, az esemény vagy állapotváltozás okozója, képes ítéletet hozni, mozgásra képes, illetve az ige által megnevezett eseménytől függetlenül is létezik (Dowty 1991). Jelen kutatásban a predikátumok szelekciós jellemzőire következtettem környezetükben megjelenő alanyok tulajdonságai alapján.

Két hipotézist fogalmaztam meg az igék szemantikai szelekciójának és tematikusszerep-kiosztásának számítógépes nyelvészeti vizsgálatára vonatkozóan.

1. Az igék alannyal szemben támasztott szemantikai szelekciója összefüggést mutat a korpuszban lévő mondatok alapján számított kvantitatív adatokkal.
2. A vizsgált igék alanyválasztás szerinti klaszterezése segítségével megismerhetjük
 - a. az igék jellemző szemantikai szelekciós tulajdonságait,
 - b. az igék jellemző tematikusszerep-kiosztását, illetve
 - c. ezen két jellemző között felfedezhetünk valamiféle összefüggést.

A kutatásom a Magyar Nemzeti Szövegtárból (Oravecz–Váradi–Sass 2014) származó korpuszadatokra épült. A vizsgálat során 100 gyakori igével és 54 jellemző alany esetű főnévvel dolgoztam, a feldolgozást követően korpuszban 72414 releváns tagmondat szerepelt. Az igéket az alanyok szemantikai tulajdonságai alapján ötdimenziós vektorokkal ábrázoltam (Szécsényi 2019), majd ezeket a reprezentációkat nem felügyelt klaszterezéssel csoportosítottam, hogy predikátumok szelekciós jellemzőire alapozott osztályokat kapjak.

Színnév a *barack*? – Kísérlet a színnév kategória meghatározására

Árvay Kata Emese

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Kutatásomban kognitív nyelvészet elméleti keretei között kísérletes módszerrel vizsgálom, hogy meddig terjed a színnevek kategóriája. Dolgozatom a Colour Studies interdiszciplináris kutatási területhez kapcsolódik, amely egyre szélesebb körben terjedt el, tematikus kötetek és konferenciák születtek az utóbbi években. Számtalan külföldi és hazai tanulmány foglalkozik bizonyos szempontok mentén a színnevekkel (lásd: MacDonald–Biggam–Paramei 2018), azonban bármennyire is kutatott ez a terület nem tudjuk egyértelműen meghatározni, hogy mi tartozik a színnevek körébe.

Korábbi kutatásom során korpuszalapon kísértem meg meghatározni a magyar színnevek csoportját. A színnevek nem képeznek annotált kategóriát a korpuszban, így Sass Bálint nyomán kontextusalapú keresést alkalmaztam (Sass 2023), majd a mintából manuális szűréssel választottam ki a színneveket. Ezt azonban nehezítette, hogy egy prototipikusságra épülő kategóriát alkotnak (Tolcsvai Nagy 2013), ezért minél messzebb kerülünk a központi elemeknek tekinthető alapszínnevektől egyre nehezebb dolgunk van a példányok besorolásával. Ebben nyújthat segítséget egy színnév lista.

Ma magyar nyelven a legnagyobb színnévgyűjtemény Földvári Melinda nevéhez fűződik (www.szinszotar.hu, Földvári 2009). Ennek összeállítása különböző forrásokban fellelhető szint jelölő szavak gyűjtésével zajlott. Ez a lista 2008 óta nem frissült. Összesen 1370 színnevet és 150 árnyalatot mutat be. Megkülönböztet névváltozatokat és közli az angol megfelelőket is, illetve bevonja a szaknyelvek terminológiáját is (Földvári 2009). Egy nagyon átfogó anyagról beszélünk, azonban ez nem feltétlenül reprezentálja a nyelvhasználók tudását.

Előadásomban egy a színszótár és a korpusz adataiból összeállított kérdőíves vizsgálat eredményeit mutatom be, mely segítségével igyekszem meghatározni, hogy például a korpuszban található olyan kétes besorolású adatok, melyeknek nem csak színnévi jelentésük van (pl.: *pezsgő*, *barack*) mennyire tekinthetők színnévnek. Emellett a színszótárban található árnyalatjelölő kifejezések egy kisebb mintáját is bevontam a vizsgálatba.

Az evészavarok konceptualizálása felgyógyuló anorexiások és bulimiások körében

Süle Dóra

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Az *anorexia* és *bulimia nervosa* a legismertebb evészavarok, amelyek főleg a 13–23 éves nők körében a legelterjedtebbek. Az *anorexia* egyfajta fóbiának is tekinthető, amelynek értelmében a beteg fél a súlygyarapodástól, és folyamatos súlyvesztésre törekszik; míg a *bulimia* során a beteg túleszi magát, majd az így elfogyasztott kalóriáktól különböző purgálási módszerekkel próbál megszabadulni. Az evészavarok mentális betegségeknek tekinthetők emiatt az ezekben szenvedők pszichiátriai vagy pszichoterápiás kezelésre szorulnak.

A metaforák az előbb említett kezelések során nagy szerepet játszanak, mivel lehetővé teszik, hogy jobban megismerjék a szakemberek a páciensek állapotát és gondolkodásmódját, amivel hatékonyabbá válhat a kommunikáció közöttük. Másrésről ezek a képek segíthetnek a betegségek osztályozásában is.

Ezen a területen több kutatás is született már, azonban ezek főleg amerikai szerzők tollából jelentek meg, másrésről ezek kizárólagosan csak az anorexiára vagy a bulimiára fókuszáltak, és nem az evészavarok általános megközelítésére; továbbá a felgyógyulási folyamat konceptualizálása sem jelent meg ezekben a cikkekben. Kutatásom során a célom az volt, hogy behatóan megismerjem a betegeket hogyan konceptualizálják az anorexiát vagy a bulimiát, aki pedig mindkettőben szenvedett, akkor mennyire eltérő a két betegséghez való hozzáállása; illetve, hogy megismerjem, milyen kép jelenik meg bennük, amikor a terápiára és a gyógyulási folyamatra gondolnak. Egy kvalitatív kutatást folytattam, amely során öt pácienssel és két pszichiáterrel készítettem interjút; továbbá több csoportterápiás alkalmat is meglátogattam, ahol nem csak szóbeli, de tapintható metaforák is előfordultak, ugyanis a résztvevőknek meg kellett formálniuk gyurmából, hogy mit jelent számukra az *anorexia* vagy a *bulimia*. Az metaforák és metonímiák elemzésének alapját pedig George Lakoff és Mark Johnson 1980-ban megalkotott konceptuális metafora elmélete jelentette, illetve a Kövecses Zoltán által tett változtatásai. Az adatok, amiket kaptam bizonyos mértékig megegyeznek a korábbi kutatások egyes pontjaival, azonban előfordultak rendkívül különleges és atipikusnak mondható metaforák is. A metaforák identifikációjához pedig a Pragglegjaz Csoport 2007-ben készített segédlete adta az alapot.

Véleményem szerint ez a kutatás nagyban tudja segíteni a pszichológia/pszichiátria munkáját, és egyfajta eszközként szolgálhat akár a betegek körül lévő laikusok számára is, hogy jobban megértsék szerettük gondolkodását. Másrészt ha a szakemberek is pontosan tisztában lesznek a metaforákkal, egyszerűbb lesz megküzdni a nehézségekkel.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Gyermeknevelés Dél-Koreában:

A nevelési értékrend változása a történelmi korszakokban

Csapó Lili

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A dél-koreai kultúra a *hallyu* (koreai hullám) révén széleskörben ismertté vált, nem csak külföldön, de Magyarországon is. Bár a koreai társadalom nagy mértékben elnyugatiasodott, még mindig észrevehető a konfucianizmus és annak hagyománya az emberi kapcsolatokban. Mivel a család az, aminek a segítségével az egyes kultúrák viselkedési mintáit, erkölcsi értékeit elsajátítjuk, dolgozatomban a nevelést és a szülői szerepeket vizsgálom Dél-Korea történelmi korszakain keresztül. A tanulmányom célja ezzel az, hogy megismertessem a modern Dél-Korea társadalmának azt a sajátosságát, miszerint a konfuciánus értékek és a modern értékek egymással párhuzamosan vannak jelen, és a társadalom szerves részét képezik.

A hangsúly elsősorban a szülőkre és a gyermekekre fog összpontosulni, azon belül a gyermekeknek a csecsemőkoruktól fiatal kamaszkorukig terjedő időszakára. Ezzel párhuzamban fogom bemutatni a történelmi időszakokban a konfuciánus gyermeknevelési értékeket, beleértve a társadalmi helyzetet és a különféle családi intézkedéseket. Először a Joseon-korban (1392–1910) elterjedt és népszerűvé vált konfuciánus elveket, és az ezek szerinti gyermeknevelést, szülő–gyermek kapcsolatot fejtem ki részletesen. Ezután a japán gyarmati korszak (1910–1945) különféle intézményeinek és törvényeinek a hatásain keresztül fogom megvizsgálni a gyermeknevelést, beleértve a közoktatást is. A következő fejezetben röviden szót ejtenék a 20. század második felének a társadalmi változásáról és helyzetéről, többek között a koreai háborúról, majd az azt követő gazdasági csoda hatásairól. A tanulmány terjedelmi korlátai miatt azonban ebben a fejezetben főként a gyermeknevelésre, és a szülő–gyermek kapcsolatára fókuszálok a modern gyermekvállalás mellett. Végezetül a 21. századi kitekintésben röviden írok az apák szerepéről, az iskolai nyomásról és annak hatásairól.

Ezeket az időszakokat ismertetve kísérletet teszek arra, hogy összehasonlítsam a hagyományos és a modern gyermeknevelést, a konfuciánus elvek szerepeit, a gyermekneveléshez való hozzáállást, szülő–gyermek kapcsolatot, illetve a preferált családszerkezeteket.

Az iszlám mint diszkurzív tradíció, avagy mennyire iszlám a betűmágia?

Nagy Benedek

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Mohamed próféta 632-ben bekövetkezett halála után az iszlám vallás körül kialakult szellemi hagyomány számos egymásnak szélsőségesen ellentmondó nézetet volt képes magába foglalni az azóta eltelt közel 14 évszázad alatt. A Korán és Mohamed próféta személyes tanításai egyaránt a vallási egység megőrzésére hívták a híveket, ezek a tanítások pedig – néhány szélsőséges véleményt leszámítva – mindmáig megalapozták az irányzatokon és nézeteltéréseken átívelő muszlim közösség, az *umma* eszményét. Ennek az egységnek a megőrzése érdekében a vallástudósok alapvetően igyekeztek kerülni a *takfīr*, vagyis a hitetlenné nyilvánítás intézményét. Ez a kialakult tolerancia lehetővé tette, hogy az iszlám világban belül – Talal Asad szavaival élve – egyfajta diszkurzív tradíció alakuljon ki, mely az episztemológiai rendszerek egész tárházának ad otthont. Ezt a sokszínűséget és sokrétű véleménykülönbséget ékesen példázza a szunnita és a síita vallástudósok között lévő kölcsönös elismerés, illetve elutasítás dinamikája, de ugyanez vonatkozik az irányzatokon belüli nézeteltérésekre, nevezetesen a szunnita iszlám négy nagy vallásjogi iskolájának (*madhhab*), vagy a síizmus irányzatainak (mint az imámita *iṭnā ‘ašariyya* és *ismā ‘īliyya* vagy a *zaydiyya*) különbségeire is. Ezen csoportok párbeszédének és közös nyelvezetének néhány példán keresztül történő rövid ismertetése által előadásom első felében azt a kérdést igyekszem körbejárni, mi mindent érthetünk az iszlám szó alatt. Ennek kapcsán szót ejtek a többek között ezen nézeteltérésekből fakadó nehézségről is, ami az iszlám antropológiai értelemben vett meghatározását illeti. Az előadás második felében egy gyakorlati példát használva kíséreltem meg szemléltetni a korábban elhangzottakat. Ebben a blokkban az iszlám világ okkult hagyományát vizsgáljuk, annak néhány praxisára, azok elméleti hátterére és fogadtatására, megítélésére fókuszálva. Itt többek közt olyan mágikusnak nevezhető gyakorlatokról ejtek szót, mint a talizmánok vagy a mágikus kvadrátok használata. Úgy gondolom, az ezeket övező párbeszéd jól példázza a diszkurzív tradíció fogalmát, ezen keresztül szemlélve pedig nyilvánvalóbbá válik, miért olyan sokszínű az iszlám világ, és az előadáson keresztül annak megértéséhez is közelebb kerülhetünk, mit is jelent az iszlám a muszlimok számára.

Felfogható-e kamiként a japánciprus Katsushika Hokusai

Mishima-hágó Kai tartományban nyomatán?

Kelemen Luca Lilla

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Japán kultúrájának egy sajátos vonása a japán nép mindennapjainak közismert természetközelisége – ebben gyökeredzik a sintó, a szigetország ősi vallása is. A sintó alapja a *kamik* (természeti erők és jelenségek, szellemek, valamint bizonyos emberek vagy tárgyak) tisztelete. A kamik a japán hagyomány szerint emberi érzékszervekkel nem észlelhetők, viszont nem különíthetők el a természettől, annak szerves részeként vannak jelen. Ez a felfogás azt eredményezi, hogy a természet, amelyben a japán emberek élnek, egy kamik által benépesített, egységes térként jelenik meg. Ez a tér kapocs az emberi és isteni világ között – ez a kapcsolat pedig a szigetország művészetében is kifejezésre jut. Előadásomban ennek a jelenségnek megnyilvánulását vizsgálom különböző képzőművészeti példákon keresztül, fő hangsúlyt helyezve az ismert japán grafikus, Katsushika Hokusai *Mishima-hágó Kai tartományban* nyomatára.

Maga a nyomat *ōban* (39×27 cm) méretű, és Hokusai egyik leghíresebb *ukiyo-e* tájképsorozatának, *A Fuji-hegy harminchat látképének* (*Fugaku Sanjūrokkei*) huszonkilencedik darabja. A metszet vizsgálata során arra a fő kérdésre keresek választ, vajon kamiként, tehát tisztelettel felruházott létezőként lehet-e tekinteni a metszeten központi szerepet játszó hatalmas japánciprusra. A kérdés egyszerű eldöntését az nehezíti, hogy a kamiként tisztelt fák (*shinboku*) törzsét rizsszalmából vagy kenderből készült kötéllel (*shimenawa*) volt szokás körülhatárolni, azonban ez nem jelenik meg a Hokusai-nyomaton. A metszeten ábrázolt ciprus gondolkodásmódbeli megközelítése és a kompozícióban elfoglalt helye azonban azt sugallja, hogy nem lehet egyértelműen elvetni a fa kamiként való megjelenítésének szándékát. A mű elemzése során szemléltetésként más *ukiyo-e* tájképeket is felhasználok (például Hiroshige *Futamigaura-öböl Ise tartományban* nyomatát vagy azt a Hokusai-metszetet, amely Chūnagon Atsutada egy versét illusztrálja), melyeken a művészek egyértelműen kamiként azonosítható természeti létezőket ábrázolnak.

A Kasuga-kultusz művészete és kulturális hatásai

Stefán Maja

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A Kasuga-szentélyt (春日大社) a Nara-korban építtette a Fujiwara klán. A szentély mind a mai napig látogatható és nagyszámú turistát vonz. Nem csak japánok, külföldiek is gyakorta látogatnak ide. Ennek ellenére legtöbbször nem tudják, hogy milyen régre nyúlik vissza a hely története, illetve milyen komplex és szerteágazó.

A Kasuga-szentély egy nagyon fontos kulturális örökség, illetve a Wakamiya fesztivál egy csaknem kilencszáz éve minden évben megrendezett fesztivál. Fontosságát mutatja a japánok számára is, hogy hivatalosan is a japán kulturális örökség részét képezik több másik mellett a Nara park területén, amik kapcsolódnak a Kasuga-kultuszhoz. Céломnak tartom, ezzel az előadással, hogy az emberek ne csak arra asszociáljanak a Nara park vagy a Kasuga-szentély hallatán, hogy milyen aranyos szarvasokat lehet etetni és milyen szép lilaakácot láthatnak arrafelé, hanem jusson eszükbe az a hihetetlenül sok és meghatározó történet és alkotás, ami ezeknek háttérrel ad, alapjául szolgál. Szeretném megismertetni a témát érintve különböző részeit, hogy egy átfogó képet lehessen az egészéről együttesen alkotni. Tömören megfogalmazva a Kasuga-kultusz által létrejött művészeti alkotásokat, azok háttérét, körülményeit és kulturális hatásait vizsgálom.

Véleményem szerint a téma olyan, mintha egy gyönyörű több százéves fára letem volna egy domb tetején, ezt pedig gyökereitől a lombjáig bemutatom a hallgatónak, már amennyire az előadás keretei időben azt megengedik. Számomra a gyökereit a történelme, a sintó és buddhista vallás, a legendák, hiedelmek képezik. Törzsét tekintve a Fujiwara klánt, a Kasuga-mandalákat és a Wakamiya fesztivált emelném ki, mint esszenciális részeit a Kasuga-kultusz művészetének létrejöttében és fejlődésében, illetve számottevő és jelentős kulturális hatásai miatt. Tovább élve a fa metaforával a lombkorona, ami már a törzsből kinövő, szerteágazó, gyümölcsöző része a témának. Ez az eredmény, ami egyenlő a különböző művészeti ágakkal, hagyományokkal, művekkel és alkotásokkal, amikre példákat fogok hozni. A kutatásom és előadásom korlátozott keretei miatt azonban főként a kezdeti időkről lesz szó, a kultusz hanyatlásáról és a jelen helyzetéről csupán említést kívánok tenni.

A matematikai gondolkodás fejlesztése matematikaórán társasjátékozással egy szakiskolában

Tompos Anna

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Kognitív idegtudományok legfrissebb agykutatásai kimutatták, hogy az agyban a matematikai formális gondolkodásért és a geometriai szemléletért felelős agyterületek fejleszthetők társasjátékozással is. Kutatócsoportunk felépített egy kísérletet, melyben azt vizsgáljuk, hogy heti egy matematikaóra társasjátékozással való töltése milyen hatással van a tanulók logikai, geometriai képességeire valamint matematikához való hozzáállásukra.

Kutatásomban BMSZC Than Károly Ökoiskola és Technikum egy tizedikes osztályában folyó kísérletet követtem végig. Az évfolyam egy osztálya heti egy matematika órát társasjátékozással tölt (ez a kísérleti csoport), míg egy másiknak hagyományos módon folynak a matematika órái (kontrollcsoport). A kontroll és a kísérleti csoport létszáma megegyezik, matematika tanáruk ugyanaz és ugyanakkora óraszámban tanulják a matematikát. Péntekenként a kísérleti csoportnak duplaórája volt matekból, mindig a másodikon társasjátékoztak.

A kísérlet elején mindkét osztály kitöltött egy geometriai és egy logikai szintfelmérőt, valamint egy matematikai attitűd és szorongás kérdőívet is. Hasonló teszteket töltöttek ki a kísérlet legvégén is, hogy így tudjuk vizsgálni a társasjátékozás különböző hatásait. A kísérlet során a két csoport először algebrával, majd geometriai hasonlóságokkal foglalkozott. Mindkét tananyag végén megírták ugyanazt a témazáró dolgozatot ugyanazon a héten. Így tudtuk vizsgálni, hogy a kísérleti csoport tanórai teljesítménye romlik-e.

A kísérlet során a kísérleti csoport diákjai az *Aranyásók* és az *Azul* társasjátékokkal játszottak. A társasos órákat nagyon élvezték. Miután már rendszeren átlátták a szabályokat, nagyon belelkesedtek, sokszor voltak kisebb-nagyobb viták az órák végén, mert mindenki nyerni akart és nagyon beleélték magukat a játékba.

A kísérlet befejeződött, a gyerekek megírtak minden be- és kimeneti tesztet. Az eredmények elemzése közben belefutottunk több nem várt nehézségbe, de így is lettek érdekes eredmények, sok értékes tapasztalatot szereztünk, melyekkel a jövőben tökéletesíthetjük a további kísérleteket.

Szókincsbővítés videójátékok segítségével

Németh Kristóf Marcell

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A videójáték-ipar mára a világ egyik legnagyobb iparágává nőtte ki magát, szinte mindenki játszott már legalább egy videójátékkal. Kutatásomban arra próbálok választ találni, hogy videójátékok segítségével az angol szókincs milyen szinten bővíthető, és hogy ilyen módon képesek vagyunk-e olyan szókincsset elsajátítani, ami a mindennapos életben használható.

A videójátékokban a kifejezések többségét képek, színek vagy rövid és egyszerű leírások kísérik, amik jelentősen segítik az értelmezésüket. Ezeket egy hozzáértő tanár rávezető kérdésekkel könnyedén tudná a diákoknak megtanítani (Ebrahimzadeh 2017). Elméletben ez könnyedén kivitelezhetőnek tűnik, viszont ehhez szükségesek olyan tanárok is, akik jártasok a játékok világában (Vas 2018).

Videójátékok használata a nyelvtanuláshoz egy olyan téma, amit bár régóta kutatnak, gyakorlati alkalmazásukra kevés kutatás tér ki. Krashen (1980) több teóriát is megfogalmazott, miben úgy vélte, hogy az idegennyelvek tanulásához elég az is, hogyha a célnyelvnek ki vagyunk téve és az idegennyelv szintje éppen csak magasabb a mi saját képességünkénél. Ilyen módon mi nem aktívan a tanulásban veszünk részt, hanem a játékban, az új szavak tanulása csak egy mellékterméke a játszás folyamatának (Uuskoski 2011). A játékok minden információt megadnak a játékosnak, ami szükséges lehet ahhoz, hogy értelmezzék az új szavakat. Minden számunkra új szót kontextusban helyez a játék, így a szavakat hasonló módon tanulhatjuk meg, mintha egy osztályteremben lennénk (Rudis 2017).

Több helyen már próbálkoztak a videójátékok integrálásával az oktatásban, viszont ez kizárólag oktatásra szánt játékokkal történt eddig. Kevés figyelmet kaptak azok a játékok, amiket az emberek nem azért játszanak, hogy tanuljanak, hanem azért, hogy szórakozzanak. Ezek a játékok képesek mégis interaktív formában a diákokat tanulásra biztatni és rengeteg problémát ki is küszöbölhetünk velük, hiszen ezek a játékok azonnali visszajelzést adnak a diákoknak, a nehézségüket is kedvükre szabhatják, és több esetben is motiváltak voltak arra, hogy tovább játsszanak (Lee 2004).

Kutatásomban szeretnék mélyrehatóbban utánajárni, hogy videójátékok segítségével hogyan tanulunk szavakat. Mennyi időre és energiabefektetésre van szükség ahhoz, hogy a szókincsünket ki tudjuk bővíteni, és hogy ezek a szavak mennyire használhatóak a mindennapi életünkben.

„...Krétapor és sikolyok...” –

A Kárpát-medence szubverzív gyermekkultúrája

Vojtek Lili

Eötvös Loránd Tudományegyetem,

Eötvös József Collegium, Márton Áron Szakkollégium

Jelen kutatásomban arra a kérdésre szerettem volna választ kapni, hogy miért maradt fenn és vált elterjedté a „*Hull a pelyhes dinamit...*” kezdetű gyermekdal, míg hasonló dalocskák mind a feledés homályába vesztek. Kutatásom során egy internetes kérdőívet hoztam létre, amely segítségével megpróbáltam feltérképezni az esetleges regionális változatokat. Dr. Nancy McCabe azon elméletéből indultam ugyanis ki, miszerint a szubverzív gyermekdalok regionális, politikai és kulturális utalásokat „szednek fel” a terjedésük során. Ez a feltételezésem nem bizonyosodott be, ugyanis nagyon kevés regionális vagy politikai utalást fedeztem fel a beküldött válaszok között. Feltételezésem szerint ez azért is történt így, mivel a dalocska a kilencvenes években szóban terjedt, majd a 2010-es években internetes viccmegosztó weboldalakra került fel, ahol már szinte változatlan formában terjedt, így kialakítva a hagyományos folklór és az e-folklór különleges keverékét.

Kutatásom fő kérdése tehát az volt, hogy vajon miért ennyire populáris a „*Hull a pelyhes dinamit...*”, miért ismerik ennyien, miközben más hasonló gyermekdalok feledésbe merültek, és ezt a kérdést sikerült megválaszolnom: a közismert dallam, az interneten való terjedés és a tekintély nyílt támadása, valamint a gyerekek humorérzéke, amellyel viccesként fogják fel a felnőttek számára abszurd vagy egyenesen visszataszító dolgokat mind közrejátszanak abban, hogy a dalocska a mai napig fennmaradt. Kérdőívemet 1000 ember töltötte ki, és számtalan verziót ismerhettem meg, amelyeket az előadásom során bemutatok.

Az előadó a Márton Áron Szakkollégium ösztöndíjasa.

A legfőbb univerzális nonverbális jelek megértésének jelentősége

Dobán Vivien

Károli Gáspár Református Egyetem

Nonverbális kommunikációról akkor van szó, amikor nem beszéd által történik a társalgás, azaz nem verbális úton, ezért is szokták más néven nem verbális kommunikációnak hívni. Az amerikai szakirodalomban, testbeszédként van többnyire jelen, hiszen a test, arc, kéz, lábak, fej mozgását foglalja magába.

Érdekesség, hogy egy előszóban történő párbeszédből alig 35% a verbális kommunikáció, 65% pedig nonverbális. A nonverbális kommunikáció rejtett tartalmainak értelmezésében a nők jobbak általánosságban.

Mindenkinek fontos lenne, hogy a kormányok és a gazdasági intézmények valódiak és igazmondók legyenek az emberekkel szemben (nem csak verbálisan, de nonverbálisan is!). Az őszinteségtől nagymértékben függünk, mert ha nincs igazság, azt megszenvedí a társadalom is. Ennek ellenére számtalan olyan példát láthatunk akár magánéletünkben, munkahelyünkön, politikában vagy a közéletben, amikor az állítás nem fedi a valóságot. A jó hír az, hogy az alapvető nonverbális univerzális jelek tanulhatók, elsajátíthatók.

Kutatásom során bebizonyosodott számomra, hogy az adott beszédhelyzetben használt nonverbális eszközök együtt, egy egészként szolgálnak információkkal. Kommunikációs eszközöknek csak tudatos használatuk esetén tekinthetjük őket. A metakommunikációt a direkt beszédnél sokkal nehezebben lehet szabályozni, mivel az ősi agyrészek működésén alapulnak, és az érzelmek befolyásolják.

Kutatásom célja az volt, hogy betekintést nyerjek magának a nem verbális kommunikációnak a világába és abba, hogyan alkalmazzák azt kiváltképp a politikusok. Érdekelt, mik azok a sokszor tudatalatti viselkedésformák, melyekkel mi manipulálunk másokat vagy éppen fordítva... Továbbá foglalkoztattak a különböző politikusok jellegzetes testmozdulatai, mimikájuk, és hogy mit miért tesznek, tudattalanul vagy akár nagyon is tudatosan.

Az előadó Hunyadi János Ösztöndíjban (mesterképzés) részesült.

A reflektív funkció, kötődés és életminőség kapcsolata serdülőknél

Mayer Zsolt

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Illyés Sándor Szakkollégium

Háttér: A szakirodalom szerint felnőtteknél kapcsolat van a reflektív funkció és a kötődés minősége között, ami az egyének jóllétére is kihat. Azonban serdülők körében a kötődés és a reflektív funkció hatását az életminőségre még nem vizsgálták magyar mintán.

Módszer: Tájékoztatót beleegyezés után 142 14–18 éves serdülő töltötte ki a keresztmetszeti, nem-klinikai vizsgálatunkban a Reflektív Funkció Kérdőív serdülő változatát (RFQ-H), a Tapasztalatok Szoros Kapcsolatokban (ECR) és az Életminőség kérdőívet (ILK). A kutatásban az első mediátor modellben a Kötődési Elkerülés alszála, míg a másodikban a Kötődési Szorongás alszála volt a független változó, és mindkettőben az Életminőség volt a függő változó, a Bizonytalan mentalizáció pedig a mediátor.

Eredmények: Az első mediátor modellünk, ahol a Kötődési elkerülés volt a független változó, a Kötődési elkerülés és a Bizonytalan mentalizáció közötti kapcsolat szignifikánsnak bizonyult ($a = 0,08$ $p < 0,001$ $\beta = 0,37$). Valamint a Kötődési elkerülés és az Életminőség összpontszáma közötti kapcsolat ($c' = -0,08$ $p < 0,001$ $\beta = -0,41$), és a Bizonytalan mentalizáció és az Életminőség összepontszáma közötti kapcsolat is ($b = -0,22$ $p < 0,0023$ $\beta = -0,24$) szignifikánsnak bizonyult. Továbbá az indirekt út, a Kötődési Elkerülés és az Életminőség között a Bizonytalan mentalizáción keresztül is szignifikánsnak bizonyult ($\sum ab = -0,02$ $[-0,03 - -0,01]$ $\beta = -0,09$). A standardizált regressziós együtthatók alapján a Kötődési elkerülés szerepe volt a meghatározóbb a serdülő életminőségének bejósolásában. A második mediátor modellben, ahol a Kötődési szorongás volt a független változó, a Kötődési szorongás és a Bizonytalan mentalizáció közötti kapcsolat szignifikánsnak mondható ($a = 0,08$ $p < 0,001$ $\beta = 0,32$). Továbbá a Kötődési szorongás és az Életminőség összpontszáma közötti kapcsolat ($c' = -0,09$ $p < 0,001$ $\beta = -0,42$), és a Bizonytalan mentalizáció és az Életminőség összpontszáma között a kapcsolat szignifikánsnak bizonyult ($b = -0,26$ $p < 0,001$ $\beta = -0,27$). Az indirekt út, a Bizonytalan mentalizáció és az Életminőség között a Kötődési szorongáson keresztül is szignifikánsnak bizonyult ($\sum ab = -0,02$, $[-0,03 - -0,01]$ $\beta = -0,09$).

Következtetések: Eredményeink a korlátok mellett azt mutatják, hogy a Kötődési elkerülés és a Kötődési szorongás direkt és indirekt úton is, a Bizonytalan mentalizáción keresztül hatással van a serdülők életminőségére.

Férfiak a nőkért: a nők melletti szövetséges cselekvés motivációi és fékjei férfiak körében

Csordás Eszter, Pongrácz Emese

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Illyés Sándor Szakkollégium

A csoporton kívüli szövetségesek (*ally*) különösen fontosak a társadalmi változások során, mivel ők birtokolják a forrásokat és a hatalmat (Lantos, 2020). Jelen kutatás során magyar férfi egyetemista mintán vizsgáltuk, hogy a férfiak hajlandóbbak-e a nők melletti kollektív cselekvésre, ha a pszichológiai szükségleteiknek megfelelő kampányüzenetekkel találkoznak. A megbékélés szükséglet alapú modellje (Shnabel és Nadler, 2008) szerint magas státuszú csoportok tagjai hajlandóbbak lesznek megbékélésre, vagy akár szövetséges cselekvésre az elnyomott csoport mellett, ha sérült moralitás-szükségletüket helyreállító üzentekkel találkoznak. Kende és munkatársai (2020) magyar mintán azt találták, hogy a férfiak kevésbé hajlandóak támogatni a *#MeToo* kampányt, ha azt morális képükre vagy társadalmi státuszukra nézve fenyegetőnek érezték. Ezek alapján feltételeztük, hogy a státusz- és moralitás-szükségleteket kielégítő kampányüzenetek egyaránt szükségesek a férfiak nők melletti szövetséges cselekvésre való mobilizálásában. Az általunk végzett online kísérletben (Study 1) a résztvevőknek különböző nők melletti kiállásra buzdító kampányüzeneteket mutattunk be, melyek vagy a társadalmi státuszukat (*státuszkondíció*) vagy a morális képüket (*morális kondíció*) megerősítő üzeneteket tartalmaztak, vagy pedig nem tartalmaztak megerősítő üzenetet (*kontrollkondíció*). Azt feltételeztük, hogy a két kísérleti kondícióban magasabb lesz a kollektív cselekvési hajlandóság, mint a kontrollban.

Az egyes kondíciókban nem találtunk különbséget a kollektív cselekvési hajlandóság kérdőívesen mért értékében, míg a viselkedésesen mért értékekben a státuszkondíció szignifikánsan hatástalanabbnak bizonyult a másik kettőnél. A kérdőívesen mért kollektív cselekvési hajlandóságot egyéb, kondíciótól független tényezők, mint a férfi identitással való azonosulás mértéke és a modern szexizmus szignifikánsan jósolták be, negatív irányban. Mivel ez ellentmondott a hipotézisünknek, az eredmények pontosabb interpretációja érdekében egy kvalitatív, fókuszcsoportos kutatással (Study 2) egészítettük ki a kvantitatív részt. Itt választ kaptunk rá, hogy mi okozhatta potenciálisan a státuszkondíció hatástalanságát. Legtöbbször a minta sajátosságaival, illetve a státuszkondíció retorikájával magyarázták az eredményeket. Emellett lehetőségünk volt a férfi egyetemisták nők melletti szövetséges cselekvési mintázatainak, motivációinak és gátjainak felderítésére. Ezek között mind egyéni, mind

rendszerszintű tényezőket, valamint kollektíven fenntartott hiedelmeket is azonosítottunk. Választ kaptunk továbbá arra, hogy az adott korosztály milyen kampányüzeneteket talál hatékonynak.

A nem öngyilkossági szándékú önsértés az önkritikus rumináció és a szégyen összefüggésrendszerében, felnőtt mintában

Magyar Csilla

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Célkitűzés: Jelen kutatás célja a nem öngyilkossági célú szándékos önsértés (non-suicidal selfinjury, NSSI) vizsgálata olyan szakirodalmi szempontból releváns konstruktumokkal összefüggésben, mint a szégyen és az önkritikus rumináció. Az NSSI a saját test akaratlagos, de nem öngyilkossági szándékkal végrehajtott megsértését jelenti (Klonsky, Victor és Saffer, 2014). Több kutatás is rámutatott, hogy a szégyen és az önkritikus rumináció összefüggésben állnak a nem öngyilkossági szándékú önsértéssel (pl. Velotti és mtsai, 2016) azon a mechanizmuson keresztül, hogy a szégyennel való megküzdés céljából alkalmazott maladaptív érzelemreguláció ahhoz vezethet, hogy a személy önmaga felé irányítja agresszióját, mely nemszuicidális önsértésben is kifejeződik.

Módszer: A vizsgálat nem klinikai populáció bevonásával zajlott. Mintáját 1873 fő alkotta, többségében nők (n=1404, 74,96%). Az átlagéletkor 34,88 év volt (SD=14,58). A mintában elkülönítettem a sohasem önsértő (n=1129, 60,27%), a korábban önsértő (n=512, 27,34%) és az aktuálisan önsértő (n=232, 12,39%) csoportokat, valamint a repetitív önsértőket (10 vagy több önsértési epizód, n=1225, 75,87% (Gratz és mtsai, 2015)) és az alkalmi önsértőket (10-nél kevesebb önsértési epizód, n=389, 24,13%). A vizsgálat hozzáférhetőségi mintavétellel zajlott, a kitöltők anonim módon vettek részt a vizsgálatban.

Elemzéseim során az alábbi mérőeszközöket használtam fel: Állítások az Önsértés Kapcsán Kérdőív, Szégyen Élmény Skála, Önkritikus Rumináció Kérdőív.

Eredmények: Eredményeim számos ponton összefüggéseket mutattak ki e három konstruktum összefüggésrendszerében. A jelenségek komplexebb összefüggéseit mediációs modellel teszteltem, ahol a szégyen és a nem öngyilkossági célú önsértés kapcsolatában az önkritikus rumináció mediáló szerepét térképeztem fel. A tanulmány további eredményei kimutatják a magasabb szégyenpontszám és többféle NSSI mód alkalmazása közötti együttjárást, valamint a magasabb szégyenpontszám és az önsértés időbeli aktualitása közötti pozitív kapcsolatot. A vizsgálat része a repetitív önsértők és alkalmi önsértők összevetése is, az önkritikus rumináció szempontjából, mely alapján az alkalmi önsértőket kevésbé jellemzi a rágódás ezen fajtája.

Az utcák sorai – Nemzetközi utcai lapok hajléktalanság-reprezentációinak összehasonlítása

Müller Tündér Éva

Pécsi Tudományegyetem, Kerényi Károly Szakkollégium

A jelen exploratív kutatás célja a különböző utcai lapok hajléktalanságról alkotott reprezentációs mezejének feltárása. A vizsgálat kvalitatív módszer segítségével arra vállalkozik, hogy négy ország egy-egy utcai lapjának (Alberta Street News [Kanada], Big Issue North [Egyesült Királyság], Fedél Nélkül [Magyarország], GROUNDCOVER NEWS [Egyesült Államok]) 2021-ben megjelent cikkeit bottom-up típusú tartalomelemzéssel az IRaMuTeQ program segítségével tanulmányozza (klaszterelemzés, címszavak együttjárásának vizsgálata). A kutatás során összesen 561 cikk került tudományos górcső alá. Az elemzés elméleti hátterét Serge Moscovici szociális reprezentáció kutatásai nyújtják, egy ezekkel inherensen összekapcsolódó kommunikációs síkon. A vizsgált újságok mint kommunikációs felületek a hajléktalanság szociális reprezentációját építik, amelyeken keresztül egy adott cél, és egy adott célcsoport mentén szerveződik és szerveződik újra a hajléktalanság fogalma. Hasonlóan Serge Moscovici alapkutatásához arra voltam kíváncsi, hogy ezen utcai lapok milyen eltérő kommunikációs stratégiával járulnak hozzá a hajléktalanság témaköréhez. Vizsgálatomban arra a megállapításra jutottam, hogy az újságok közötti tartalmi eltérések eltérő kommunikációs stratégiákat takarnak, és ezáltal eltérő szociális reprezentációs mezőt alakítanak ki a hajléktalanságról. A vizsgálat során azt találtam, hogy az angliai lap számára a hajléktalanság egy eladásra kínált termék, a kanadai és a magyar lapnál egyéni élettörténet, az amerikai lapban pedig társadalmi probléma, amely közösségi válaszok aktiválását generálja.

Kognitív képességek varianciájának változása

Ugrin Bálint József

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A kognitív képességek osztályozásában számos megközelítés született, melyek közül legszélesebb körben az ún. Cattell–Horn–Carroll-modell az elfogadott. E modell egyik alapvető vonása, hogy megkülönbözteti a verbális jellegű tudás-ismeret képességet a többi nem verbális képességtől. E megkülönböztetés előzményének a kristályos és fluid intelligencia kontrasztja tekinthető, mely egyúttal azt is implicálja, hogy a környezetnek és a veleszületett jellemzőknek eltérő hatásuk van a két képességcsoportra.

Jelen kutatás keresztmetszeti elrendezésben vizsgálta, hogy vajon a tudás-ismeret képesség az életkor előrehaladtával eltérő fejlődési tendenciákkal jellemezhető-e a (nonverbális) fluid gondolkodás képességhez képest. Az életkori csoportok (6-18 év) összehasonlítását a minta reprezentativitása tette lehetővé. A kutatás középpontjában az életkori csoportok varianciájának változása állt. Feltételezhető, hogy a környezet által jobban befolyásolt képességek, mint a szókincs és az explicit tudás az életkor előrehaladtával eltérő mértékben fejlődnek növelve egy adott korosztálybeli szórását (és varianciáját). Ez a növekedés abból adódna, hogy bizonyos személyek nagyobb arányú fejlődést mutatnának, mint mások, s így a legjobban teljesítők egyre jobban eltávolodnak a leggyengébben teljesítőktől.

A képességek mérése a Woodcock–Johnson Kognitív Képességtesztek IV magyar adaptációjának tesztjeivel történt, a minta 1300 főt tartalmazott és reprezentatívnak tekinthető. A varianciák elemzésével valóban kimutatható egy szignifikáns különbség a képességeket tekintve az eltérő korosztályokban. A tudás–ismeret képesség esetében a variancia növekedése volt tapasztalható, míg a fluid gondolkodás esetében a variancia közel azonos maradt. Ez alapján megfogalmazható, hogy azon a képességek esetében, amelyekre a környezet fokozottan hat, eltérő fejlődés tapasztalható, s ez a folyamat visszafelé is igaz, azaz ugyanezen képességek fejleszthetőek a jobb környezet megteremtésével, amely alkalmazott (pedagógiai) szempontból fontos szempontot jelent.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Humanitárius indíttatás vagy politikai elkötelezettség?

A menekültekért dolgozó németországi civil társadalom és -szervezetek motivációi

Szalay Sára

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

2015-től kezdődően jelentős menekültáradat érkezett Közel-Keletről, Afrikából, a Balkánról és Közép-Ázsiából Európába. A migráció okai a különböző fegyveres konfliktusok, a politikai és vallási üldöztetés, gazdasági ellehetetlenülés vagy klímaváltozás. Németország előszeretettel hangoztatja „Willkommenskultur”, „welcome culture” politikáját és nagy hagyománya van náluk a civil társadalom szerepének.

Kutatásomban arra keresem a választ, hogy Németország civiltársadalma és civilszervezetei, akik a menekültek integrálásával foglalkoznak, mennyiben csak jótékonykodási intézmények, vagy politikai hangjuk is hallatszik. A vizsgálódásom célja, hogy feltárjam, hogy a különböző aktorcsoportok – mint a politikai szereplők, civilszervezetek, civil társadalom önkéntesei, menekültek – milyen szerepet szánnak a civil szférának.

A leghasznosabb módszertannak az egyes aktorcsoportok megkérdezését tartom. A felhasznált tanulmányokban egyaránt fellelhetőek kvantitatív és kvalitatív módszerek, azonban a vizsgált aktorcsoportok közül magukat a menekülteket nem kérdezik meg a témáról. Kutatásom során kérdőívek és mélyinterjúk segítségével elsősorban a menekültek véleményére lennék kíváncsi, hogy nekik milyen képük van az őket segítőkről, azok inkább jótékonykodók vagy politikai szereplők.

Kutatási kérdésemre a következő válaszokat kaptam. A kormányzat alárendelt szerepet szán nekik, irányítani kívánja őket, nem hagy nekik beleszólást a politikába és a jogba. Egyes önkénteseket éppen ez tett politikailag aktívvá. A civilek motivációi eltérnek egymástól. Vannak, akiket az emberiesség vezérel, nem kívánnak politikai elköteleződést. Megint mások a menekültellenes társadalmi és jogi helyzet ellen protestálnak, ők politikailag aktívak.

A menekültek kritikusak a civil szervezetekkel, hiszen az vagy az állam által manipulált, vagy korlátozott teret biztosít nekik, így önszerveződésbe kezdenek. Véleményem szerint olyan civil szervezetekre van szükség, akik kitanítják a menekülteket jogi, társadalmi, politikai helyzetükről, hogy képesek legyenek kiállni magukért. Olyan civil szervezetre van szükség,

amely nem manipulálható és politikailag aktív és lehetőséget teremt a menekülteknek, hogy önmagukat képviseljék a vitákban.

A multikulturalizmushoz való hozzáállás változása Kanadában

Rémai Martin

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Napjainkban Kanadát mint multikulturális ország ismerjük és tartjuk számon. A történelem során azonban ez nem volt mindig így. Habár az őslakos törzsek sokfélék voltak és diverz közösséget alkottak a területen, a gyarmatosítás során alapvetően két nagy gyarmatosító hatalom vette át az uralmat és igyekezett új államát a saját kultúrája mentén megszervezni. A Kanada területén lévő angol és francia gyarmati kolóniák közötti kulturális különbségek, kiegészülve a nyelvi akadályokkal, a XIX. század második felére halványodni kezdtek és Kanada a bikulturalizmus útjára lépett, majd el is indult rajta.

Egy évszázaddal később kezdték el felismerni és mindinkább elismerni azt a nyilvánvaló tény, hogy az ország formálódásában a helyi etnikumok, nemzetiségek, kulturális csoportok is jelentős szerepet játszanak. Ennek további vizsgálatára felállítottak egy vizsgálóbizottságot. Ők, munkájuk befejeztével, a Parlamentet arra kérték, hogy támogassák az etnikai csoportokat kultúrájuk megőrzésében. Ezen felhívás hatására Pierre Trudeau miniszterelnök a Képviselőház támogatásával, 1971-ben bevezette az állami multikulturális irányelvet, mely valóban igyekezett megteremteni az esélyegyenlőséget a lakosságon belül, ugyanakkor ezzel meg is osztotta a kanadai társadalmat.

Ezt a megosztottságot szeretném bemutatni előadásomban, kétféle megközelítésből is. Egyrészt Margaret Atwood *The Man from Mars* című novelláján keresztül, másfelől összehasonlító, kurrens statisztikai elemzések segítségével.

A *The Man from Mars* az 1960-as évek végének, 1970-es évek elejének Kanadájában játszódó novella, amely egy kanadai egyetemista lány találkozásának esetét mutatja be egy ázsiai – szintén egyetemista – fiúval. A történet alapfelvetése a külföldiek elfogadásának fontossága, illetve a velük szemben támasztott társadalmi szkepticizmus és elzárkózó félelem. A novella hű korrajz a korról, melyben a kormányzat igyekezett a multikulturális politikáját implementálni, illetve a kor társadalmi csoportjairól és egymásról alkotott, gyorsan változó nézeteikről is.

A statisztikai elemzés során kanadai lakosokkal készített kérdőívek eredményeit járom körül. Az 1990-es évektől periodikusan, újra és újra felmérésre kerülő témák között megtalálhatóak a bevándorlók származásának kimutatásai, illetve a társadalmi vélekedés a folyamatosan egyre több kultúrát befogadó ország szakpolitikájáról, továbbá a társadalom véleménye az intézményesült multikulturalizmus volumenéről is.

Előadásom lezárásaként az aktuális bevándorlási trendekről, a Kanada és multikulturalizmusa előtt álló XXI. századi kihívásokról és kezelési alternatívákról szeretnék beszélni.

Honvágy mindhalálig: Az afrobrazil vallások helyzete a XXI. századi brazil társadalomban

Rácz Bálint

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az afrobrazil vallások kutatása régiókban, illetve az egész világon gyerekcipőben jár még. Ennek rendkívül egyszerű oka van: az afrobrazil hitvilágot a keletkezése óta rengeteg ember a sátánizmussal azonosítja, nagyfokú elutasítottságot generálva ezzel. Valójában ezt a folyamatot a portugál hódítók egészen pontosan megtervezték. A *deafricanização*-nak, azaz az afrikai elemek brazil kultúrából való kiszorításának, komoly történelmi háttere van, melynek kezdetét a XIX. századra datáljuk, amikor Brazília kikiáltotta függetlenségét Portugáliától. Volt portugál gyarmatként nagyon fontosnak tartották, hogy egy önálló, homogén nemzeti identitást tudjanak kialakítani. Ezt tartották a modernizáció egyik kulcsfontosságú elemének, azonban az atlanti rabszolgakereskedelem során Brazíliába hurcolt afrikai rabszolgák kitartottak a saját kultúrájuk, saját vallásuk mellett. Annak érdekében, hogy a saját identitásukat gyakorolni tudják, ezek az afrikai emberek elszöktek a cukornád-, illetve dohányültetvényekről, viszont a rájuk erőszakolt kereszténység egyes elemei beékelődtek a szertartásaikba, ezzel létrehozva a mai afrobrazil vallások alapját. A kutatásom során arra voltam kíváncsi, hogy a brazil társadalom milyen mértékben fogadja vagy utasítja el az afrobrazil vallásokat, illetve ennek milyen okai vannak; vannak-e olyan tévhitek, amelyeket többször említenek a kitöltők, illetve mi járul hozzá ahhoz, hogy valaki az említett vallásokat elfogadja vagy sem. Ugyancsak kíváncsi voltam arra, hogy egyes körülmények, így például az életkor, az iskolázottság, illetve a lakhely hatással vannak-e arra, hogy egy embernek milyen az említett vallásokhoz fűződő viszonya. Az utolsó kérdésem a témával kapcsolatban az volt, hogy miképp vélekednek a kitöltők a társadalom hozzáállásáról, ami az afrobrazil vallásokat illeti. Előadásomban az afrobrazil vallások létrejöttéről, történelméről fogok beszélni, emellett a kutatásom eredményeit fogom kielemezni. A kutatásom során egy portugál nyelven íródott kérdőívet alkalmaztam, melynek célcsoportja a brazil emberek voltak. A kérdőívet többnyire Magyarországon élő brazilok, illetve Brazíliában élő brazil emberek töltötték ki, összesen 71 fő. Bár a kutatásom a beérkezett adatok homogenitása miatt nem reprezentatív, az eredmények így is hatalmas eltéréseket mutattak sok kérdésben, ami megfontolandó kérdéseket vet fel.

Tényellenőrzés itthon és külföldön – a portugál Polígrafo és a magyar Lakmusz működése

Horváth Kata

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Napjaink egyik legnagyobb kutatási és közbeszédbeli témája a dezinformáció. Ennek új aktualitást adott a 2022-ben kirobbant ukrán-orosz háború, melyet a brutális fegyveres konfliktus mellett „információs háborúként” jellemezhetünk.

Nem beszélhetek úgy tényellenőrzésről, hogy nem hangsúlyozom ki, amit sokan előttem már megtettek; a szólásszabadság, a professzionális újságírás és a megbízható információkhoz való hozzáférhetőség elengedhetetlen egy demokratikus társadalomhoz. Ezek az értékek, vagy szükségletek azonban veszélybe kerültek többek között az online még gyorsabban terjedő álhíreknek köszönhetően, melynek fenyegetése az elmúlt évben növekvő tendenciát mutat (Visseres 2020:56).

Előadásomat a portugál Polígrafo és a magyar Lakmusz tényellenőrző oldalak összehasonlító elemzésének szenteltem, mellyel célom, hogy feltárjam a fact-checking szakmai és fogyasztói megítélését, a jelenségről kialakított percepciókat az eltérő médiarendszerek kontextusában.

Egy összehasonlító empirikus kutatással szeretném körbejárni, hogy az eltérő médiarendszerekben milyen különbségek fedezhetők fel – egy itthon még teljesen új jelenség – a tényellenőrzés esetében. Ennek érdekében a két ország médiaökoszisztémájáról is rövid kitekintést kívánok nyújtani, hiszen azt szeretném feltárni, hogy különböző állapotban lévő médiarendszerekben ugyanaz a jelenség hogyan csapódik le a szakma és fogyasztók körében.

A kutatás keretében számos fókuszcsoporthoz beszélgetést készítettem magyar, illetve portugál médiaszakos hallgatókkal, hogy ezáltal egy tudatosabb médiafogyasztó réteg véleményét, tényellenőrző oldalak hasznosságának megítélését megismerhessem. A beszélgetések elkészítését 13 magyar, illetve 4 portugál újságíróval készített mély-, valamint félig strukturált interjú előzte meg, melyekkel a fake news és fact check országspecifikus percepcióit szerettem volna feltárni. Továbbá a Lakmusz potenciális fogyasztóinak megítélését és az olvasók általi ismeretségét vizsgálva az ELTE kommunikáció- és médiatudomány szakának 104 elsőéves hallgatójával töltöttem ki egy általános médiafogyasztási szokásokról, dezinformációról és fact check-ről szóló kérdőívet. Prezentációmban e kutatás részeredményeit szeretném bemutatni a médiarendszerek normatív összehasonlításának tükrében.

A hulladékmegelőzés és újrahasználat intézményes lehetőségei a fővárosban

Glück Krisztina

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bolyai Kollégium

Jelenlegi gazdaságunkban a „veszünk, készítünk és eldobunk” elv érvényesül. Nyersanyagokat és egyéb erőforrásokat nyerünk ki a vízből, a levegőből és a földből, eszközökké és termékekké formáljuk, majd kidobjuk, megsemmisítjük, ártalmatlanítjuk ezeket.

A körforgásos gazdaság vezérgondolata ezzel szemben az, hogy a lehető leghosszabb ideig használjuk fel az erőforrásokat és anyagokat a gazdasági ciklusban, és kerüljük el az erőforrások idő előtti selejtezésen és túlzott elsődleges termelésen keresztül történő nem hatékony felhasználását.

Kié a felelősség abban, hogy a jelenlegi formájában fenntarthatatlan gazdasági és társadalmi berendezkedést megváltoztassuk? A fogyasztók a társadalom fontos szereplői, de egyénenként nem tudják a társadalmi struktúrákat megváltoztatni. A fenntartható fogyasztás és a cirkuláris gazdaság elősegítésében a civil társadalomnak, a vállalkozásoknak, a politikai döntéshozóknak és a tudományos közösségnek egyaránt fontos szerepe van. Szerencsére a világban egyre több helyen a döntéshozók szintjére is eljut a problémakör. Budapest Főváros Önkormányzata 2023 februárjában életre hívta a Megelőzés Platformot, melynek küldetése, hogy egy tető alá hozza azokat a szervezeteket, non- és for-profit vállalkozásokat, melyek tevékenységük legalább egy részét Budapesten végzik, és ezen tevékenységük összhangban van a főváros hulladékmegelőzés és -újrahasználat támogatására vonatkozó céljaival.

Budapest ösztöndíjas kutatásom során lehetőségem volt végigkísérni a platform megszületésének folyamatát, illetve bepillantást nyerhettem a város további fenntarthatósági törekvéseibe. Milyen intézményes lehetőségei vannak a fővárosnak a hulladékmegelőzés és újrahasználat elősegítése terén? Milyen akadályokba ütközhet az, aki szeretne egy fenntarthatóság-központú vállalkozásba kezdeni hazánkban? Hogyan számolhatjuk fel ezeket az akadályokat a Fővárosi Önkormányzat segítségével? Előadásomban ilyen és ehhez hasonló kérdésekre keresem a választ.

Környezet és közösség Gyarmatpusztán

Jánosi Kincső

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Kutatásomat Gyarmatpusztán, egy volt uradalmi cselédtelepülésen végeztem, ahová a rendszerváltás óta egyre többen költöztek be a tősgyökeres lakosság mellé. Gyarmatpuszta jelenleg Gyermely község közigazgatási része, de gyakorlatilag egy „zsáktelepülés”, mivel a fontosabb főutak vonalán kívül esik, illetve Gyarmatpusztát nem követi újabb lakott település. Érdeklődésemet egy közösség keltette fel, melyet tagjai Szomszédok csoportnak neveztek el a saját Facebook-csoportjuk neve után. Tagjainak nagy része körülbelül húsz éve lakik a településen, és többekre jellemző közülük, hogy a fővárosból vagy a főváros környékéről költöztek Gyarmatpusztára. Közös a csoport tagjaiban a természetközelség szeretete, ez Gyarmatpusztára költözésük óta különösen fontos lett számukra, hiszen lakóhelyüket a Pilisi Parkerdő részét képező erdő veszi körül. Közösségi életükben is fontos szerepet játszik a természet, hiszen a találkozásaik színtere legtöbbször az erdő vagy a ház körüli kertjük. Próbálnak tudatosan figyelni az őket körülvevő környezetre és természeti értékeikre. Mindannyian művelnek, vagy korábban műveltek kertet, emellett van, aki az állattartással is foglalkozik. Munkájuktól szabadidejük mennyiségétől és egészségi állapotától függően ki komolyabban, ki csak hobbi szinten, de foglalkoznak a növénytermesztéssel állattenyésztéssel. A közösség tagja például egy házaspár, akik az otthon megtermelt zöldségeket és gyümölcsöket a magán célú felhasználás mellett már eladásra is termelik. A kertművelés terén több módszert is alkalmaznak a csoport tagjai, van, aki a permakultúrás megoldást, van, aki pedig a tudatos kertrendezést valósítja meg. A kertészkedésben, gazdálkodásban szerzett tapasztalataikat egymással megosztják, de a csoport fő profilja és összetartó eleme nem a gazdálkodásban szerzett tapasztalatok megosztása.

A teljes önfenntartó és környezetvédő életmódra törekvés nem jellemzi a csoportot, hiszen például napi rendszerességgel járnak autóval, egyes családok többször is ingázásra kényszerülnek a gyerekek miatt, illetve nem termelnek meg mindent maguknak a kertjükben. Kutatásom során felmerült bennem a kérdés, hogy milyen szerepet játszik a közösség életében a természetközelség? Mennyire fontos a közösség tagjainak a környezettudatosság, és ez miben nyilvánul meg?

Az osztrák–magyar kolonizációs politika kezdetei Bosznia-Hercegovinában

Csepregi Janka Júlia

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Az előadás az Osztrák–Magyar Monarchia Bosznia-Hercegovinában alkalmazott kolonizációs politikáját vizsgálja az 1878-as okkupációt követő években. Míg a megszállás időszakát feldolgozó szakirodalmi munkák szinte közhelyként tárgyalják Kállay Béni közös pénzügyminiszter a tartomány mezőgazdaságának fellendítését és a délszláv nacionalizmusok visszaszorítását célzó kolonizációs stratégiáját s ezzel összefüggésben a századforduló körül kibontakozó telepítési programot, annak előzményeiről sokkal kevesebb szó esik a történettudományi diskurzusban. A kutatás célja tehát, hogy feltárja a közös pénzügyminisztérium Bosznia-Hercegovinában végrehajtott kolonizációs politikájának fejlődését s annak alakító tényezőit.

A szóbanforgó kérdés vizsgálatához a bécsi Haus-, Hof und Staatsarchiv külügyminisztériumi iratanyagából az Administrative Registratur Bosznia-Hercegovinával foglalkozó része szolgál forrásbázisként. A közös pénzügyminisztérium levelezéséből kiderül, hogy már Szilágyi József minisztersége idején elindult egy, az állam által nem támogatott spontán bevándorlás a német és svájci területekről. Kállay későbbi kolonizációs politikájával szemben azonban ekkor még a letelepedések mögött nem állt semmiféle jogi szabályozás: az egyes esetek egyéni elbírálás alá estek. Mi több, az állami hatóságok sok esetben visszautasították a bevándorolni szándékozók kéréseit. Ennek oka a Bosznia-Hercegovinában uralkodó bizonytalan körülményekben keresendő: a megszállt tartományban évekig tartott a birtokjogi kérdések tisztázása, mely csak később tette lehetővé egy nagyszabású telepítési program végrehajtását. Figyelemreméltó azonban, hogy az osztrák–magyar közigazgatás fejlődésének már e korai szakaszában is felmerültek elképzelések a tartomány kolonizálásának jövedelmező módszereiről, amelyek – a tárgyalt időszak tanulságaival egyetemben – az alapját képezhették az 1890-es évek Bosznia-politikájának.

Egy ellenzéki vármegye irányítói. A tipikus főispáni és alispáni életút a dualizmus-kori Szabolcs vármegyében

Ámik Ákos

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Szabolcs vármegye közéleté már számtalanszor esett kutatások fókuszába. Kövér György *A tiszzaeszlári dráma* című monográfiájában többek között az 1883-as megyei tisztújítást mutatta be. A dualizmus 1905–1906-os válságperiódusának Szabolcs megyei vetületét Zsoldos Ildikó írta meg a 2009-ben megjelent monográfiájában. A megye országgyűlési választásairól, valamint Szabolcs megválasztott képviselőiről pedig Szilágyi László készített áttekintést egy 2008-ban megjelent munkájában. A jelenlegi előadás nem Szabolcs vármegyének eseménytörténetével foglalkozik, hiszen – ahogy azt írtuk – a megyei törvényhatóságról egyes országos politikai események kapcsán már születtek munkák. A megyei tisztviselőkről azonban kollektív életrajzi elemzés (prozopográfia) mindezidáig nem készült, karrierútjukat, politikai-közéleti szerepvállalásukat senki nem mérlegelte, nem hasonlította össze.

Szabolcs vármegye élén 1867 és 1918 között összesen tíz főispán és hat alispán, tehát – figyelembe véve azon tényt, hogy egy alispán a főispáni pozíciót is betöltötte – tizenöt politikus állt. Előadásunk célja Szabolcs megye főispánjainak politikai, gazdasági tevékenységét összehasonlítás alá vetni, s megfigyelni – a régió viszonylatában –, hogy Szabolcs, mint a közjogi ellenzék, s később Bánffy Dezső Új Pártjának egyik fellegvára, miként befolyásolta az országos vezetés személyzeti politikáját. Továbbá szeretnénk áttekinteni, hogy az alispán, mint választott tisztviselő, pozíciója elfoglalása előtt milyen karrierutat járt be, vagy hogyan szerzett presztízst a választók körében, illetőleg mennyiben tekinthető megválasztása a főispáni tekintély érvényesülésének, esetleg kreatúrának. Ennek vizsgálatára jelentős forrásbázis áll rendelkezésünkre: a Magyar Királyi Belügyminisztérium Elnöki Osztályának iratai, a mindenkori miniszterelnök félhivatalos levelezése, számos egodokumentum – többek között Kállay András visszaemlékezései, nyílt levelei s személyes hagyatéka, Krasznay Péter nyírbogdányi járási főszolgabíró immáron kiadott naplója. Bízunk abban, hogy jelen előadásunk hozzájárul a dualizmus korának megyei politikai elittel foglalkozó kutatásainak előreviteléhez.

„Ópium, beefsteak és kényszerzubbonny” – Mindennapok a lipótmezei Magyar Királyi Országos Tébolydában 1868 és 1884 között

Tóth Luca

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az 1868-ban megnyílt lipótmezei Magyar Királyi Országos Tébolyda alapításáról és felállításának körülményeiről viszonylag gazdag szakirodalom közül válogathat az érdeklődő, azonban az intézetben ápoltságok mindennapjairól már kevesebb információ áll a rendelkezésünkre.

Egy országos „örjintézet” felállítása már II. Lipót (1790–1792) magyar király uralkodása alatt napirenden volt, azonban a napóleoni háborúk és a háborúkat követő gazdasági helyzet, az 1838-as nagy pesti árvíz, majd az 1848–49-es forradalom és szabadságharc eseményei, végül pedig súlyos anyagi problémák miatt az intézet építési munkálatai egészen 1860-ig nem kezdődtek meg.

Mit nevezünk „dühöngőknek”? Mire használták az ópiumot? Fogyaszthattak-e alkoholt a betegek? Az előadás ezekre és ehhez hasonló kérdésekre próbál választ nyújtani, részletesen kitérve az ápoltságok mindennapi életére és gyógykezelésükre, a tébolyda étkezési rendszerére, a betegek foglalkoztatottságára és szórakozási lehetőségeikre is.

Kutatásomhoz a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található, a lipótmezei tébolyda 1868 és 1884 közötti iratanyagát vizsgáltam. A vizsgált források közül az intézet első orvos-igazgatójának, Dr. Schnirch Emilnek a Belügyminisztériumhoz küldött jelentései, az intézmény Házi rendje, valamint a tébolyda Alapszerkezete voltak leginkább segítségemre, de a korszak sajtóforrásait – például a *Gyógyászat*, a *Budapesti Közlöny* és az *Orvosi Hetilap* cikkeit – is vizsgáltam. A kutatás során olyan orvosok munkáit használtam fel, akik a lipótmezei tébolydában orvosi szolgálatot teljesítettek.

„*Adel verpflichtet*”? – A Deutsche Adelsgenossenschaft nemeseinek fennmaradási törekvései a *Deutsches Adelsblatt* tükrében

Hosszú Kristóf

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Jelen előadás a német társadalom egyik meghatározó rétegének, a német nemességnek társadalmi, gazdasági és politikai pozícióik és befolyásuk megőrzéséért folytatott törekvéseit vizsgálja ideológiai szempontból a 19–20. század fordulója körül.

A német nemességkutatás számára a nemesség fennmaradásáért (erre utal a német *Obenbleiben* fogalom), egységesítéséért és egységes réteggként való fellépéséért folyó harc már Heinz Reif a vesztfáliai nemességről írt megalapozó munkája óta téma, amelynek kutatása azóta is jelentős fejlődésen ment keresztül Rudolf Braunnak és Daniel Menningnek köszönhetően. Ezek az újabb szerzők valamennyien egyetértenek abban, hogy a német nemesség érzékelve koruk egyre gyorsuló változásait, a vallásosság csökkenésétől a polgárosodáson át egészen a munkásság szerveződéséig mindenben saját feudális alapokon nyugvó hatalmuk ellenségét látták, s emiatt az egyre radikálisabb konzervativizmus felé fordultak. Ennek az ideológiának legmarkánsabb megjelenése a legnagyobb német nemeseket tömörítő egyesület, a Deutsche Adelsgenossenschaft lapjában, az 1883-tól megjelenő *Deutsches Adelsblatt*-ban fedezhető fel. A német nemesi radikalizmus kutatásában ez az egyik legnépszerűbb forrás, melyből látható, hogy az itt leginkább reprezentált „*ostelbische*” (porosz) nemesi társadalom saját korát valóban egy az egész társadalmat megrengető válságnak értelmezte, s ezért küzdött tradicionális vezető szerepének megőrzéséért. Ennek a nemesi küzdelemnek azonban az idők során változnia kellett, így felmerülhet a kérdés, hogy mennyire voltak kidolgozottak kezdetben a *Deutsche Adelsblatt* koncepciói a nemesség fennmaradásáról, s hogy alkalmazkodtak-e az idő elteltével körülöttük levő világ változásainak felerősödéséhez?

A lap 1884-es, 1894-es és 1903-as évfolyamaiban felbukkanó, a nemesség helyzetét, szerepét és társadalmi küldetését leíró cikkek összevetésén keresztül kívánok egy tendenciát bemutatni, hogy lett egyre radikálisabb a nemesi konzervativizmus eszméje. Így szemléltethető, hogy határolódott el a porosz nemesség egyszerre az általa vezetni kívánt néptől és a Deutsche Adelsgenossenschaftból kimaradó más nemesi rétegektől az egyesület homályos céljai miatt, melyek megvalósítására már nem került sor.

Ember fia, város fia, isten fia – az asszír királyi származás kérdése az i. e. 8–7. században

Pásztor Dániel

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az asszír birodalom történetének közel másfél évezrede folyamán (kb. i. e. 1350 – i. e. 600) bevett gyakorlattá vált különböző titulusok és epithetonok használata a királyfeliratokban. E titulusokból és epithetonokból állt össze az ún. „királyi titulátúra”, mely a feliratok bevezető szakaszát alkotta. A titulátúrák számos eleme idővel hagyományossá vált, míg egy adott uralkodónál akár egyéni újítások is megfigyelhetők. Alkotóelemeinek összetételét jelentős mértékben befolyásolhatta az adott szöveg keletkezési ideje, rendelt helye, illetve hordozó felületének típusa is. Ezen titulátúra elemek vizsgálata kulcsfontosságú egy meghatározott időszak hivatalos, állami ideológiájának tanulmányozásában, mivel az ideális király elvárt tevékenységi köreinek egyik legkiemelkedőbb forrásait jelentik. Egy adott király tevékenységi köre elsősorban egy kapcsolati rendszert ölelt fel, mely magában foglalta viszonyát az általa uralt különböző népekhez, ellenségeihez, valamint isteneihez. Ezen viszonyrendszer mellett fontossá vált a király származásának kérdése is.

A királyi titulátúrát számos esetben a királyi genealógia előzi meg, mely többnyire az adott uralkodó apját, nagyapját, esetenként a dédapját említi. Az i. e. 8. századtól kezdve azonban több uralkodó felirataiban is különféle anomáliákat figyelhetünk meg, melyek a kérdéses feliratban a király származásának egyéni színezetet kölcsönöznek. Anomáliát jelenthetett, ha a király genealógiájában származását régebbi ősei felsorolásával ecsetelte, genealógiája után vagy ahelyett származásának ősiségére utalt, titulátúrájában származását egy városra, kivételes esetben istenre vezette vissza, esetleg genealógiáját teljesen elhagyta. Mindezen jelenségek közül egy feliraton belül egyszerre akár több is előfordulhatott, nehezítve ezzel a mögöttük meghúzódó királyi és írónoki koncepciók felismerését és megértését.

A vizsgálat fontosságát indokolja, hogy a ma már elfogadott nézet szerint bár Asszíriában közel egy évezreden át egyetlen dinasztia foglalta el a trónt, melynek a hagyomány szerint ráadásul apáról fiúra kellett öröklődnie, ennek ellenére számos király küzdött legitimációs problémákkal. Ezen problémák minden bizonnyal hatással lehettek a királyi származás különféle szöveges megjelenítéseire, ám ennek szisztematikus vizsgálatára eddig még nem került sor. Előadásom célja, hogy bemutassam az i. e. 8. és 7. századi asszír uralkodók származásának kifejezési formáit, illetve ezek lehetséges okait.

Egy triumvir Keleten: az istenek szerepe M. Antonius propagandájában

Matolcsi Péter

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

„*Sunt superis sua jura*” – olvashatjuk Ovidiustól a *Methamorphoses*ben. A saját törvényekkel rendelkező istenek számtalanszor kerülnek kapcsolatba a halandó világgal az ókor irodalmában. De mi történik akkor, amikor a dolog megfordul – mikor egy államférfi helyezi magát az istenek sorába? Az általam vizsgálandó triumvir, Marcus Antonius esetében egyértelműen egyfajta kudarcról beszélhetünk, de keleti tevékenységével és Neos Dionysos-szerepével méltó riválist jelentett a szintén rendkívül ambiciózusnak mondható Octavianusnak.

Antonius személye és tevékenysége azért is izgalmas téma, hisz rálátásunk elsősorban az egykori ellenfele által megtartott forrásokon keresztül, vagy éppenséggel azokra a forrásokra épülő történetírói munkákon (például Plutarchos, vagy Cassius Dio) keresztül van. Azonban a polgárháborút és Antonius bukását megelőzi egy rendkívül éles propagandaháború Octavianusszal. Mindkettőjük propagandájának integráns részét képezte az, hogy valamely általuk választott isten maszkját vették magukra, így a triumvirek összekötötték magukat választott isteneikkel. Az ókori ember számára létező ember és isten közötti átmenet jelenségének lehetőségeit pusztán a szükséges mélységben taglalom, ugyanis ez egy sokkal nagyobb problémakör részeként értelmezendő. Az Antonius által kiválasztott – és talán legfontosabb – isten Dionysos volt, de nem szabad megfeledkeznünk Héraklésről sem, akitől egyenesen eredeztette magát a triumvir. Ugyan narratív forrásunk nem utal közvetlen kapcsolatra Antonius és a római napistenség – *Sol* – között, mégis megjelenik az államférfi pénzverésén alakja, melyet igenis számottevőnek tartok. Nem utolsó sorban a triumvirt Osirisként tisztelték Egyiptomban. Antonius reprezentációja komplexnek mondható, azonban tettei és propagandája jelentős hatással voltak a Római Birodalom ideológiai fejlődésére.

Előadásom során Marcus Antonius és az említett istenek közötti kapcsolatot vizsgálom majd, hogy jobban megértsük Antonius alakját. Legvégül ennek tükrében interpretálom Antonius nyilvánvalónak tűnő célját – az ókor legnagyobb personájának és birodalmának újrateremtését.

„...μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας” –

A Filippi 4:22 lehetséges értelmezései a historiográfia tükrében

Besztercei Márk

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Pál apostol filippibeliekhez írott levelének a címben idézett passzusa nem egy kutatót indított már gondolkodásra. „*Köszöntenek titeket minden szentek, mindeneknek felette pedig a császár udvarából valók*”, írja Pál apostol. Valóban lettek volna már az I. században olyan keresztények, akik tagjai voltak a császári udvarnak? Már ekkor elkezdődött volna az a folyamat, amelynek a végén a császári udvar végül maga is kereszténnyé „lett” a IV. századra? Jogos és érdekes kérdések, melyeknek mélyén az említett igevers lehetséges értelmezései állnak. Előadásomban elsősorban annak kívánok utánajárni, hogy különféle kutatók hogyan vélekedtek a Filippi 4:22-ről és annak lehetséges interpretációiról. A kérdés vizsgálata azért lehet kifejezetten érdekes, mert az igevers lehetséges olvasatainak egymás mellé állítása segíthet minket jobban megérteni a korai kereszténység szociális helyzetét és lehetőségeit.

Előadásom elején bevezetésképpen Pál apostol filippibeliekhez írt levelének keletkezéséről beszélnék, majd ezt követően a *familia Caesaris*, azaz a császári udvar fogalmáról, ami a kérdésünk tekintetében egy központi fogalom. Ezt követően térnék ki különféle szerzőkre, akik megpróbálták értelmezni az említett igeverset, mint például J. B. Lightfoot, Adolf von Harnack vagy éppen Adolf Deissmann. Igyekszem összevetni a különböző kutatók véleményét, érvelését és ezekből levont következtetéseit. Végül a szokásos „Konklúziók” rész zárná az előadást.

A kutatásomnak egyik alap műve Michael Flexsenhar 2019-ben megjelent monográfiája (*Christians in Caesar's Household*), melyben ő maga is az egyik fejezetben ugyanezt az igeverset vizsgálja, részben a historiográfiai feldolgozás ötletét is az ő művének elolvasásából vettem. Emellett természetesen a vizsgált kutatók művei képezik forrásbázisom fő alapját, lévén historiográfiai összefoglalásról és összehasonlításról van szó.

A Dietrich-mondakör a középkori magyar társadalomban

Simon Viktória

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A Nibelungok után a germán hősmondák második legismertebb alakja berni Detre (Dietrich von Bern). Azonban a Nibelungokkal ellentétben Detréről nem maradt fenn összefüggő német nyelvű eposz – ez is közrejátszhat abban, hogy miért csak esetenként bukkan fel berni Detre neve a magyar kutatásban. Ezen okból kifolyólag az előadásomban megkísérlem a mondakör történet- és irodalomtudományi jelentőségét a következő kérdések mentén felvázolni: Megjelennek-e a magyar történelem eseményei a Detréről szóló irodalmi művekben? Hogyan jelenhetett meg a középkori Magyarországon a Detre-mondakör? A társadalom mely köreiben lehettek ismertek berni Detre mondái?

A Detre-mondakör nem meglepő módon erős történeti gyökerekkel rendelkezik: maga Detre Nagy Theodorik keleti gót királlyal azonosítható, és a mondakörben Etzel (Attila) hun király is fontos szerepet játszik. Ennek megfelelően a német kutatókat – többek között Otto Höflert – Magyarországgal kapcsolatban az a kérdés foglalkoztatja, hogy Etzel földje valóban a mai Magyarország területén feküdt-e, és hogy Etzel valóban megfeleltethető-e a híres-hírhedt Attilának. Ezzel szemben a magyar kutatásban inkább a hun–magyar kapcsolat és a Detre-mondakör középkori recepciója áll a középpontban. Ugyanis berni Detre nem volt ismeretlen a középkori Magyarországon: alakja Kézai Simon *Gesta Hungarorum*ában is felbukkan.

A Detre-mondakör kapcsolatos kérdésekkel a XX. század elején már Bleyer Jakab, Hóman Bálint és Moór Elemér foglalkoztak. Moór hívta föl arra a figyelmet, hogy a Detre és Heym személynevek a középkori Magyarországon igencsak gyakoriak, és a vizsgálatukkal lehetséges a mondakör társadalmi beágyazottságát vizsgálni. Moór gondolatát megragadva, valamint Györffy György, Magyar Zoltán és Mátyás Domonkos Detre-recepcióval kapcsolatos újabb eredményeit felhasználva előadásommal szeretnék hozzájárulni a Detre-mondakör magyar vonatkozásainak és azok történeti jelentőségének feltárásához.

Királynéi udvar a késő Árpád-korban

Göncz Zsófia

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Előadásomban Kujáviai Fenenna udvari környezetének ismertetésével foglalkozom. A témában szerény mennyiségű forrásanyag áll rendelkezésre, így a történettudomány mindezidáig meglehetősen mostohán bánt a rövid életű királyné alakjával. Ugyan Zsoldos Attila *Az Árpádok és asszonyaik* című monográfiájában részletesen foglalkozott az Árpád-kori királynéi intézménnyel, illetve a királynéi udvar bemutatásával, azonban ezt csak általánosan tárgyalta, nem részletezve az egyes hitvesek élethelyzetét.

Munkám célja éppen ezért elsődlegesen az volt, hogy Zsoldos Attila az Árpád-kori királynéi udvarra vonatkozó megállapításainak alkalmazhatóságát esettanulmány jelleggel vizsgáljam egy konkrét királyné – Fenenna – udvarán keresztül. Másfelől viszont arra is kerestem a választ, hogy azok a személyek, akik a források szerint Fenenna udvarát alkották, milyen sajátos háttérrel rendelkeztek, pályafutásukban milyen szerepet játszottak a királynéi udvarban eltöltött esztendőik: karrierjükben ugródeszkának, köztes állomásnak vagy esetleg csúcspontnak tekinthető-e az adott méltóság.

E pályaképek alapján szeretném bemutatni azt a személyes és politikai kapcsolatrendszert, amiben Fenenna mozgott. A királyné környezetének tanulmányozásakor fontos szempont volt, hogy vajon Fenennának ténylegesen mekkora beleszólása lehetett saját udvartartásának összeállításába, illetve kimutatható-e, hogy az uralkodó vagy valamely főúri csoport döntően befolyásolta volna azt. Továbbá az is kérdéses volt számomra, hogy az ifjú királyné udvara mennyiben felelt meg a korszak elvárásainak, összehasonlítva más késő Árpád-kori királynék (Anjou Izabella, Habsburg Ágnes) udvarával.

Kutatásomhoz elsősorban okleveles forrásokat használtam: leginkább Fenenna királyné kiváltságleveleire támaszkodtam, de emellett III. András privilégiumaiban is értékes információkra bukkantam a királyné híveire vonatkozóan.

A szakirodalom, valamint a források alapján arra a következtetésre jutottam, hogy Fenenna udvarával kapcsolatban is kimutatható, hogy udvarának összetételét elsősorban az uralkodói igény szabta meg, de hatással voltak rá a bárói érdekek is.

A királyné méltóságairól, hivatalnokairól elmondható, hogy az ország legelőkelőbb nemesei közül kerültek ki, amiként az a tárnokmesterek esetében nyomon is követhető, és jellemzően a királynéi udvarban betöltött pozíció köztes állomás lehetett pályafutásukban.

A reconquista vége, avagy a granadai háború és az utolsó mór királyság bukása az Ibériai-félszigeten és hatása a jelenkori Spanyolországra

Csende Dániel

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Amennyiben az a kérdés vetődik fel, hogy hogyan kezdődik el a reconquista utolsó időszaka (amely alatt az Ibériai-félszigeten lévő keresztény királyságok egyesítésének a folyamatát értjük), akkor 1482 tekinthető jelentős évnek. Ebben az esztendőben a mók (az Ibériai-félszigeten élő arabok) Muley Hacén vezetésével ismét megtámadják a keresztény királyok területét, Zahara városát, s ezzel elkezdődik a granadai háború. Ez az utolsó hadjáratsorozat, amely a félsziget egyesítésére irányul. A háború kimenetele ekkor még ismeretlen, ugyanis Aragónia és Kasztília uralkodóinak – friss házasságuk okán – még meg kell szilárdítaniuk a hatalmukat országaikban. Ez utóbbi nem csak a keresztény, de a muszlim területre is jellemző volt.

Mint később kiderül, a belviszályok hosszútávon nem jelentenek olyan szintű hátrányt, hogy az ne vezessen el az utolsó muzulmán bástya leveréséhez Nyugat-Európában, ezzel véget vetve annak a folyamatnak, amit reconquistának nevezünk. A háborúról elmondható, hogy lefolyási menete egyenlőtlen volt, ez pedig nem csak a belső konfliktusok, de különböző külső tényezők is befolyásoltak. A háború Granada városáról kapta a nevét, ugyanis ezen város elfoglalása vetett véget a háborúnak, utat nyitva ezzel Kolumbusz első útjának, a ma ismert Spanyolország megalakulásának, valamint a királyoknak a katolikus cím elnyeréséhez. Az uralkodók gyakran mindkét oldalon, személyesen vezették seregeiket, így Ferdinánd egyszer majdnem életét is vesztette egy csata során, Izabella pedig Európában úttörő módon megalapította az első tábori katonai kórházat.

Ez a háború, nem igazán Granada várának ostromával dőlt el, és nem is elnyerése vált meghatározóvá. Sokkal inkább a már említett mór belső viszály döntötte el a háború kimenetelét. Így történhetett az, hogy Boabdil (az utolsó mór király) odáig jutott, hogy a saját anyja azt mondta neki: „*Sírj, mint egy nő egy királyságért, amelyet nem tudál megvédeni, mint egy férfi.*” Előadásom során ismertetem a háború menetét, a legfontosabb harcok és sorozás menetét, ezek költségeit és a katonák megbecsült számát eredeti nyelven íródott források és tanulmányok segítségével.

„*ni foronno lettere di Ongaria*” –

Velencei követek jelentései a Magyar Királyságról

Tímár Csenge

Debreceni Egyetem, Hatvani István Szakkollégium

Kutatásom témáját a magyar szakirodalom számára kevésbé ismert, ám a velencei naplóirodalom igen jelentős személye, Girolamo Priuli és a naplója képezi. A hazai történettudomány számára a 15–16. században virágkorát élő velencei naplóirodalomból csak Marin Sanudo ismert a közel 40 ezer oldalnyi forrásával, míg Priuli naplóját nehézkes a nyelvi megértése és elérhetősége miatt kevesebben használják fel. Pedig, közel 10 ezer oldalnyi kéziratos szöveganyagot hagyott ránk, amelyek rendkívül értékes adalékokat tartalmaznak az eddig feltárt forrásanyagok mellett. Ebben a két naplóban rendszeresen beszámolnak a Budán tartózkodó velencei követek leveleinek tartalmáról. Mivel a Velencei Állami Levéltárban csak 1525 utánról maradtak fenn magyar vonatkozású követjelentések, így az azt megelőző időszakból csak a naplók szövegeire támaszkodhatunk, amelyek megőrizték a jelentések kivonatolt változatát. Ezek a szövegrészletek Priuli esetében úgy kezdődnek, hogy „*ni foronno lettere di Ongaria*”, vagyis: „*ott voltak ezek a levelek a Magyar Királyságból*”. Előadásomban az 1500–1501 körül keletkezett, főként Priulitól idézett beszámolókon keresztül szándékozom bemutatni a Magyar Királyság és a Serenissima közötti diplomáciai kapcsolatot. Ez a két év rendkívül fontos volt mindkét állam számára, ugyanis ekkor létesült Budán először velencei követség, amely az ország történetében az első állandó külügyi képviselőnek is tekinthető. A fennmaradt forrásszövegeket olasz nyelvűek, így azokat saját fordításomban is be fogom mutatni. Ezen naplórészletek reflektálnak a Magyar Királyság és az Oszmán Birodalom között dúló háborúra, valamint arra, hogy a velenceiek hogyan szándékozták befolyásolni II. Ulászló külpolitikáját és későbbi házasságkötését Anne de Foix-val.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Az erdélyi–oszmán diplomáciai kapcsolatok Borsos Tamás 1618–20-as konstantinápolyi követsége tükrében

László István

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Az Oszmán Birodalom és az Erdélyi Fejedelemség közötti koraújkori diplomáciai kapcsolatok több okból kifolyólag is különlegesnek számítanak. Az egyik legfőbb kuriózumot Erdély vazallus mivoltának gyakorlati ellentmondásai jelentik. Noha évenkénti adóval és nagy mennyiségű hódolati ajándékkal tartoztak a portának, a vazallusi viszony ellenére azonban az erdélyi fejedelmek időnként meglehetősen nagy külpolitikai mozgástérrel rendelkeztek, akár az oszmán érdekekkel szembe menve is – jó példa erre Bethlen Gábor fejedelemségének (1613–1629) időszaka.

Borsos Tamás Bethlen állandó portai követe volt 1618 és 1620 között, ráadásul pont egy olyan ügyben járt el, amely beleillik a fentebb leírt anomáliába: többek közt az volt a feladata, hogy a fejedelemség javára billentsen egy határvitát, valamint az évi adó mérséklését elérje. Borsos egy erről az időszakról szóló naplót is hátrahagyott az utókornak: visszaemlékezései, diplomáciai levelei és a hazaküldött követjelentései bőséges forrást nyújtanak arra, hogy tevékenységén keresztül bepillantást nyerhessünk a két ország között fennálló viszonyokba. Előadásomban ezen meglehetősen komplex kérdéskört leszűkítendő arra teszek kísérletet, hogy bemutassam az erdélyi követség konstantinápolyi kapcsolatrendszerét, illetve anyagi hátterét, valamint a két kultúrkör – amelyet az egyszerűség kedvéért kereszténynek és muszlimnak nevezek – közötti különbségek Borsosnál fellelhető megnyilvánulásait. Ezen résztémák megválaszolásával pedig kísérletet is tehetünk a koraújkori erdélyi-oszmán diplomáciai kapcsolatok általános jellemzőinek felvázolására.

Felekezetek Cegléden a 18. századi testamentumok tükrében

Plangár Sándor Balázs

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A magyarországi végrendelet-kutatás már a 19. század második felében megindult, azonban a végrendeletre, mint történeti forrástípusra Magyarországon Tárkány Szűcs Ernő Vásárhelyi testamentumok című alapvető munkájában hívta fel a figyelmet az 1960-as évek elején. A végrendelet-kutatás az utóbbi néhány évtizedben egyre jelentősebbé vált, amelyről a fokozatosan megjelenő végrendelet-forrásközlések is tanúskodnak. Érdemes megemlíteni Kocsis István muzeológust, aki 1993-ban jelentetett meg a Ceglédi füzetek 28. számában huszonöt darab ceglédi testamentumot, valamint egy kísérőtanulmányt, amelyben röviden beszámol a ceglédi testamentumok sajátosságairól, amely azonban korántsem foglalkozik átfogóan a témával, ennek következtében az még bőven rejt lehetőséget magában.

A testamentumok sokrétű tartalmuknak köszönhetően többek között hely-, jog-, gazdaság-, és művelődéstörténeti, valamint néprajzi szempontból is hasznos információkkal szolgálhatnak. A város lakosságának többsége ebben a korszakban is elsősorban református volt, azonban a század közepétől folyamatosan nőtt a katolikusok száma. A végrendeletek segítségével betekintést nyerhetünk a protestáns, illetve katolikus vallású emberek életébe, s ezáltal a hagyományos kultúra olyan személyes szféráiba is, amelyek a korszakot vizsgálva más módon szinte megközelíthetetlenek.

Az előadás forrásbázisában megtalálunk kiadott és kiadatlan forrásokat is. A kiadatlan forrásokat a Magyar Nemzeti Levéltár Pest Vármegyei Levéltárában őrzik. A városra vonatkozólag ezen forrástípust csupán a 18. századtól lehet vizsgálni, mivel a legkorábbról fennmaradt ceglédi testamentum 1707-ből származik.

Jelen előadás célja a 18. századi ceglédi végrendeleteket beilleszteni a település felekezeti történetébe, valamint rávilágítani arra, hogy a város milyen kapcsolatban állt térség más településeivel, helybeliekkel milyen kötelék fűzte a környező helységekhez.

Csanády György közjogi témájú olvasmányai

Éliás János

Debreceni Egyetem

Előadásomban mezőtelegdi Csanády György érmelléki főszolgabíró (1747–1793) közjogi témájú köteteit és ehhez kapcsolódóan a közjogi műveltségét kísérel meg bemutatni a mindeddig feltáratlan könyvtárának kötetei és eddig fel nem használt források bevonásával. Csanády aktív könyvgyűjtői tevékenysége során egy 168 kötetből álló gyűjteményt létesített életében, amelyből 39 jogi témájú (23%).

Fontos kiemelni, hogy e kötetek legnagyobb része még a főszolgabíró életében jelentek meg, így Csanády igyekezett tisztában lenni a kortárs, legfrissebb jogi szakirodalommal: akkor is, ha ezek beszerzéséhez Pozsonyig, vagy akár Bécsig is el kellett utaznia, vagy hosszas levelezésekbe volt kénytelen bocsátkoznia. Nem véletlen viszont Csanády buzgalma a naprakészségre való törekvésben. E kötetek mindenképpen fontos részét képezték a tékájának, hiszen a jogtudományi könyvek mind a főszolgabírói hivatásához köthető nyomtatványok, ezért munkája gyakorlásához elengedhetetlen művekről van szó. Mivel néhány peréről és egyéb jogi tevékenységéről is rendelkezünk levelekkel és feljegyzésekkel, az ezekben közvetlenül vagy közvetetten felhasznált kötetek hatását is érdemes megvizsgálni.

Az előadásban a kutatás céljának és módszerének bemutatása után röviden ismertetem mezőtelegdi Csanády György életútját, meghatározott szempontrendszer alapján elemzem a jogi köteteit, majd külön ismertetem az egyes általa birtokolt közjogi témájú példányokat és azok jelentőségét is kategóriákra bontva (általános, illetve magyar közjogi művek). Ezen kívül igyekszem még bemutatni az egyes művek által kifejtett hatást vizsgálni a főszolgabíró gondolkodására a magánlevelein és a hozzá köthető peres iratokon keresztül. Előadásomat egy összegzéssel és későbbi terveim ismertetésével zárom.

A spanyolnáthajárvány története Bihar vármegye különböző területein. Esettanulmány a Derecskei és a Cséffai járás összehasonlításának példáján

Nagy Bertalan

Debreceni Egyetem, Hatvani István Szakkollégium

A spanyolnátha 1918-ban ütötte fel a fejét, s 1918–1919-ben 20-100 millió ember halálát eredményezte. A járvány az első világháború utolsó évében és azt követően rendkívül gyorsan terjedt a háborútól szenvedő és a nélkülözéstől legyengült lakosság körében szerte a Földön, így Magyarországon is.

Jelenlegi előadásomban a korábban megkezdett spanyolnáthajárvány-kutatásomat folytatom, a téma alapvető nemzetközi és hazai irodalmának segítségével a járvány történetét röviden áttekintem, majd a két vizsgált járás statisztikai-demográfiai adatainak ismertetése után röviden ismertetem korábbi kutatásaim konklúzióit. Eddigi kutatásaim fókuszában a Derecskei járás települései mellett az Érmellék négy települése volt. ezek tapasztalatai alapján fogtam bele a Cséffai járás anyakönyveinek feldolgozásába. Választásom szándékosan egy nem szomszédos járásra esett, hogy egymástól független tendenciákat is felfedezhessek – bár a jövőben szándékomban áll a későbbi Csonka-Bihar vármegye teljes feldolgozása. A két járás ismertetését a halotti anyakönyvek feldolgozását követően észlelt hasonlóságok és különbségek követik. Ezek segítségével konstruálom meg a halálozások történetének egy-egy szeletét. Vizsgálatom kvantitatív jellegű, kiterjedt a spanyolnátha és más halálokok, különösen a szakirodalom és korábbi kutatásaim által is kiemelésre érdemesnek tartott tüdő- és mellhártyagyulladás közötti kapcsolatra, feltárva a feltehetően a járványban elhunyt, de a halotti anyakönyvekben más halálokkal bejegyzett személyek körét. A halottak száma mellett a halottak korstruktúrájának járvány hatására történő átalakulását is elemeztem, valamint az elhunytak nemi, foglalkozásszerkezeti és vallási megoszlását – ezen kutatások eredményeinek ismertetésével zárom előadásomat.

A spanyolnáthajárványban elhunytak hazai kutatásának legfontosabb része Géra Eleonóra Budapesttel kapcsolatos vizsgálata, emellett a századik évforduló és a koronavírus-járvány újabb, vidéki vizsgálatokat is elhozott. Vidéki települések anyakönyveinek szisztematikus, kvantitatív módszerekkel történő elemzése azonban jelenlegi ismereteim szerint eddig nem történt meg, így vizsgálatom hiánypótlónak is tekinthető, előkészítve a spanyolnáthajárvány magyarországi történetének újraírását.

„Rajta, ezernyelvű, egyszívű brigád!” A „spanyolosok” emlékezete a koalíciós korszak sajtójának tükrében (1945–1948)

Fenyvesi Balázs

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A prezentáció a magyar antifasizmus történetének egy mára elfeledett fejezetét, a köztársaság mellett harcoló magyar önkéntesek emlékezetét világítja meg a vitatott koalíciós korszakban 1945-től, az Ideiglenes Nemzeti Kormány kései hónapjaitól 1948-ig, a Rajk-perhez vezető eseményekig a korszak politikai sajtójának tartalomelemzésével. A prezentáció a kortárs emlékezetkutatás a holokausz univerzalista etikájára épülő elismerési-paradigmával kritikus irányzatait (Bull és Hansen, 2016) és az antifasizmus-kutatást (Seidman, 2018) szintetizálni kívánó diskurzusban szólal meg. A prezentáció a hazai antifasiszta örökség árnyaltabb megértéséhez és az államszocializmus, majd a '89 utáni dogmatikus olvasatok lebontásához kíván hozzájárulni.

A prezentáció négy narratíva mentén fejti fel a „spanyolosok” emlékezetét. A „Másik Magyarország” eszméjét taglaló pont rámutat arra, hogy a magyar „spanyolos” múlt többek között hogyan tette lehetővé a világháborúban stigmatizált nemzeti identitás újrafogalmazását. A nemzetközi szolidaritás eszméjével foglalkozó narratíva az egykori önkéntesek a későbbi vasfüggönyön átívelő kapcsolataira tér ki, míg a régió népeinek békéjét elemző egység arra mutat rá, hogy az új magyar állam hogyan használta fel a „spanyolosokat” a határon túli magyar kisebbségek védelmére. Az utolsó, kisajátított hagyományt tematizáló rész pedig az antifasizmus kommunista kisajátítását meséli el a szociáldemokrata olvasat példáján. A prezentáció amellet érvel, hogy a „spanyolosok” emlékezete a korszakban egy tágabb antifasiszta keretbe illeszkedett. A „spanyolosokat” is magába foglaló antifasiszta emlékezet és retorika Magyarországon összekapcsolódott azzal a gyakran erőszaktól sem mentes radikális átalakulással, amely 1945-től vette kezdetét. Az antifasizmus így nyelvet tudott adni a múlttal való szakítás és a progresszió vágyának, összekapcsolódva a kor meghatározó kérdéseivel. Így ágyazódva be a Stone (2014) által „antifasiszta konszenzusnak” nevezett '45 utáni Európa ideológiai-morális fősodrába. A kibomló sztalinizációs folyamatok, valamint a fokozódó hidegháborús légkör nyomán a „spanyolosok” örökségének antifasiszta humanizmusa idővel sokszínű platformból pusztán egy legitimációs érvvé vált a kommunisták eszköztárában. A prezentáció célja így a korszak „spanyolos” emlékezetét beágyazni annak társadalmi-történeti

és politikai kontextusába, valamint elhelyezni azt a korszak olyan kurrens kérdéseiben, mint a háborús felelősség vagy a nemzetiségi kérdés.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Giorgio Perlasca emlékezethelyei Magyarországon

Kéri Anna Katica

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Alábbi dolgozatom témája Giorgio Perlasca, olasz származású zsidómentő diplomata magyarországi emlékezethelyeinek felkutatása és bemutatása. A kutatás az emlékezethelyek felsorolásán és prezentálásán kívül kitér még az emlékezethelyek fogalmának kialakulására és annak a francia, olasz és magyar történettudományban való megjelenésére. A tanulmány alapvető hipotézise az, hogy Giorgio Perlasca személye ma Magyarországon tekinthető-e olyan jellegű komplett entitásnak, amely rendelkezhet emlékezethelyekkel, illetve hogyha ez a feltevés igaznak vehető, akkor milyen csoportok számára funkcionálhat Giorgio Perlasca emlékezethelyként. Ezen pontokon kívül azokat a kérdést is felvetem, hogy ezek az esetleges emlékezethelyek kötődhetnek-e az olasz-magyar kapcsolatok emlékezethelyeihez.

A dolgozat elméleti háttéréhez Pierre Nora francia történész emlékezethely metodológiáját vettem alapul, de ezenkívül vizsgálat alá vettem még az olasz emlékezethely-kutatás legismertebb eredményeit, a Mario Isnenghi szerkesztésében megjelent háromkötetes sorozatot, ami az olasz emlékezethelyek bemutatását célozza meg, mindezek mellett az ide kapcsolódó magyar szakirodalmat is vizsgálat alá vettem. Ezen elméleti háttér feldolgozása után térek ki Giorgio Perlasca emlékezethelyeire, melyhez leginkább az ő életével foglalkozó visszaemlékező írásokat használtam fel. Ezek alapján öt emlékezethelyet mutatok be a tanulmányban, egészen pontosan három emléktáblát, illetve mellszobrot, egy budapesti szakközépiskolát, ami Perlasca nevét viseli, továbbá az embermentő életét feldolgozó kétrészes, olasz-magyar koprodukcióban készült filmet.

Dolgozatom konklúziója a három emlékezethely-kutatás gondolatait összegezve az, hogy Giorgio Perlasca magyarországi jelenlétével kapcsolatban igenis beszélhetünk emlékezethelyekről, melyek nyilvánvalóan részét képezik az olasz-magyar kapcsolatok témakörének, továbbá, hogy ezek az emlékezethelyek elsősorban a túlélők és az ő utódjaik számára, valamint azon további személyek számára funkcionálhatnak emlékezethelyként, akik kiemelten fontosnak tartják Perlasca emlékezetének ápolását Magyarországon.

A tánc szerepe a reformkori társasági életben Slachta Etelka írásain keresztül

Erdélyi Kamilla

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

A tánc egy számos aspektussal bíró, szimbolikus tartalmú viselkedésforma, amelynek kutatása több tudományágat is magába foglaló diskurzus lehetőségét teremti meg. Jelen előadás történeti szemszögből kíván bekapcsolódni ebbe a párbeszédbe, a reformkori városi felső- és középosztályok táncéletének vizsgálatával. Az 1830-as, '40-es évek Sopronjában hajadonkorát élő Slachta Etelka (1821–1876) naplói alapján lehetőség nyílik egy esettanulmány keretei között bepillantani a város korabeli táncéletébe, az egyes táncesemények körülményeibe, lefolyásába és a hozzájuk kötődő szokásokba.

A tánc tevékenységének részletekbe menő vizsgálata korábban csak periférikus érdeklődési területét jelentette a történettudománynak, a reformkor esetében az eddigi kutatások pedig kiváltképp az 1840-es évekre koncentráltak, amikor a báltermek a német keringő és a magyaros csárdás átpolitizált küzdőtereivé váltak. Az ezt közvetlenül megelőző időszak viszont még egy egészen más jellegű, kevésbé feldolgozott képet tár a kutató szeme elé, amelybe érzékletes bepillantást enged Slachta Etelka naplója. Jelen előadásban a Katona Csaba gondozása alatt 2004 és 2007 között megjelentetett naplókötetek első darabja kerül feldolgozás alá, amely az 1838 decembere és 1840 februárja közötti időszakot fedi le írója életéből.

A leírások stílusa és a belőlük kinyerhető információk lehetővé teszik, hogy az élmények rögzítésén túl számszerűen összegezni lehessen az egyes táncos események bizonyos jellegzetességeit, lehetőséget adva így tendenciák, mintázatok megragadására. Ezek alapján az előadás arra kíván rávilágítani, hogy a tánc milyen sajátosságokkal épült bele a korszak társasági életébe és annak udvarlási rituáléiba. Megmutatkozik, hogy miközben a korabeli társas érintkezés számos ponton hordozta magán a rendi kereteket, emellett a szórakozást szolgáló összejövetelek erős külföldi, főként francia mintakövetést mutattak. A tánc során a férfi és nő közötti viszony általános szabályszerűségei pedig átalakultak, a népszerű táncstílusok ugyanis lehetővé tették, hogy a hagyományos nemi szerepek követésével párhuzamosan az érintés és a testiség normái időlegesen fellazuljanak.

Az Abaúj-Torna vármegyei Szala község társadalomtörténete a 19. században

Nagy Dávid Krisztián

Debreceni Egyetem

Kutatásom célja a 19. század falusi társadalmának bemutatása egy társadalomtörténeti mikroelemzés keretein belül. Célom, hogy a különböző társadalmi interakciókat (házasságok, keresztszülőség) vegyem alaposan górcső alá. Kutatásomban olyan primer forrásokat használok, amelyek a lokális társadalom hétköznapijaiba, valamint társadalmi hálózataiba engednek betekintést, így a keresztelei, házassági, halálozási anyakönyvek, valamint a földbirtokokra vonatkozó iratok, köztük a kataszteri birtokívek és a kataszteri telekkönyvek. A vizsgálódások során felhasználom az informatika adta lehetőségeket, kiemelten az MS Excelt. Az első fázisban ennek a programnak segítségével az anyakönyvekből készítettem adatbázist, amely lehetőséget nyújtott arra, hogy a helyi társadalom hálózatait (házasságok és keresztszülőség) feltárjam. A következő lépésben pedig a kataszteri birtokívekből készítettem ugyanilyen adatgyűjteményt.

Módszertani szempontból azokat a néprajzi, illetve társadalomtörténeti munkákat tekintem mértékadónak, amelyek a keresztkomaság és a házasság révén kialakuló hálózatok vizsgálják. A néprajzi szakirodalomban már régebbre nyúlik vissza ezen rokonsági formák vizsgálata, az utóbbi évtizedekben pedig a történettudományban is egyre inkább megjelennek az ilyen jellegű munkák. Köztük kiemelten Benda Gyula (2008), Szíjjártó M. István (2014) vagy éppen Koloh Gábor (2021) munkáit. Ezekben a munkákban közös, hogy egy-egy kiválasztott település gazdasági és társadalmi folyamataival foglalkoznak.

A konferenciára tervezett előadásomban az Abaúj-Torna vármegyei Szala község 19. századi gazdaság- és társadalomtörténeti folyamatainak néhány aspektusát kívánom bemutatni. Prezentáciomban a településen élő földbirtokosok birtokviszonyainak rekonstrukcióját fogom prezentálni, amelynek alapjául az 1868-ban elkészített kataszteri felmérés során keletkezett források (kataszteri birtokvázlatok, térképek) szolgálnak. Célom, hogy a konkrét földbirtokviszonyokra vonatkozó adatokat összevegyem a Szalai Anyakönyvek Történeti Adatbázisa segítségével rekonstruált keresztszülői, házassági kapcsolatrendszerrel, amellyel részletesen az OTDK dolgozatomban foglalkoztam. Az előadás középpontjában a birtokméret és a kapcsolati hálók (keresztszülőség, házasság) kialakulása közötti összefüggések állnak.

A filoxérajárvány hatása a tokaji járásbeli kivándorlásra

Kalocsa József Nándor

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Előadásomban azt vizsgálom, hogyan változott az Egyesült Államokba irányuló kivándorlás mérete a Zemplén vármegyei Tokaji járásból a filoxérajárvány következtében a 19. század végén. Mind a kivándorlásról szóló, mind a filoxérajárványról szóló szakirodalom eddig csupán általános megjegyzésként elismerte a Tokaj-hegyaljai kivándorlás mértékének növekedését a filoxéra hatására, mint Rácz István vagy Balassa Iván. Részletesebb elemzésre azonban nem került sor.

Kutatásomat elsősorban a Magyar Országos Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltárának Sátoraljaújhelyi Fióklevéltárában őrzött Zemplén vármegye alispánjának irataira, azok közül is a Közigazgatási iratok nevű állagra alapoztam. Ezen belül találhatóak 4 dobozba válogatva a javarészt Amerikába irányuló kivándorlással foglalkozó iratok, melyek 1879 és 1902 között keletkeztek. Az iratok többsége a járási főszolgabíróktól az alispánnak küldött havi jelentések a kivándorlók számáról. Figyelembe véve, hogy az iratanyag hiányos, illetve a jelentések nem egységes módon készültek, nincs lehetőségem a részben szintén Tokaj-Hegyaljához tartozó Szerencsi és Sátoraljaújhelyi járasok adatait is elemezni. A főszolgabírói jelentések mellett felhasználtam továbbá az 1870 óta megjelenő Zemplén című hetilap 1887 és 1900 között kiadott számainak egyes cikkeit is. A Zemplén évfolyamait a Magyar Országos Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltárának Sátoraljaújhelyi Fióklevéltárában, a Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárában, illetve a Sátoraljaújhelyi Városi Könyvtárban őrzik mikrofilmen.

A szőlők gyökerének nedvével táplálkozó filoxéra 1885-ben jelent meg Tokaj-Hegyalján. 1887-től a Zemplén cikkeiben rendszeresen beszámoltak a Tokaj-Hegyaljáról kivándorlók számának növekedéséről a szőlők pusztulásának következtében. Az Amerikába irányuló migrációs hullám által addig kevésbé érintett térség kapcsán 1890-ben már járványos jellegű kivándorlásról írtak. A jelentések alapján készített összesítésekből megállapítható, hogy a Tokaji és Szerencsi járásban 1890-ben a korábbi évek többszörösére nőtt az Amerikába vándorlók száma. Ilyen arányú növekedés azonban nem figyelhető meg a többi járás esetében. A Tokaji járás településeinek adatait megvizsgálva havi szinten ugyan ez jelenik meg 1890 és 1893 között. Kutatásom során arra jutottam, hogy arányait tekintve jelentősen megnőtt a Tokaji

járásból kivándorlók száma a filoxérajárvány alatt, de méreteiben továbbra sem érte el más járások kivándorlási adatait.

Szomódi katolikus házassági anyakönyvek vizsgálata

Szmodis Borbála

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eötvös József Collegium

Előadásomban Szomód község római katolikus házassági anyakönyveit vizsgálom. Célom a lentebb említett kérdéseken túl, hogy elhelyezzem a szomódi házasságok számát, illetve szezonálisát az országos tendenciákban. A kutatás helytörténeti adalékul is tudna szolgálni, hiszen Tata környékén az anyakönyvek nagy része még feldolgozatlan, így egy másodlagos célja az ezeket összefoglaló adatbázis bővítése is.

Szomód sváb község a Tatai-medencében, német nemzetiségűeket a 18. század közepén telepített le itt gróf Esterházy József. 1763-tól maradtak ránk római katolikus házassági anyakönyvek a településről, amelyek közül a 19. századiakkal, mint forrástípussal foglalkozom. A vizsgált időszak a század elejétől 1895-ig, az állami anyakönyvezés bevezetéséig tart.

Kutatásom egyrészt arra irányult, hogy a korszak fontosabb eseményeinek (többek között a napóleoni háborúknak, a kolerajárványnak), illetve a korabeli országos házasodási trendeknek hatásai kimutathatóak-e Szomódon. Ezzel kapcsolatban vizsgálom a házasulandók életkorát és a házasságok számát, különös tekintettel az özvegyházasságokra. Másrészt az is az elemzés tárgyát képezi, hogy az év melyik hónapjaiban tartották az esküvőket, illetve lakodalmakat. Helytálló-e az az elv, hogy leginkább a farsangi időszakban, illetve a disznóvágások idején került sor e jeles alkalmakra? Hogyan igazodtak a házasságok az év ritmusához? Beleillenek-e a szomódi értékek az országos szezonális tendenciákba?

Ez csupán egy részleges vizsgálat, hiszen csak Szomód római katolikus anyakönyveire, és azokon belül is csupán a házassági anyakönyvekre korlátozódik. E vizsgálatok egy nagyobb tervezett kutatás részét képezik, amelyeknek a Tata környéki – leginkább sváb – anyakönyvek feldolgozása a célja.

Eötvös Konferencia

XXIV.

EÖTVÖS KONFERENCIA

2023

Május 6. (szombat)

	A szekció <i>Nagyklub</i>	B szekció <i>016</i>	C szekció <i>Borzsák könyvtár</i>	D szekció <i>Görög könyvtár</i>	E szekció <i>018</i>				
9:00	Irodalom- tudomány III.	Történelem III.	Társadalom- tudomány I.	Filozófia II.	Matematika — Fizika				
10:00									
11:00	Irodalom- tudomány IV.	Történelem IV.	Orientalisztika	Informatika	Biológia II.				
12:00									
13:00	Ebédszünet								
14:00	Plenáris előadás Bernáth László: <i>Matematikai szorongás és mérséklése</i>								
15:00	Irodalom- tudomány V.	Történelem V.	Társadalom- tudomány II.	Nyelv- tudomány II.	Biológia III.				
16:00									
17:00		Történelem VI.	Gazdaság- tudomány II.		Biológia IV.				
18:00									
19:00									

Május 5. (péntek)

	A szekció <i>Nagyklub</i>	B szekció <i>016</i>	C szekció <i>Borzsák könyvtár</i>	D szekció <i>Görög könyvtár</i>	E szekció <i>018</i>
9:00	Megnyitó				
10:00	Plenáris előadás Prószéky Gábor: <i>Mesterséges intelligencia és nyelvi kompetencia. Mit tud(hat) és mit nem tud(hat) a ChatGPT?</i>				
11:00	Irodalom- tudomány I.	Történelem I.	Pszichológia	Nyelv- tudomány I.	Kémia
12:00					
13:00	Ebédszünet				
14:00	Plenáris előadás Kiss László: <i>Hol van mindenki? A Fermi-paradoxontól a Földön kívüli élet kereséséig</i>				
15:00					
16:00	Filozófia I.	Történelem II.	Pedagógia – Kommunikáció	Klasszika- filológia	Biológia I.
17:00					
18:00	Irodalom- tudomány II.	Jog	Földrajz – Földtudomány	Gazdaság- tudomány I.	
19:00					